МЕМУАРИ ТАТА МУМІ-ТРОЛЯ

Пролог

Якось, коли Мумі-троль був ще зовсім маленьким, його Тато у сам розпал літньої спеки застудився. Тато відмовлявся від теплого молока з цибулею і не хотів лежати у ліжку. Він сидів у садку на гойдалці, скаржився, що сигари стали огидні на смак, і без упину сякав носа, засмітивши траву навколо себе використаними носовичками, які раз по раз підбирала Мама Мумі-троля, скидаючи до невеличкого кошика.

Коли нежить дійняв Тата до печінок, він перебрався у крісло-гойдалку на ґанку, загорнувся пледами по самі вуха і погодився випити принесений Мумі-мамою гарячий ромовий пунш. Та було вже запізно. Ромовий пунш видався Татові нічим не ліпшим за молоко з цибулею. Надія на швидке одужання зникла безповоротно, і Тато покірно вклався до ліжка у мансарді, що виходила вікнами на північ. Він ніколи раніше не застуджувався, а тому неабияк стривожився.

А коли у Тата заболіло ще й горло, він звелів Мамі покликати Мумі-троля, Нюхмумрика та Чмиха. Усі зібралися довкола його постелі. Тато закликав любу родину ніколи не забувати, що їй пощастило жити з ним, справжнім Шукачем пригод, а Чмиха попросив принести з вітальні трамвайчика з морської шумки, що стояв на комоді. Однак після довгої промови він так захрип, що ніхто не зрозумів жодного слова.

Усі заходилися втішати і розраджувати Тата, тоді попідтикали його ковдрами, залишили на столику карамельки, аспірин та цікаві книжки, щоб не нудився, а самі поквапилися на сонечко.

Залишившись на самоті, Тато ще трохи посердився на власну безпомічність, аж доки заснув. Коли він прокинувся надвечір, горло боліло уже менше, але настрій не поліпшився. Він теленькнув дзвоником,

що стояв на столику поруч з ліжком. Мама Мумі-троля одразу ж піднялася до нього нагору і поцікавилася, як він себе почуває.

– Препаскудно, – поскаржився Тато. – Та це не біда. Набагато важливіше зараз потурбуватися про мого трамвайчика з морської шумки.

– Отого, що стоїть для прикраси у вітальні? – здивувалася Мама. – А що з ним таке?

Тато сів на постелі.

– Невже ти й справді не знаєш, яку величезну роль він відіграв у моєму житті замолоду? – роздратовано буркотів Тато.

– Напевно, ти виграв його в лотерею або щось на те схоже, – висловила припущення Мама.

Тато похитав головою, висякав носа і важко зітхнув.

– Цього варто було сподіватися. А якби я нині вранці помер від застуди? Ніхто би з вас і не здогадувався про історію походження трамвайчика. Подібне відбувається з масою інших важливих речей… Я вам уже не раз розповідав про свої юні роки, але ж ви геть усе забули!

– Що ж, деякі подробиці, мабуть, забулися, – визнала Мама. – Пам'ять з віком потроху підводить… Хочеш попоїсти? У нас сьогодні на обід ягідна зупа і фруктовий кисіль.

– Жах! – буркнув Тато і, відвернувшись до стіни, натужно закашлявся.

Мама Мумі-троля трохи посиділа мовчки поряд, а тоді озвалася:

– Знаєш, прибираючи на горищі, я знайшла грубого зошита. Може, тобі написати книгу про власну молодість?

Тато нічого не відповів, але перестав кашляти.

– Часу в тебе достатньо, бо застуду слід вилежати вдома, – вела далі Мама. – Як називаються описи життя, мамуари чи що?

– Мемуари, – ледь чутно буркнув Тато.

– А написане міг би читати нам уголос, – заохочувала Мама. – Скажімо, після сніданку або обіду…

– Це так швидко не робиться! – Тато висунувся з-під ковдри. – Гадаєш, усе просто – сів і написав! І нічого я не читатиму, доки не завершу розділ. Та й то, спершу прочитаю тобі, а тоді вже решті.

– Так, мабуть, твоя правда, – погодилася Мама й подалася на горище за зошитом.

– Як почувається Тато? – запитав Мумі-троль.

– Уже ліпше, – відповіла Мама. – Однак відтепер вам слід поводитися дуже тихо, бо сьогодні твій татко взявся до написання мемуарів.

Передмова

Я, Тато Мумі-троля, сиджу оце надвечір біля свого вікна і спостерігаю за тим, як в оксамитовій темряві саду гаптують загадкові візерунки світлячки. Іскристі карлючки, що за мить згасають, – сліди хай і короткого, однак щасливого життя!

Батько родини та господар дому, з сумом озираюся на часи моєї бурхливої молодості, яку маю намір описати у цій книзі спогадів, і перо тремтить у моїй непевній лапі.

Але я підбадьорюю себе вартими уваги мудрими словами, на які натрапив у спогадах іншої визначної особистості і які хочу процитувати: "Той, хто, незалежно від свого суспільного стану, чинив добро у житті або вважає, що чинив добро, повинен, якщо він щирий душею та сповідує правдолюбство, власноручно описати своє життя та розпочати цю благородну справу, досягнувши сорокалітнього віку". Як на мене, я здійснив чимало гарних вчинків, а ще більше таких, які вважаю гарними. Я дуже привітний і щирий, люблю правду, якщо вона не надто пісна (а свого віку не пам'ятаю).

Я піддався умовлянням родини та спокусі розповісти про свій життєвий шлях і визнаю, не кривлячи душею, що дуже хочу, аби мене читала уся Долина Мумі-тролів!

Тож хай мої скромні записи послужать для науки та на втіху всім мумі-тролям, насамперед моєму синові. Моя колись чудова пам'ять трохи, вочевидь, ослабла, однак автобіографія повністю відповідає істині, за винятком хіба деяких незначних перебільшень чи перекручень, котрі, без сумніву, додадуть фактам колориту та яскравості.

Зважаючи на почуття осіб, котрі живуть і понині, я інколи заміняв, скажімо, чепуруль гемулями, а капаруль – їжачихами, але здогадливий читач, поза всяким сумнівом, одразу розпізнає істину. А також угадає в постаті Потішника таємничого тата Нюхмумрика і збагне, що Чмих походить з роду Вертів.

А ти, мала нерозумна дитино, яка у своєму батькові бачить статечну і поважану персону, почитай про пригоди трьох татів і задумайся над тим, якими подібними є усі тати (принаймні у молоді роки).

Я відчуваю обов'язок заради самого себе, своєї епохи та своїх нащадків описати нашу надзвичайну юність, не позбавлену духу авантюрності. Я впевнений, що не один читач, підвівши від сторінок голову, вигукне: "Який непересічний мумі-троль!" або ж: "Ото життя!" (Просто жах, як я пишаюся самим собою!)[1]

На завершення хочу від щирого серця подякувати всім, хто свого часу приклався до формування мого життя як безумовного витвору мистецтва, а надто Фредріксонові, гатіфнатам та моїй дружині, неповторній Мамі Мумі-троля.

Долина Мумі-тролів, серпень

Автор

Розділ перший,

у якому я розповідаю про своє дитинство, коли мене ніхто не розумів, про першу пригоду у своєму житті, про незабутню ніч втечі, а також зображую історичну зустріч з Фредріксоном.

Одного похмурого вітряного серпневого вечора на сходах притулку для знайд-мумі-тролів було виявлено звичайну господарську торбу. У торбі, недбало загорнений у газетний папір, лежав не хто інший, як я.

Наскільки б романтичніше було знайти мене у гарному кошику, вимощеному мохом!

Принагідно слід сказати, що пані Гемулева, власниця притулку, цікавилася астрологією (для домашнього вжитку) і слушно звернула увагу на розташування зір, які ознаменували мою появу на світ. Вони вказували на народження дуже незвичайного й талановитого мумі–троля, що неабияк занепокоїло господиню притулку (широко побутує

думка, що від геніїв у житті самі лише клопоти, хоча мені власна геніальність ніколи не заважала).

Розташування зір – то дивна річ! Якби я народився кількома годинами раніше, неодмінно став би непогамовним картярем-авантюристом, а всі народжені на двадцять хвилин пізніше за мене почували би нестримний потяг вступити до Добровільного оркестру гемулів (тати і мами повинні бути надзвичайно обережними, приводячи дітей на світ, і я рекомендую, перш ніж планувати поповнення родини, провести детальні розрахунки).

У кожному разі, коли мене вийняли з торби, я тричі пчихнув у дуже рішучий спосіб. А це неспроста!

Пані Гемулева почепила на мого хвоста бляшку з проштемпельованою магічною цифрою "13" – у неї вже знайшли притулок дванадцять знайд. Усі вони були як на підбір серйозні, слухняні й охайні, бо пані їх частіше мила й шурувала, аніж пригортала до себе (їй не знайомі були ніжні почуття). Любий читачу, чи міг би ти собі уявити будинок мумі-тролів, у якому кімнати розташовані рівними рядами, усі як одна правильної чотирикутної форми, ще й помальовані в однаковий пивно-брунатний колір. Не віриш? Заперечиш мені, мовляв, в усіх домівках мумі-тролів має бути повно дивовижних закутків, таємничих комірок, сходів, балконів та башточок? Нічого схожого тут не було! А що гірше – нікому не дозволялося виходити уночі з будинку, щоб поласувати чимось смачненьким, побазікати чи прогулятися! (Добре, хоч поцюняти випускали надвір!)

Я не міг принести до своєї кімнати потішних жучків чи павучків і поселити їх у себе під ліжком! Мені доводилося їсти та умиватися у точно визначені години! Вітаючись, слід було тримати хвоста під кутом у сорок п'ять градусів! О, сльози навертаються на очі від цих згадок!

Я часто стояв перед дзеркалом у маленькому передпокої, заглядав у сумні блакитні очі свого відображення, намагаючись розгледіти в їхній глибині таємницю свого життя, і, затуляючи мордочку лапами, гірко зітхав: "Самотній! Жорстокий світ! Важка моя Доля!", а також промовляв інші журливі слова, аж доки легшало на душі.

Я був дуже самотньою дитиною, як це нерідко буває з талановитими дітьми. Ніхто мене не розумів, а щонайменше я сам. Звичайно, я відразу помітив різницю між собою та іншими мумі-троленятами, яка полягала у їхній цілковитій нездатності глибоко мислити та захоплюватися довколишнім світом.

Я, скажімо, не раз запитував пані Гемулеву, чому все є таким, яким воно є, а не інакшим.

– Ото би була чудасія, – відбуркувала пані Гемулева. – Хіба не добре так, як є?

Пані ніколи не давала мені вичерпних відповідей, а я все більше впевнювався в тому, що вона просто намагалася швидше мене позбутися. Бо ж усілякі запитання на кшталт "що?", "де?", "коли?" та "як?" не мають для гемулів жодного значення. Я міг, наприклад, запитати її, чому я є я, а не хтось інший.

– Біда з тобою на мою голову! Ти вже умивався? – ото й уся відповідь на таке неймовірно важливе запитання.

Я не відступався:

– А чому тітонька є гемулем, а не мумі-тролем?

– Бо мої тато з мамою були, дякувати Богові, гемулами.

– А їхні тато і мама? – допитувався я.

– Гемулами, ясна річ! – уже сердилася пані Гемулева. – І їхні, зрозуміло, також були гемулами, і так далі, і так далі! Іди митися, не дратуй мене!

– Яка нудота, – чудувався я. – І так без кінця й краю? Але ж мусили колись бути найперші мама й тато!

– То було так давно, що не варто забивати собі тим голову, – відрізала пані Гемулева. – Та й чому повинен десь бути край? (Невиразне, однак невідступне відчуття підказувало мені, що вервечка татів та мам, яка передувала моєму народженню, була унікальною. Мене б нітрохи не здивувало, якби на моїх пелюшках було вигаптовано корону. Та!.. Ах, про що може розповісти газетний папір!?)

Однієї ночі мені наснилося, що я привітався з пані Гемулевою, тримаючи хвоста під неправильним кутом, а саме сімдесят градусів. Описуючи їй свій приємний сон, я поцікавився, чи не розгнівив її.

– Сни – то дурниці! – відрізала пані Гемулева.

– Звідки пані знає? – не поступався я. – Може, той Мумі-троль, який мені наснився, справжній, а той, що стоїть отут, сниться вам?

– На жаль, ні! Жодного сумніву у твоєму існуванні! – пані Гемулева геть втомилася від мене. – Я не даю собі з тобою ради! Мене вже голова болить від твоїх запитань! Що чекає на тебе у цьому негемульному світі?

– Стану знаменитим, – упевнено сказав я. – Мене чекають великі здобутки, а ще я побудую дім для безпритульних гемуленят. Вони їстимуть хліб з варенням у постелі, а під ліжками триматимуть слимаків та скунсів!

– Ніколи в житті гемуленята на таке не погодяться! – рішуче заперечила пані Гемулева.

Боюся, що вона, напевно, мала рацію.

Так минало моє раннє дитинство у постійному тихому зачудуванні. Усе мене цікавило і вражало, я з дивовижною впертістю засипав пані Гемулеву своїми запитаннями, а її слухняні вихованці щосили уникали мене, щойно зачувши моє "чому?". Від моєї непогамовної допитливості їм ставало не по собі. Отож я самотньо тинявся пустельними, без жодного деревця, околицями, розмірковував про загадки павучих сітей, про зорі та про пуголовків із загнутими хвостиками, котрі метушилися в калюжах, про вітер, що налітав то з одного, то з іншого боку і завжди по-різному пахнув. (Згодом я довідався, що талановитого мумі-троля завжди вражають речі буденні, однак нічого дивного не вбачає він у тому, що видається дивовижним звичайному мумі-тролеві). То були сумні часи.

Та поступово я почав помічати у собі зміни: я став задумуватися над формою свого носа! Мене перестало цікавити моє оточення, я щораз частіше замислювався над своєю сутністю. Це було так цікаво! Я більше не сипав запитаннями, натомість відчував пекучу потребу висловлювати власні почування та думки. Та ніхто, окрім мене самого, не вважав мої міркування вартими уваги!

А тоді настала така важлива для мого розвитку весна. Спершу я не збагнув, що призначається вона саме мені. До моїх вух долинало звичне попискування, дзижчання та бриніння усього живого, що прокинулося після довгої зими й квапилося зустріти весну. Я спостеріг, як на городику пані Гемулевої, розбитому за всіма правилами симетрії, попротикалася ярина і пнулася угору, звиваючись від нетерплячки. Уночі віяли свіжі вітри. Запахло по-інакшому. Запахло змінами! Я принюхувався на всі боки, мені боліли ноги від стрімкого росту, та я все ще не розумів, що всі переміни стосувалися лише мене.

Урешті одного вітряного ранку я відчув… я просто щось відчув. І попростував до моря, якого пані Гемулева не любила й до якого суворо забороняла ходити.

Там мене чекало несподіване відкриття, яке мало вагоме значення для мого подальшого розвою. Я вперше побачив себе самого у повний зріст. Блискуча крига була незмірно більшою за розмірами, ніж дзеркало у передпокої притулку. У відображенні я бачив, як повз мої чудові маленькі вушка пропливають у весняному небі білі хмаринки. Нарешті я зміг уповні побачити свою мордочку, міцне, гарної будови тіло і навіть кінчики лап. Власне, тільки лапки викликали у мене певне розчарування, чи то пак розгубленість, бо мали по-дитячому безпомічний вигляд. Та це, мислив я собі, мине з часом. Сила моя, без сумніву, в голові! Ким би я не став у майбутньому, ніколи не наганятиму нудьгу на тих, хто поряд. Захоплені мною як особистістю, вони просто не встигнуть помітити моїх лап. Я зачаровано споглядав своє відображення. А щоби бачити ліпше, ліг долілиць на крижину.

Та… тієї ж миті немов перестав існувати. Залишилася тільки зеленава пітьма, що губилася у бездонній глибині. Примарні загадкові тіні ворушилися у тому чужому, схованому під кригою світі. Вони наганяли страх та манили водночас. Мені запаморочилося в голові, здалося, наче я провалююся у безодню! Поміж ворожих тіней…

Думка була така щемко моторошна, що я повернувся до неї ще раз, поринаючи все глибше й глибше у її тенета… Для мене не існувало навколо нічого іншого, окрім поринання у незвідані глибини.

Мене охопило страшенне хвилювання. Я підвівся і тупнув по крижині, щоб переконатися, чи вона мене витримає. Витримала. Тоді я тупнув ще раз, сильніше, і крижина не витримала. Я по самі вуха булькнув у студену зелену воду, безпомічно перебираючи лапками над грізною безоднею. А хмаринки, неначе нічого й не трапилося, пливли собі безтурботно небом.

Не приведи Боже, котрась із цих страхітливих тіней у воді проковтне мене! Цілком можливо, ця потвора принесе моє вухо додому і скаже своїм діткам: "їжте скоренько, доки не вистигло! То вухо справжнього мумі-тролика, не щодня випадає поласувати таким смаколиком!"

Або ж мене винесе на берег з трагічним пучком водоростей за вушком… Пані Гемулева заплаче, розкається у своїх вчинках і скаже усім знайомим: "Ах! Він був таким незвичайним мумі-тролем! Шкода, що я збагнула це надто пізно…"

Я саме дійшов у своїх фантазуваннях до власного похорону, коли відчув, як хтось обережно скубає мого хвоста. Кожен, хто має хвоста, знає, як високо цінується ця рідкісна оздоба і як блискавично реагується у випадку, коли йому загрожує небезпека чи образа гідності. Одразу притлумивши свою непогамовну геніальну уяву, я, сповнений рішучості до дії, миттю видряпався на крижину і якось дістався берега. А там, у безпеці, мовив сам до себе: "Це була Пригода! Перша Пригода у моєму житті! Тепер і мови не може бути про те, щоби й надалі зоставатися у притулку пані Гемулевої. Віднині я беру свою долю у власні лапи!"

Мене увесь день лихоманило, але ніхто не поцікавився, чому. Така байдужість лише зміцнила моє рішення. Коли посутеніло, я подер простирадло і позв'язував докупи пасма, а тоді причепив саморобний канат до віконного карнизу. Слухняні троленята-знайди мовчки спостерігали за моїми діями, і це мене також ображало. Після вечірнього чаю я з великою старанністю написав прощального листа, простого, однак гідного.

Ось такого:

"Шановна пані Гемулева,

Я відчуваю, що мене чекають великі звершення, а життя мумі-тролів коротке. Тому я покидаю Ваш притулок, прощавайте! Не печальтесь, повернуся у миртовому вінку переможця!

P.S. Я прихопив зі собою слоїк повидла із дині.

Бувайте здорові!

З найкращими побажаннями –

Мумі-троль, не такий, як інші".

Отже, жереб кинуто! Проваджений зорями своєї долі, я подався у світи, навіть не підозрюючи, які пригоди мені судилися. Я був усього лише дуже юним мумі-тро– лем, котрий сумно брів вересовими полонинами та гірськими ущелинами, важко зітхав, щоразу лякаючись моторошних нічних згуків, які ще більше посилювали відчуття самотності.

Дійшовши у написанні Мемуарів саме до цього місця, Тато Мумі-троля так розчулився спогадами про своє нещасливе дитинство, що мусив влаштувати собі перепочинок. Закрив ковпачком ручку й підійшов до вікна. Долину Мумі-тролів огортала цілковита тиша, лише ніжний нічний вітерець шепотів у садку. Під стіною будинку погойдувалася мотузяна драбинка Мумі-троля. "Ще й зараз мені була би під силу втеча через вікно, – подумав Тато. – Дурниця, ніби вік уже не той!"

Він усміхнувся сам до себе, а тоді перекинув лапу через підвіконня і досягнув драбинку.

– Агов, тату! – визирнув із сусіднього вікна Мумі-троль. – Що ти робиш?

– Гімнастику, синочку, – відповів Тато. – Необхідна річ! Крок униз, два догори, крок униз, два догори! Корисно для м'язів!

– Лишень не впади! – застеріг Мумі-троль. – Як праця над Мемуарами?

– Добре, – Тато поквапився повернутися на тремтячих лапах до кімнати. – Саме дійшов до моменту своєї втечі. Пані Гемулева плаче. Вийшло дуже зворушливо!

– Коли ти нам прочитаєш написане? – поцікавився Мумі-троль.

– Скоро! Як тільки доберуся до човна. Страшенно приємно читати уголос те, що вийшло з-під власного пера!

– Звичайно, – позіхнув Мумі-троль. – Бувай!

– Бувай! – відгукнувся Тато, відкручуючи ковпачок ручки. – То на чому я зупинився?.. Ага, утік з притулку, а вранці… Ні, про це згодом. Спершу слід майстерно описати ніч утечі…

Усю ніч мандрував я незнаними похмурими місцинами. Як мені нині шкода себе тодішнього! Мені бракувало відваги зупинятися чи озиратися навсібіч. Хтозна, чи не вигулькне зненацька з пітьми якесь страховисько! Уже й пісню намагався співати: "Негемульський цей світ, негемульський!" – ранковий гімн знайд-мумі-тролів, та від тремтіння власного голосу мені робилося ще страшніше. Тієї ночі понад землею клубочився туман. Густий, мов вівсяна каша пані Гемулевої, стелився вересовими полонинами, обертаючи довколишні кущі та камені на безформних потвор, котрі сунули мені навстріч, простягали до мене руки… Який я тоді був нещасний!

У ту мить навіть сумнівної приємності товариство пані Гемулевої утішило б мене. Але повернути назад? Ніколи! Понадто після такого поважного прощального листа!

Нарешті нічна темінь почала бліднути.

А при сході сонця природа заграла чудовими барвами. Туман порожевів, немов вуаль на недільному капелюшку пані Гемулевої, за мить увесь світ замерехтів рожево-багряним розмаїттям! Я стояв, затамувавши подих і спостерігаючи, як зникає ніч, а з нею зникають і мої страхи, бо ж наставав мій перший ранок, ранок, який належав тільки мені!

Любий читачу! Уяви собі мою радість і тріумф, коли я здер з хвоста ненависну бляшку з клеймом та пожбурив її далеко у вересові гущі! Того холодного світлого весняного ранку я затанцював! Настовбурчивши свої премилі вушка й задерши догори мордочку, закружляв у новому танку свободи мумі-тролів!

Можна ніколи більше не вмиватися! Не їсти тільки тому, що настала п'ята година! Нікому більше не салютувати хвостом, окрім, хіба, короля! Не спати в квадратній, помальованій у брунатний колір кімнаті! Геть гемулів!

Викотилося вгору сонце, спалахнули іскорками павутина і мокре від роси листя, а поміж клаптями туману переді мною з'явився Шлях. Шлях, звиваючись у вересових заростях, вабив мене у світ, до нового життя, у якому я стану надзвичайно знаменитим, ні на кого не схожим!

Насамперед я виїв повидло з дині і викинув геть слоїк. У мене не залишилося нічого, що я міг би назвати своєю власністю. А ще в мене не зосталося жодних зобов'язань та старих звичок, бо ж усе тепер було нове! Я почувався таким щасливим, як ніколи!

Незвичайне піднесення духу протрималося до самого вечора. Я був настільки переповнений усвідомленням самого себе та своєї свободи, що смеркання мене анітрохи не занепокоїло. Я наспівував складену мною ж пісню, де всі слова були страшенно вагомими (на жаль, пісня забулася), і простував назустріч ночі.

Вітер ніс зі собою якийсь незнайомий приємний запах, сповнюючи мене передчуттям чогось незвіданого. Тоді я ще не знав, що то були пахощі лісу – духмяного моху, папороті та тисяч величезних дерев. Утомившись, я скрутився калачиком на землі, заховавши під животом змерзлі лапки. Можливо, я й не закладатиму притулок для безпритульних гемуленят. Вони, зрештою, трапляються надзвичайно рідко. Якийсь час я лежав і розмірковував над тим, чи не ліпшими були би

лаври шукача пригод, аніж знаменитості. Урешті-решт вирішив стати знаменитим шукачем пригод. І ще встиг подумати перед тим, як заснути: нехай уже завтра!

Прокинувся я у цілковито новому зеленому світі. Моє здивування легко зрозуміти, бо ж мені ніколи перед тим не доводилося бачити дерев. Запаморочливо високі, прямі, мов списи, вони підпирали зелене склепіння. Листя ледь шелестіло, виблискуючи у сонячних променях, радісно галасували, шугаючи поміж дерев, птахи. Довелося трохи постояти на голові, щоб зібратися з думками. А тоді я загукав:

– Доброго ранку! Чиє це таке гарне місце? Гемулі, сподіваюся, тут не водяться?

– Ми не маємо часу! Бачиш, бавимося! – защебетали птахи у відповідь, пірнаючи сторчголов у зелену гущавину.

Я увійшов у лісові хащі. Мох був теплий і м'який на дотик, але під папороттю залягала глибока тінь. Навкруги метушилися рої комашок, що літали та повзали, – проте були вони надто маленькі, щоб починати з ними поважні розмови. За якийсь час мені зустрілася літнього віку їжачиха, яка глянцювала горіхову шкаралущу.

– Доброго ранку! – привітався я. – Я самотній утікач, що народився за цілковито незвичайного розташування зір.

– Он як, – буркнула їжачиха, анітрохи не зацікавившись. – Не бачиш, я працюю. Роблю мисочку для квасного молока.

– Справді? – від тих слів я одразу відчув голод. – Кому належить ця чудова місцина?

– Нікому зокрема! Усім! – знизала плечима їжачиха.

– І мені теж?

– Чом би й ні, – пробурмотіла їжачиха, відшліфовуючи свою мисочку.

– Пані певна, що не пані Гемулева тут за господиню? – занепокоївся я.

– Хто? – перепила їжачиха.

Уявляєте? Щаслива істота! Ніколи не бачила пані Гемулевої!

– У пані Гемулевої великі ступні і жодного почуття гумору, – пояснив я. – Вона має великого, трохи приплюснутого носа, волосся росте розчухраним клоччям. Гемулева ніколи не робить того, що приносить задоволення, а лише те, що необхідно зробити, і постійно всіх повчає, і...

– Ой, лишенько, – скрикнула їжачиха й позадкувала у хащі папороті.

– Ну ось, – замовк я ображено (бо мав ще багато чого розповісти про пані Гемулеву).

Якщо це нічия місцина і водночас усіх, то стане й моєю. З чого ж почати?

Як це властиво моєму характерові, ідея з'явилася зненацька. У голові почулося таке ніби "клац!" – і вже маєте ідею! Там, де є Мумі-троль і відповідне Місце, повинен з'явитися Дім. Чудова думка! Дім, який я сам побудую! І який належатиме тільки мені! Неподалік я знайшов потічок і зелену галявинку – дуже гарне місце для будиночка. На закруті потічка навіть піщаний пляж виявився.

Я знайшов скіпку і заходився малювати креслення свого будиночка на піску, ані крихти не сумніваючись, яким повинен бути будинок мумі-

троля, – я це просто знав! Високий, з вузьким фасадом, з безліччю балкончиків, сходів та баштоочок. На верхньому поверсі розташував три маленькі кімнатки та комору для усілякої всячини, ви з ж знаєте, як це буває. Увесь нижній поверх зайняла велика розкішна вітальня. Перед входом спорудив засклений ґанок, де б я міг сидіти у кріслі-гойдалці і милуватися струмком, що дзюркотів, минаючи мою оселю. Поруч стояла би величезна склянка з морсом та купа канапок. Поруччя ґанку було тонко вирізьблене у вигляді орнаменту з соснових шишок. Шпичастий дах я прикрасив схожою на цибулину банею, яку вирішив позолотити десь у далекому майбутньому. Я довго розмірковував, яким чином прилаштувати вхідні двері, що за традицією мали бути схожі на дверцята кахляної печі, – данина тим часам, коли усі мумі-тролі мешкали за печами людських осель (доки хтось не придумав центральне парове опалення). Урешті-решт я вирішив відмовитися від латунних дверей, натомість вимурував у вітальні велику кахляну піч.

Загалом будиночок був справжньою копією кахляної печі. Я був зачарований своєю чудовою хатинкою, котра росла просто на очах. Без сумніву, тут далися взнаки успадковані риси будівничого, але й мій непересічний талант зіграв свою роль, уміння оцінити ситуацію та самокритичне ставлення до самого себе. Якось негоже займатися самовихваляннням, тож я подав вам тільки скромний опис досягнутого результату.

Раптом я відчув, що похолодніло. Тіні виповзли з-під папороті й заполонили увесь ліс. Надходив вечір.

Я був змучений, голова йшла обертом від голоду, а перед очима невідступно стояла мисочка для квасного молока їжачихи. Може, у неї ще й трохи золотої фарби знайдеться для бані на даху будиночка мумі-тролів… На негнучких від утоми ногах почалапав я у темний ліс.

– Ти знову тут! – буркнула їжачиха, яка саме мила посуд. – Тільки нічого не оповідай про гемулів!

Я широко розвів руками.

– Гемулі, люба пані, не мають уже зараз для мене жодного значення. Я побудував дім! Скромний будиночок на два поверхи. Я дуже стомився, дуже щасливий та насамперед жахливо голодний! Звик їсти о п'ятій годині. А ще мені треба трішки золотої фарби для бані на…

– Що-що? – невдоволено урвала мене їжачиха. – Золотої фарби йому забаглося! Нове молоко ще не скисло, а квасне я з'їла… Бачиш, уже посуд мию!

– Нічого не вдієш, – зітхнув я. – Для шукача пригод не так уже й важливо, поїв він чи ні. Чи міг би я попросити шановну пані облишити миття посуду і піти зі мною? Я показав би вам свій новий дім! їжачиха недовірливо глипнула на мене й зітхнула.

– Ну ось, – буркотіла вона, все ж витираючи лапки рушником. – Тепер знову доведеться підігрівати воду. Де той будинок? Далеко звідси?

Я рушив уперед, показуючи дорогу, а невиразне передчуття, закравшись у ноги, почало підсуватися вище, до живота. Ми вийшли до потічка.

– То що? – нетерпеливилася їжачиха.

– Люба пані, – голос мій звучав жалісливо; я показав лапкою на свій малюнок на піску. – Отак я уявляю собі свій будинок… Поруччя ґанку матиме орнамент із соснових шишок. Якщо пані, звісно, позичить мені пилку…

Я говорив сумбурно, геть розгубився.

Любий читачу, спробуй мене зрозуміти! Я так перейнявся своїм будиночком, що увірував, ніби він уже існує насправді! Це, беззаперечно,

свідчить про мою багату уяву, особливість, що у майбутньому накладе познаку на все моє подальше життя і життя ближніх. їжачиха нічого на те не сказала, лише подивилася на мене довгим прискіпливим поглядом, щось пробурмотіла, чого я, на щастя, не розчув, і подалася додому, домивати посуд.

Я зійшов до струмка і заходився безтямно бродити у прохолодній воді. Потічок плинув собі, як і всі потічки, примхливо й неквапно. Інколи був прозорий і мілинний, з дрібними камінцями на дні, а інколи ставав глибоким, з темними плесами. Низьке сонце почервоніло, світило на мене поміж стовбурами сосен, а я, мружачись, брів собі далі водою.

Зненацька в голові знову щось клацнуло: прийшла нова думка. Якби я і справді звів будинок на цій чудовій маленькій квітучій галявині, то неодмінно зіпсував би її, чи не так? Дім слід будувати поряд з галявиною, але, як розумієш, поряд з галявиною місця під забудову не було. Уявляєш, читачу, я став би господарем будинку! Хіба може власник садиби бути водночас ще й шукачем пригод? Рішуче заявляю: не може!

Далі: уяви собі, читачу, що я на все життя приречу себе мати за сусідку їжачиху! А ще як припустити, що у неї такі самі родичі! Насправді ж, якщо інакше подивитися на ситуацію, мені пощастило уникнути трьох великих нещасть, і за це слід бути вдячним долі!

Тепер, з віддалі часу, я вважаю будування власного дому своїм першим великим Досвідом і переконаний, що він мав щонайбільший вплив на моє формування як особистості.

Отак, зберігши свободу та самоповагу, брів я собі потічком, доки якісь веселі тихі звуки вивели мене із задуми. Посеред струмка крутилося гарно змайстроване з патичків та твердих листочків водяне колесо. Я зупинився вражений. А наступної миті почувся голос:

– Це експеримент. Лічильник обертів.

Мружачи очі до червоного призахідного сонця, я побачив два досить великі вуха, що стирчали з кущиків чорниці.

– З ким маю честь? – ввічливо запитав я.

– Фредріксон, – відповіли вуха. – А ти хто?

– Мумі-троль, – відказав я. – Утікач, народжений за унікального розташування зір.

– Яких саме? – жваво зацікавився Фредріксон, а я невимовно від того втішився, бо вперше почув від когось інтелігентне запитання.

Тож я негайно виліз із потічка, примостився поруч з Фредріксоном і розповів йому від початку й до кінця – він жодного разу мене не урвав – про всі прикмети та провіщення моєї появи на світ. Розповів про гарненького маленького кошика, вимощеного листям, у якому знайшла мене пані Гемулева. Про її жахливий притулок та своє нещасне дитинство, коли мене ніхто не розумів. Згадав пригоду, яка зі мною трапилася на скреслій крижині, описав свою драматичну втечу та жахливу мандрівку вересовими пустищами.

Зрештою зізнався Фредріксонові, що маю намір стати шукачем пригод, оминувши при тому згадку про спорудження будинку і зустріч з їжачихою, бо найважливіше у розповіді не розпорошуватися, а вміти сконцентрувати увагу на головному.

Фредріксон слухав дуже уважно і там, де годилося, махав вухами, підтакуючи моїм словам. Коли я замовк, він надовго замислився, а потім мовив:

– Дивно. Дуже дивно…

– Правда? Ти теж такої думки? – вдячно підхопив я.

– Гемулі – неприємні особи, – зробив для себе висновок Фредріксон, розсіяно досягаючи з кишені перекуску. Простяг половину мені, сказав: – З шинкою.

Потім ми ще трохи посиділи рядком, спостерігаючи за заходом сонця.

За довгі роки мого знайомства з Фредріксоном я не раз дивувався з його уміння заспокоювати та переконувати співрозмовника, ніколи не вдаючись до пишномовності. Не цілком справедливо, що одні так уміють, а інші – ні, та я все одно не мовчатиму.

Одним словом, день завершувався гарно. Кожному, в кого неспокійно на серці, я рекомендував би поспостерігати за кружлянням добре зладженого водяного колеса у струмку. Мистецтву, як змайструвати таке колесо, я згодом навчив свого сина Мумі-троля. (А робиться це так: треба вирізати дві невеличкі розгалужені гілки та увіткнути їх майже поряд у піщане дно струмка; потім зірвати чотири подовгасті цупкі листки, накласти їх один на одного так, щоб утворилася начеб зірка, і проштрикнути посередині прутиком. На малюнку показано, яким чином зміцнити конструкцію двома гілочками. Наприкінці треба обережно покласти прутик з листками на розгалужені цурпалки – і колесо закружляє!)

Коли у лісі запала темрява, ми з Фредріксоном повернулися на мою зелену галявину й заночували там. Спали на ґанку, але він про те навіть не здогадувався. Я, у кожному разі, дуже виразно уявляв собі візерунок з соснових шишок. Я знав, як сконструювати сходи на другий поверх. Був переконаний, що будинок просто досконалий, а що більше – мені здавалося, ніби його будівництво певним чином завершено. Думати про це вже не було потреби.

Важливо інше: я знайшов свого першого друга, і моє життя збагатилося сенсом.

Розділ другий,

у якому я вводжу у канву розповіді Вертя та Потішника, знайомлю читача з дронтом Едвардом, а також подаю блискучий опис судна з назвою "Мурська Сиринада" та його незрівнянної команди.

Коли я прокинувся того ранку, Фредріксон саме закидав у струмок невода.

– Привіт! – гукнув я. – Тут ловиться риба?

– Ні, – відказав Фредріксон. – Це подарунок на день народження.

Типова відповідь Фредріксона. А означала вона, що Фредріксон одержав невода від свого племінника, який сам його сплів і дуже би засмутився, якби дарунок не використовувався за призначенням. Згодом я довідався, що племінника звати Верть[2] і що його батьки загинули під час Великого прибирання. Тож Верть мешкав тепер у бляшанці з-під кави (того сорту кави, що має блакитну етикетку) і колекціонував головним чином ґудзики. Не так уже й довго тривала розповідь Фредріксона, правда ж? Але сам Фредріксон ніколи в житті й не розповів би більше за один раз!

Ось він поманив мене одним вухом і повів через ліс. Ми спинилися перед Вертевою бляшанкою з-під кави. Фредріксон дістав свисток із кедрового дерева з горошиною всередині і тричі свиснув. Тієї ж миті покришка бляшанки відчинилася, звідти виплигнув Верть, з неприхованою радістю кинувся до нас, запищав, завертівся і взагалі став виробляти якісь дивні речі.

– Доброго ранку! – репетував він. – Як приємно! Це ж сьогодні ти хотів влаштувати мені велику несподіванку?! А це хто з тобою? Яка мені честь! Шкода, що я не встиг поприбирати у бляшанці…

– Не турбуйся, – заспокоїв його Фредріксон. – Знайомся, це Мумі-троль.

– Доброго дня! Ласкаво прошу! – ще дужче заметушився Верть. – Зараз прийду… вибачте… Лише хвилинку… Мушу прихопити дещо з собою…

Він зник у своїй бляшанці, звідки одразу долинув відголос авральних розшуків – там щось гуркотіло і бряжчало. За хвилю Верть з'явився знову з дерев'яною скринькою під пахвою. Далі ми рушили лісом утрьох.

– Племіннику, – раптом озвався Фредріксон. – Ти умієш малювати?

– Таке питаєш! – вигукнув Верть. – Одного разу я намалював візитки усім своїм двоюрідним братам та сестрам! На кожній було написано, де і хто має сидіти за святковим столом! Може, намалювати тобі парадну на глянцевому папері? Або ж написати якийсь крилатий вислів? Вибач, але що саме тобі потрібно? Це якось пов'язано з твоєю несподіванкою?

– Не можу сказати, таємниця, – відповів Фредріксон.

Верть так розхвилювався, що застрибав з ноги на ногу, мотузка, що нею було обв'язано скриньку, розв'язалася і впала у мох, а за нею посипався долі увесь його скарб: мідні спіральки, гумова підв'язка для шкарпеток, сережки, подвійні розетки, слоїки, сушені жаби, стругачки для сиру, цигаркові недопалки, купа ґудзиків та ще відкривачка для мінеральної води.

– Ну-ну, не біда, – заспокоїв родича Фредріксон, підбираючи речі з землі.

– Я мав колись таку добру мотузку, але вона десь загубилася… – виправдовувався Верть. – Вибачте!

Фредріксон вийняв з кишені шматок мотузки, обмотав ним скриньку, і вони пішли далі. По Фредріксонових вухах видно було, що його переповнювала загадкова схвильованість. Нарешті він спинився перед хащами ліщини, обернувся і довго не зводив з нас уважного погляду.

– Оце тут твоя таємниця? – шанобливо прошепотів Верть.

Фредріксон кивнув.

Ми в урочистій тиші полізли у ліщинові чагарі і враз опинилися на галявині. Посеред галявини стояв корабель, великий корабель!

Він був широкий, міцний і такий надійний, як сам Фредріксон. Я зовсім не знався на кораблях, але одразу ж гостро відчув, так би мовити, суть корабельної ідеї. Моє спрагле пригод серце голосно загупало у грудях, я відчув запах ще не знаної досі свободи. Водночас я уявив собі, як Фредріксон вимріював собі цього корабля, бачив внутрішнім зором, як він проектував його, робив креслення, а потім щоранку приходив на галявину і будував свою мрію. Будівництво мало забрати у нього страшенно багато часу, але він нікому не зрадив своєї таємниці, навіть Вертеві нічого не сказав. Раптом мене огорнув смуток. Тихим голосом я запитав:

– Як ти назвав судно?

– "Морська Серенада", – відповів Фредріксон. – "Морська Серенада" – то назва поетичної збірки мого покійного брата. Напис має бути зроблений ультрамариновою фарбою.

– Я його малюватиму! Можна? – Вертеві аж подих перехопило від щемкого передчуття. – Це правда? Клянешся своїм хвостом? Вибач, але чи можна пофарбувати увесь корабель? Тобі подобається червоний колір?

Фредріксон кивнув.

– Тільки ж дивись, не замалюй ватерлінію! – застеріг він.

– Я маю великий слоїк червоної фарби, – торохтів щасливий Верть. – І маленький ультрамаринової… Яке щастя! Яка радість! – йому аж вуса тремтіли від збудження. – Побіжу додому, приготую вам сніданок і поприбираю в бляшанці… – і племінник Фредріксона гайнув додому.

Я розглядав корабель.

– Ти справжній майстер! – похвалив я.

І тут Фредріксона прорвало. Слова полилися потоком, він захоплено розповідав про конструкцію корабля, схопив папір та ручку й заходився мені показувати, як працюватиме водяне колесо. Не так уже й багато я зрозумів з тієї розповіді, однак збагнув, що мій друг чимось стурбований. Проблема, мабуть, полягала в пропелері.

Та, попри усе своє співчуття, я нічим не міг йому зарадити, бо, незважаючи на всебічне обдарування, у деяких сферах, скажімо, у машинобудуванні, я не настільки тямлю, як би мені того хотілося.

Посеред корабля стояла невеличка будівля з гостроверхим дахом, ось вона зацікавила мене надзвичайно.

– Ти тут мешкаєш? – запитав я. – Схоже на альтанку мумі-тролів.

– То рубка, навігаційна кабіна, – відповів Фредріксон трохи незадоволеним тоном.

Я поринув у роздуми. Хатинка, як на мій смак, була надто простакувата. Віконні рами можна було зробити значно цікавіше,

капітанський місток обгородити поручнями з вирізьбленими на них морськими мотивами, а дах оздобити банею з позолотою...

Я відчинив двері рубки. На підлозі хтось спав, прикрившись капелюхом.

– Твій знайомий? – запитав я здивовано.

Фредріксон і собі глипнув на сплячого.

– Потішник, – коротко кинув він.

Я приглянувся до Потішника. Той справляв враження чогось недбалого, м'якого і тьмяного. До старого капелюха було почеплено пучок зів'ялих квітів. Потішник, так мені видалося, не мився уже дуже давно і начеб не мав наміру зробити це найближчим часом.

У ту мить до рубки влетів з криком розчухраний Верть:

– Прошу до столу!

Потішник прокинувся й потягнувся, немов кіт.

– Гуп! Гоп! – мовив він, позіхаючи.

– Перепрошую, що ти робиш на кораблі Фредріксона? – грізно насупившись, поцікавився Верть. – Хіба не бачив напису: "Стороннім вхід заборонено!"?

– Бачив, – люб'язним тоном відказав Потішник. – Саме тому я тут.

Ці слова щонайліпше характеризують Потішника. Єдине, що може вивести його з сонно-котячого стану, – табличка із забороною доступу,

зачинені на замок двері або ж неприступний мур. Досить Потішникові побачити сторожа парку, як вуса у нього починають тремтіти, і тоді можна сподіватися чого завгодно. Та здебільшого він, як уже мовилося, спав, їв або мріяв. На момент оповіді Потішник головним чином був налаштований на споживання їжі. Отож ми повернулися до оселі Вертя, де на засмальцьованій шаховій дошці нас чекав холодний омлет.

– Уранці я зготував дуже смачний пудинг, – виправдовувався Верть. – Але він кудись зник. А це так званий "блискавичний" омлет!

Омлет було подано на бляшаних покришках. Верть не зводив з нас прискіпливого погляду, напружено чекаючи, коли ж ми візьмемося до трапези. Фредріксон довго, з очевидним зусиллям жував, вигляд у нього при цьому був досить дивний. Нарешті озвався:

– На зубах скрегоче, племінничку…

– Скрегоче!? – перестрашено скрикнув Верть. – Напевно, щось потрапило з моєї колекції… Виплюнь! Виплюнь негайно!

Фредріксон виплюнув на покришку дві чорні колючі штукенції.

– Вибач мені, якщо зможеш! – заблагав Верть. – То лишень мої шестерні… Добре, що ти їх не ковтнув!

Але Фредріксон не відзивався, довго дивися кудись вдалину, наморщивши чоло. Верть заплакав з горя.

– Спробуй таки пробачити своєму племінникові, – вступився за Вертя Потішник. – Бач, як він засмутився?

– Вибачити? – розгубився Фредріксон. – Та за віщо ж?

Він схопив папір, олівець і заходився показувати друзям, яким чином слід прилаштувати шестерні, щоб привести у рух водяне колесо та пропелер. Ось такий вигляд мало його креслення:

(Сподіваюся, ви зрозуміли, що він тут зобразив.)

– О, яке щастя! – утішився враз Верть. – Уявляєте, мої шестерні згодилися для твого винаходу!

Трапезу ми завершували у піднесеному настрої.

Племінник Фредріксона невимовно захопився новим заняттям, не гаючи часу почепив свого щонайбільшого фартуха та заходився фарбувати "Морську Серенаду" у червоний колір. Він взявся до справи так самовіддано, що червоним став не лише корабель, але й галявина та пів ліщинового чагарнику, а чогось червонішого за самого Вертя в ту мить мені ще ніколи в житті не доводилося бачити. Однак назву судна вивели ультрамариновою фарбою.

Коли все уже було готове, Фредріксон прийшов оцінити роботу.

– Гарно, хіба ні? – схвильовано запитав Верть. – Я дуже старався! Вклав усю свою душу!

– Воно й видно! – погодився Фредріксон, оглядаючи свого червоного з голови до п'ят племінника. Глянув на кривулясту ватерлінію і сказав: "Гм…" Потім подивився на назву корабля і знову сказав: "Гм, гм…"

– Я десь пропустив літеру? – сполотнів Верть. – Та скажи щось врешті, бо знову заплачу! Вибач! "Морська Серенада" – нелегка назва для написання!

– "Мурська Сиринада" – прочитав Фредріксон по літерах. Замислився на мить, а тоді сказав: – Заспокойся. Годиться й так.

Верть полегшено зітхнув і бігцем кинувся додому, щоб залишками фарби помалювати ще й свою бляшанку з-під кави.

А ввечері Фредріксон вибрав зі струмка невід. Яким же було наше здивування, коли ми витягнули з нього скриньку зі скляною покришкою для корабельного компаса, а в ній – металевий барометр, прилад для вимірювання атмосферного тиску! Донині дивуюся, як нам потрапила до рук така надзвичайна знахідка.

Тато закрив зошита й очікувально глянув на своїх слухачів.

– То як воно вам? – запитав він.

– На мою думку, – поважно сказав Мумі-троль, – з цього вийде неймовірно добра книжка.

Він лежав горілиць у бузковій альтанці і спостерігав за джмелями. Було тепло і безгомінно, ніде ані шелесне.

– Але тут чимало вигаданого! – зауважив Чмих.

– Нічого подібного! – обурився Тато. – Чого тільки не траплялося у ті часи! Кожне слово – чистісінька правда! Звичайно, у деяких місцях я дещо підсилив ефект…

– Цікаво, – задумливо мовив Чмих. – Цікаво мені, якою ж була подальша доля таткової колекції?

– Якої колекції? – не зрозумів Мумі-тато.

– Я маю на увазі колекцію ґудзиків мого татка, – пояснив Чмих. – Хіба Верть не мій тато?

– Так, то твій тато, – підтвердив Мумі-тато.

– Отож мені й цікаво, куди поділася його цінна колекція. Я би мав її успадкувати, – наголосив Чмих..

– Гуп! Гоп! Як полюбляв казати мій тато, – озвався Нюхмумрик. – Чому ви так мало пишете про Потішника? Де його зараз шукати?

– З татами нерідко так буває, – якось невизначено змахнув лапою Мумі-тато. – Вони то з'являються, то зникають... Я принаймні зберіг їхній образ для прийдешніх поколінь, описавши у своїх мемуарах!

Чмих чмихнув.

– Потішник недолюблював паркових сторожів... – задумливо мовив Нюхмумрик. – Одне лише це...

Усі попростягалися в траві, мружачись до сонця. Приємна теплінь навівала дрімоту.

– Тату, – знову озвався Мумі-троль. – Невже у ті часи всі висловлювалися отак... неприродно? "Уявіть собі моє здивування", "на моє глибоке переконання" чи "перед моїм внутрішнім зором"...

– Що ж тут неприродного? – почав уже сердитися Тато. Гад ас пі, пишучи книжку, не слід дбати про мову?

– Але ж інколи не дбаєш! – вперто торочив своє Мумі-троль. – Ось, скажімо, Верть розмовляє у тебе цілком по-простому.

– Ет, – буркнув Мумі-тато. – Це для збереження місцевого колориту... Існує велика різниця між оповіддю автора про речі і події та його ставленням до них. Я маю на увазі, роздуми чи описи на папері дуже

відрізняються від буденної мови, до того ж, автор залежить здебільшого від власних почувань…Так мені принаймні здається…

Тато замовк, стурбовано гортаючи сторінки зошита.

– То, на вашу думку, я вдаюся до надто незвичних слів? – запитав він дещо розгублено.

– Та ні, пусте, – заспокоїв його синок. – То ж було так давно, та й здогадатися можна, що ти хотів сказати… Оце й усе, що ти написав?

– Поки що так. Але відтепер розповідь ставатиме більш захоплюючою. Я саме підійшов упритул до дронта Едварда та Мари. Куди поділася моя ручка для писання мемуарів?

– Ось вона, – простягнув ручку Нюхмумрик. – Тільки ж напишіть тепер більше про Потішника. Нічого не пропускаючи!

Тато Мумі-троля згідно кивнув головою, розгорнув у траві зошит і взявся до праці.

Саме тоді я вперше відчув смак до різьби по дереву. Незвичайне обдарування різьбяра передалося мені, напевно, у спадок. Я мав його, так би мовити, в кінчиках лап. Перші мої кроки в цій царині були досить несміливими. На нашій корабельній верфі я вибрав гарний шмат деревини, роздобув ножа і взявся до роботи. Я замислив змайструвати вишукану баню цибулястої форми для даху корабельної рубки й оздобити її чепурною різьбою у вигляді риб'ячої луски.

Фредріксон, на жаль, невисоко оцінив таку важливу деталь в устаткуванні судна, бо думав лише про те, як спустити корабель на воду.

"Мурська Сиринада" була готова до відплиття. Вона тішила око, пломеніючи багрянцем у сонячних променях, і тим часом спочивала на

чотирьох гумових колесах, які мали б уберегти її на підступних піщаних відмілинах. Фредріксон десь роздобув капітанський кашкет із золотим шнуруванням. Він заліз під днище корабля, звідти долинуло його стурбоване бурмотіння.

– Застряг! Цього можна було сподіватися! Будемо стовбичити тут до сходу місяця.

Зазвичай небагатослівний Фредріксон без угаву буркотів сам до себе, що свідчило про його неабияке занепокоєння.

– Ага, знову доведеться зриватися з місця! – широко позіхнув Потішник. – Гуп! Гоп! Що це у вас за життя! Весь час у русі, переїжджати з місця на місце, вертітися з рання до ночі! Така життєва активність до добра не доведе! Як подумаєш про всіх тих, хто працює, метушиться, і чим це завершується урешті-решт, жити не хочеться! Був у мене колись родич, котрий студіював тригонометрію, та так самозабутньо, аж йому вуса повідпадали, а коли всього навчився, прийшла Мара і зжерла його. Так-так, лежав у череві Мари, такий мудрий, як ніхто!

Слова Потішника мимоволі наводять на думку про Нюхмумрика, який згодом також обрав собі за провідницю зірку-покровительку лінивства. Загадковий тато Нюхмумрика ніколи не переймався тим, чим варто було перейматися, і ніколи не дбав про те, аби лишити по собі достойний спомин для нащадків (так би й пропав у забутті, якби я не написав про нього у своїх мемуарах). Та як би там не було, Потішник знову позіхнув і поцікавився:

– Коли вирушаємо? Гуп! Гоп!

– І ти з нами? – здивувався я.

– Звичайно!

– Страшенно перепрошую, – втрутився Верть. – Але якщо це вас не розгнівить… я би також мав таке бажання… щось би таке подібне… Не можу більше жити у своїй бляшанці з-під кави!

– Он як? – ще дужче здивувався я.

– Ота червона фарба ніяк не висохне! – пустився в пояснення Верть. – Перепрошую! Вона всюди: у їжі, в постелі і навіть на вусах… Я збожеволію від цього, Фредріксоне! Я просто збожеволію!

– Не роби цього! Ліпше пакуйся! – кинув Фредріксон.

– О! – невимовно зрадів його племінник. – Яке щастя! А скільки ще всього треба обдумати! Така тривала подорож… цілком нове життя…

І він прудко звіявся додому, лиш фарба порозбризкувалася навсібіч.

Я дійшов висновку, що наша команда далеко не така надійна, як би того бажалося.

А "Мурська Сиринада" таки нівроку застрягла, гумові колеса глибоко вгрузли у ґрунт і ані руш! Ми перекопали усю верф (тобто галявину), але намарно. Фредріксон сів на землю, обхопивши голову лапами.

– Любий друже, не журися! – намагався я розрадити його.

– Я не журюся! Я думаю! – відказав Фредріксон. – Корабель вгруз у землю. Ми його не можемо спустити у річку. Отже, треба річку підвести до корабля. Як? Прокласти нове русло. Як? Спорудити загату. Як? Наносити каміння…

– Як? – послужливо спробував я продовжити його міркування.

– Придумав! – скрикнув нараз Фредріксон так голосно, що я аж підскочив. – Дронт Едвард! Треба посадити його у річку…

– Він такий великий? – недовірливо запитав я.

– Іще більший! – коротко буркнув Фредріксон. – Маєш календар?

– Ні, – я все більше хвилювався.

– Позавчора ми їли горохову зупу[3]… То сьогодні субота, у нього купальний день. Чудово! Поквапся!

– А ті дронти злі? – поцікавився я обережно, доки ми спускалися до берега річки.

– Так, – підтвердив Фредріксон. – Але розтолочити когось можуть хіба з недогляду. Потім тиждень оплакують нещасливця. І компенсують кошти на поховання…

– Невелика втіха… – промурмотів я стиха, відчуваючи, як розпирає мене відвага.

Згодься, читачу, хіба то велика штука бути відважним, якщо не маєш страху?

Раптом Фредріксон став як укопаний:

– Тут.

– Де? – розгубився я. – Він мешкає у цій вежі?

– То його ноги… – пояснив Фредріксон. – Тихо, зараз я гукну Едварда.

І він що було моці зарепетував:

– Агов, Едварде! Це я, Фредріксон! Де ти нині купатимешся?

Згори долинуло щось наче гуркотіння грому:

– А, то ти, піщана блохо! У морі, ясна річ! Як завжди!

– Скупайся у річці! Там пісок гарний та м'який! – надсаджувався Фредріксон.

– Брехня і крутійство! – відказав голос дронта Едварда. – Кожна комашка знає, що та бісова річка устелена клятим камінням!

– Ні, клянуся, там піщане дно! – запевняв велета Фредріксон.

Дронт трохи побуркотів сам до себе і врешті згодився:

– Гаразд. Скупаюся у твоїй хваленій річці. Але стережися, бо похорони останнім часом вкрай розорили мене! Якщо дуриш, маленька кузько, то відчуєш це на власній шкірі! Ти ж знаєш, які чутливі у мене ступні. Не кажучи вже про задок!

Фредріксон шепнув одне-єдино слово: "Утікаймо!"

І ми щодуху кинулися навтьоки. Я ще в житті так не бігав, а перед очима раз у раз поставала картина, як Едвард садить свій велетенський зад на гостре каміння, шаленіє у гніві, а грізний водяний вал, який він, без сумніву, здійме, змітає усе на своєму шляху. Моя уява вималювала таке жахіття, що я втратив усяку надію на порятунок.

Раптом почувся рик, від якого хутро у мене на потилиці стало дибки. А за ним – страхітливий гуркіт. Лісом покотився вал води…

– На борт! – заволав Фредріксон.

Ми кинулися до корабля, ледь випереджаючи вал, який уже лизав нам п'яти. Щойно встигли перекинути через борт свої хвости, перечепившись через Потішника, що спав, розтягнувшись на палубі, як усе з шипінням поглинула розбурхана хвиля.

"Мурська Сиринада" нахилилася носом вперед, затріщала й застогнала, немов з переляку. Та вже наступної миті гордовитий корабель, виборсавшись з полону моху, випростався і стрімко полинув лісом. Закрутилися лопаті, весело зафуркотів гвинт – наші шестерні не підвели! Твердою лапою тримав Фредріксон стерно і провадив наше судно поміж стовбурами дерев.

Такого спуску на воду ще ніхто не бачив! Квіти та листя сипалися дощем на палубу. Заквітчана, немов на свято, "Мурська Сиринада" тріумфально подолала останній відтинок шляху і бадьоро плюснулася на річкове плесо.

– Пильнуйте дно! – звелів Фредріксон (він саме намірився вискочити на мілину, щоб випробувати свою конструкцію з гумовими колесами).

Я уважно приглядався до поверхні ріки, та помітив тільки якусь червону бляшанку, яка підстрибувала на хвилях віддалік на лінії курсу нашого судна.

– Що це, цікаво, за бляшанка? – запитав я.

– Щось вона мені нагадує, – зауважив Потішник. – Не здивуюся, якщо в ній сидить знайомий нам Верть.

Я обернувся до Фредріксона:

– Ти забув свого племінника!

– Ай справді! Як же я міг? – скрикнув Фредріксон.

З бляшанки виткнулася червона мокра мордочка Вертя. Він вимахував лапками, цокотів зубами, ще трохи і задушився би власним шаликом від надмірної радості.

Ми з Потішником перехилилися через поруччя й виловили з води бляшанку з-під кави. Вона усе ще була липка від фарби і досить важкенька.

– Не забрудніть палубу, – застеріг Фредріксон, коли ми витягнули бляшанку на борт. – Як справи, племіннику?

– Я збожеволію! – торохтів Верть. – Уявляєте? Я саме пакуюся, а тут хвиля… Усе догори дном! Я загубив свій найгарніший віконний гачок, а ще, мабуть, йоршика для чищення люльки! Мої речі і мої нерви – усе шкереберть! О сили небесні!

Та вже за мить Верть з величезним задоволенням заходився впорядковувати за новою системою свою колекцію ґудзиків. "Мурська Сиринада" пливла собі тим часом річкою, спроквола плюскочучи лопатями водяного колеса. Я сів коло Фредріксона.

– Щиро сподіваюся, що нам ніколи більше не доведеться мати справу з дронтом Едвардом, – мовив я. – Як гадаєш, він дуже на нас розсердився?

– Неймовірно, – відказав Фредріксон.

Розділ третій,

у якому я зображую свій перший подвиг – подвиг рятівника – та його несподівані наслідки, подаю виклад деяких своїх думок, а також описую звички гризликів.

Привітний зелений ліс залишився позаду. Навколо нас простягалися неозорі простори. На стрімких схилах уздовж річки раз у раз рикали й фиркали якісь грізні звірі. Ціле щастя, що в команді "Мурської Сиринади" були ми з Фредріксоном, бо тільки на нас можна було покладатися. Потішник нічого навколо не сприймав усерйоз, а інтереси Вертя обмежувалися простором його бляшанки з-під кави. Бляшанку ми виставили на палубу, під сонячними променями вона потроху почала підсихати. Але самого Вертя так ніколи й не вдалося відшурувати дочиста, його хутро навіки зберегло ледь рожевуватий відтінок.

Корабель, оздоблений моєю позолоченою банею, поволі плив уперед, хлюпочучи лопатями. Звичайно ж, у Фредріксона знайшлася золотиста фарба. Мене би дуже здивувала відсутність на борту такого надзвичайно важливого атрибуту.

Здебільшого я просиджував у рубці, захоплено споглядаючи, як пропливають повз нас береги, інколи постукував по барометру або ж, заглиблений у роздуми, походжав капітанським містком.

Особливо полюбляв думати про те, як би спантеличилася пані Гемулева, побачивши мене, шукача пригод, у ролі співвласника корабля. А хай би знала!

Одного вечора ми увійшли до глибокої самотньої бухти.

– Не подобається мені ця бухта, – мовив Потішник. – Вона викликає у мене Передчуття…

– Ха, Передчуття! – тон, яким це сказав Фредріксон, годі й описати. – Племіннику! Кидай якір!

– Уже кидаю! – з готовністю крикнув Верть і пожбурив у воду велику каструлю.

– Чи не наш обід ти щойно викинув? – поцікавився я.

– О горе! – забідкався Верть. – Вибачте! Так легко помилитися у поспіху! Я так розхвилювався… Пообідаємо ґаляреткою… Якщо я її знайду…

Така поведінка дуже характерна для вертів.

Потішник стояв біля поруччя, вдивляючись блискучими очима у сутінки, які огортали берег. Швидко западала темрява, пустельні кряжі гір рівними хвилями котилися до обрію.

– То як твої Передчуття? – я спробував його шпиґнути.

– Цить, – урвав мене Потішник. – Я щось чую…

Я нашорошив вуха, але почув лише тихий шелест вітру, що заплутався у верхівках щогл.

– Нічого не чую! – мовив я. – Ходімо ліпше до рубки, засвітимо гасову лампу.

– Я знайшов ґаляретку! – радісно верескнув Верть, вистрибуючи з бляшанки з морквиною у лапах.

Тієї миті тишу вечора пронизало тужне грізне виття, від якого всім хутро стало дибки на карку. Верть зойкнув і випустив з лап моркву.

– Це Мара, – сказав Потішник. – Нинішньої ночі вийде на полювання. Чуєте, співає свою мисливську пісню!

– Вона уміє плавати? – запитав я.

– Хтозна… – відповів Фредріксон.

Мара полювала у горах. Такого самотнього виття мені ще ніколи не доводилося чути. Голос її то віддалявся, то чувся ближче – і нарешті пропав… Однак тиша тепер видавалася ще моторошнішою. Мимоволі уявлялося, як її тінь пливе над землею у примарному сяєві місяця, що саме сходив.

На палубі похолодніло.

– Дивіться! – скрикнув Потішник.

Хтось прудко збіг схилом і став розпачливо метатися понад самою водою.

– Оцього зараз з'їдять, – похмуро бовкнув Фредріксон.

– Тільки не на очах у Мумі-троля! – рішуче вигукнув я. – Я порятую нещасного!

– Не встигнеш! – у голосі Фредріксона звучала приреченість.

Та я вже прийняв рішення, переліз через поруччя і кинув на прощання:

– Не квіти прикрашають могилу невідомого шукача пригод, та все ж спорудіть на місці мого останнього спочинку гранітний пам'ятник зі статуями двох зго– рьованих гемулів!

З тими словами я шубовснув у чорну воду, а за мить виринув під Вертевою каструлею, котра, опинившись на поверхні води, голосно булькнула. З гідним захоплення самовладанням я викинув з неї гуляш і стрілою поплив до берега, носом пхаючи каструлю попереду себе.

– Тримайтеся! – вигукував я. – Вам йде на порятунок Мумі-троль! Де таке бачено, щоб усіляка Мара могла поїдати, кого їй заманеться!

Зі скелястого схилу погуркотіло униз каміння… Мисливська пісня Мари змовкла, натомість чулося гарячкове сапання, ближче й ближче…

– Залазьте до каструлі! – крикнув я невдасі.

Той застрибнув досередини, і каструля одразу поринула у воду по самі вуха. У темряві хтось намагався вхопити мене за хвоста… я вивернувся… Ха! Гідний похвали вчинок самотнього сміливця! Я розпочав свій історичний відступ у напрямку "Мурської Сиринади", де, затамувавши подих від хвилювання, чекали мої друзі.

Порятований був важкий, страшенно важкий.

Я плив, докладаючи неймовірних зусиль, застосовуючи швидкі оберти хвостом та ритмічні порухи животом. Наче вітер, летів я понад водою, переліз через борт і, опинившись врешті на палубі, вивернув з каструлі порятованого. Мара ж самотньо вила на березі від голоду та люті (вона таки не вміла плавати!).

Фредріксон запалив гасову лампу, щоб побачити, кого я врятував.

Нині я глибоко переконаний, що та мить була найжахливішою миттю моєї бурхливої юності. Перед і мною на мокрій палубі сиділа… пані Гемулева! Як казали у ті часи, ото була мізансцена!

Я врятував пані Гемулеву.

Від страху та несподіванки я мимоволі задер хвоста під кутом сорок п'ять градусів, та одразу ж згадав, що я – вільний Мумі-троль і заговорив безтурботним голосом:

– Привіт! Ото несподіванка! Не вірю своїм очам!

– У що ти мав би повірити? – буркнула пані Гемулева, вибираючи зі своєї парасолі рештки гуляшу.

– Що порятую тітоньку, – вигукнув я схвильовано. – Тобто я хотів сказати, що ви, тітонько, будете врятовані мною… До речі, чи одержали ви мого прощального листа?

– Я не твоя тітонька, – втомлено мовила пані Гемулева. – І жодного листа я не одержувала. Ти, напевно, забув наклеїти поштову марку. Або написав неправильну адресу. Або забув його відіслати. Хоча сумніви беруть, чи умієш ти взагалі писати… – вона поправила на голові капелюшок і вже лагідніше визнала: – Але плавати умієш!

– Ви знайомі? – обережно поцікавився Потішник.

– Ні, – заперечила пані Гемулева. – Я рідна тітка тієї пані Гемулевої. Хто це розквацяв ґаляретку по всій підлозі? Ану, вусатий, подай мені ганчірку, я поприбираю!

Фредріксон (саме його малося на увазі) притьмом приніс ганчірку, яка виявилася піжамою Потішника, а тітка пані Гемулевої заходилася витирати нею палубу.

– Я дуже сердита, – пояснила вона. – А заспокоює мене лише прибирання…

Ми мовчки стояли позад неї.

– Чи не казав я про Передчуття, – врешті спромігся на слово Потішник.

Пані Гемулева миттю обернула до нас свого бридкого носа.

– Цить! Ти ще надто малий, щоб смалити люльку. Тобі слід пити молоко, воно корисне, до того ж, лапи не тремтітимуть, не пожовтіє ніс і не облізе хвіст… Вам неймовірно пощастило, що врятували мене, бо тепер тут запанує лад!

– Мушу поглянути на барометр, – ураз заквапився Фредріксон, шмигнув до рубки і замкнувся зсередини.

Однак стрілка барометра з переляку опустилася до сорокової позначки і навідріз відмовлялася підніматися, аж доки не сталася ота історія з гризликами. Але про це згодом…

У нас на ту мить не залишилося жодної надії позбутися пані Гемулевої. Нам судилося випробування, якого, на моє глибоке переконання, ніхто з нас не заслуговував.

– Отож, я дійшов у своїх спогадах до цього місця, – Тато обвів слухачів поглядом поверх зошита, голос його звучав тепер цілком буденно.

– Знаєш, тату, – озвався Мумі-троль, – я вже потроху звикаю до твоїх несподіваних чудернацьких зворотів мови. Ота каструля була, мабуть, страшенно велика… А ми розбагатіємо, коли ти допишеш мемуари?

– Ще й як розбагатіємо!

– Вважаю, прибуток треба поділити порівну, – запропонував Чмих. – Ви ж зробили мого тата Вертя героєм книги!

– А я ні хвилини не сумнівався, що героєм є Потішник, – втрутився Нюхмумрик. – Це ж треба було лише зараз довідатися, якого непересічного тата я мав! Приємно, що він схожий на мене!

– Ваші татусі – лише тло оповіді! – випалив Мумі-троль і копнув Чмиха під столом. – Хай тішаться тим, що взагалі потрапили в книгу!

– Ти мене копнув! – гнівно настовбурчив вуса Чмих.

– Що тут відбувається, – визирнула з дверей вітальні Мама Мумі-троля. – Що вас засмутило?

– Тато читає нам уголос про своє життя! – пояснив Мумі-троль (з наголосом на своє).

– Вам подобається?

– Надзвичайно! – запевнив синок.

– Я дуже рада! – усміхнулася Мама і, звертаючись до Тата, додала: – Тільки ж не читай нічого такого, що виставило б нас перед молоддю у небажаному світлі. Замість пропусків кажи "піп… піп… піп…" Принести тобі люльку?

– Не дозволяйте йому курити! – вигукнув Чмих. – Тітка пані Гемулевої запевняла, що від цього тремтять лапи, жовтіє ніс та облазить хвіст!

– Дурниці! – усміхнулася Мама. – Наш Тато курить усе своє життя і, як бачиш, не трясеться, не облисів і не пожовк. Усе, що смакує, корисне для шлунка!

Мама припалила Мумі-татові люльку й відчинила вікно, впускаючи досередини свіжий морський бриз. Наспівуючи щось стиха, вона подалася на кухню заварювати каву.

– Як ви могли забути Вертя? – докірливо сказав Чмих. – Чи вдалося йому врешті-решт упорядкувати свою колекцію ґудзиків?

– Так, цю справу він дуже любив, – відповів Тато. – Щоразу придумував якусь нову систему. Складав ґудзики за кольором або за розміром, за формою чи матеріалом, з якого вони були виготовлені, а то й просто залежно від того, подобалися вони йому чи ні.

– Фантастично! – мрійно мовив Чмих.

– А мене турбує, що піжаму мого тата вибруднили ґаляреткою, – озвався Нюхмумрик. – У чому він потім спав?

– У моїй піжамі, – відказав Тато Мумі-троля, випускаючи під стелю великі кружальця диму.

Чмих позіхнув.

– Може, пополюємо на кажанів? – запропонував він.

– Гайда, – підтримав його Нюхмумрик.

– Бувай, тату! – кинув на бігу Мумі-троль.

Мумі-тато зостався сам на ґанку. З ручкою у лапі, він на якусь хвилю замислився, а потім знову взявся до описування подій своєї бурхливої молодості.

Наступного ранку тітка пані Гемулевої перебувала у вбивчо доброму гуморі. Вона розбудила нас о шостій годині, вигукуючи голосом, немов у мідної труби:

– Доброго ранку! Доброго ранку! Доброго ранку!!! Беремося до справ! Спершу влаштуємо невелике змагання зі штопання шкарпеток (я їх познаходила у ваших скриньках). Потім у винагороду декілька виховних ігор. Це дуже корисно! Чим будемо зміцнювати нині свої сили?

– Кавою! – випалив Верть.

– Кашею, – виправила його тітка. – Каву п'ють лише старигани-трясуни…

– Знав я одного, що помер від каші, – пробурмотів Потішник. – Застрягла йому в горлі, і він подавився…

– Уявляю, що сказали б ваші батьки, побачивши, як ви п'єте каву! – похитала головою тітка пані Гемулевої. – Заплакали би! А як справи з вашим вихованням? Вихована ви чи ні? Чи, може, так і народилися важкими у сенсі виховання дітьми?

– Я народився за незвичайного розташування зірок! – негайно повідомив я. – Мене знайшли у маленькій мушлі, вистеленій оксамитом…

– Я не бажаю, щоб мене виховували, – рішуче заявив Фредріксон. – Я винахідник і робитиму все, що мені заманеться!

– Перепрошую! – вибухнув Верть. – Мої тато з мамою ніколи не заплачуть! Вони загинули під час Великого прибирання!

Потішник з погрозливим виглядом набивав свою люльку.

– Ха! – пирхнув він. – Не визнаю жодних розпоряджень! Вони нагадують мені про сторожів у парку!

Тітка пані Гемулевої довго оглядала нас, а потім поволі, наголошуючи на кожному слові, відкарбувала:

– Віднині я беруся за вас!

– О, зовсім не обов'язково! – вигукнули ми водночас.

Але тітка лише похитала головою і промовила жахливі слова:

– Це мій гемульський Обов'язок!

Тоді покинула нас на самоті, напевно, щоб іще раз обдумати пекельні виховні моменти.

Ми заховалися від сонця під полотняним дашком на кормі корабля, оплакуючи свою жалюгідну долю.

– Клянуся своїм хвостом, ніколи й нікого не рятуватиму більше у темряві! – палко запевнив я.

– Слушна думка і головне вчасна! – буркнув Потішник. – Від цієї тітки можна сподіватися чого завгодно! Не здивуюся, якщо котрогось дня вона викине за борт мою люльку й спробує запрягти мене до роботи! Вона на все здатна!

– Може, Мара повернеться, – з надією в голосі прошепотів Верть. – Або хтось інший змилосердиться над нами і з'їсть її! О, вибачте! Так негарно казати?

– Звичайно, негарно, – потвердив Фредріксон, та за якийсь час серйозно додав: – Але в цьому щось є…

Ми замовкли, невимовно жаліючи самих себе.

– Скоріше б стати дорослими! – врешті порушив я мовчанку. – Дорослими і знаменитими! Тоді б ми легко дали собі раду з цією тіткою!

– А як стати знаменитим? – поцікавився Верть.

– О, це досить легко! – з ентузіазмом відгукнувся я. – Треба лише вчинити щось таке, що ще нікому не спало на думку до тебе… Або щось старе у новий спосіб…

– Наприклад? – зацікавився Потішник.

– Літаючий корабель, – пробурмотів Фредріксон із загадковим блиском в очах.

– Не думаю, що слава – така вже й добра штука! – зауважив Потішник. – Хіба, може, на початках… А потім до неї звикаєш, і вона лише наводить нудьгу. Все одно, що кружляти на каруселі…

– А це що таке? – запитав я.

– Механізм, – запалився одразу Фредріксон. – Його приводить у рух зубчасте колесо… Ось так, – і він витягнув олівець та папір.

Цей феномен – безтямне замилування Фредріксона машинами та механізмами – ніколи не переставав мене дивувати. Його наче хтось заворожував. А мені всіляка машинерія нудна. Що стосувалося, скажімо, водяного колеса, все було гарно й зрозуміло, а от звичайний замок-блискавка вже викликав у мене недовіру. Потішник колись мав знайомого з замком-блискавкою на штанах, – одного разу той замок заклинило, та так ніколи й не розклинило. Жахлива історія!

Власне у ту мить, коли я мав намір поділися з рештою своїми роздумами про замки-блискавки, почувся дуже дивний звук. Він нагадував віддалене глухе бряжчання металевої труби. Без сумніву, грізне…

Фредріксон визирнув з-під дашка і мовив одне-єдине зловісне слово:

– Гризлики!

Тут необхідно дати деякі пояснення (розумний читач і сам збагне, що й до чого, та все ж...). Доки ми відпочивали у затінку дашка, "Мурська Сиринада" увійшла в дельту ріки, населену гризликами. Гризлики – дуже товариські істоти, які ненавидять самотність. Вони вигризають зубами тунелі під руслом ріки і засновують там свої колонії. Замість лап у них присоски, які залишають по собі липкі сліди, тому їх інколи ще називають липконіжками або ніжколипками. Здебільшого вони дуже привітні, але нещадно гризуть усе, що потрапляє їм на очі, особливо, якщо це річ нова і ще не бачена. Ну ніяк не можуть стриматися. А ще мають дуже неприємну рису: можуть залюбки відгризти комусь носа, якщо він видався їм надто великим.

Тому легко зрозуміти наше занепокоєння тим, як складатиметься подальша ситуація.

– Не вилазь із бляшанки! – гукнув Фредріксон племінникові.

"Мурська Сиринада" завмерла на плесі, де аж кишіло гризликами. Вони пильно розглядали нас своїми круглими блакитними очками, грізно ворушачи вусами і збиваючи лапами воду.

– Пропустіть нас, будь ласка, – попросив Фредріксон.

Однак гризлики ще тісніше скупчилися навколо корабля, а декотрі почали спинатися вгору бортами, чіпляючись лапами-присосками. Коли рийка першого з них виринула над поруччям, з рубки вийшла тітка пані Гемулевої.

– Що відбувається? – закричала вона. – Що це за типи? Я категорично забороняю їм тут з'являтися і заважати виховному процесові!

– Не лякайте їх! Вони розгніваються! – застеріг її Фредріксон.

– Я вже розгнівалася! – гаркнула тітка. – Геть! Забирайтеся геть! Щоб я й духу вашого тут не чула! – і вона лупнула найближчого гризлика парасолькою по голові.

Усі гризлики як один повернулися до пані Гемулевої, не виникало жодного сумніву, що їхні погляди стосувалися винятково її носа. Надивившись на нього досхочу, вони знову завили приглушеними, з металевими нотками голосами. А тоді – усе відбулося блискавично!

Тисячі гризликів посунули на палубу. Ми бачили, як пані Гемулева упала, втративши рівновагу і шалено розмахуючи парасолею, а живий килим гризликів підняв її собі на спини. Вона несамовито верещала, коли юрмисько гризликів перекинуло її за борт і понесло у невідомому напрямку.

Запала тиша, "Мурська Сиринада" мирно похитувалася на воді, ніби нічого й не трапилося.

– То що? – озвався Потішник. – Не рятуватимеш її?

Моє лицарство підштовхувало мене негайно кинутися на порятунок тітки пані Гемулевої, а підступні природні інстинкти нашіптували цього не робити. Я щось пробурмотів собі під ніс, мовляв, уже надто пізно. Та так воно й було насправді.

– Ага, – якось невиразно буркнув Фредріксон.

– Пропала, – констатував Потішник.

– Сумна історія, – додав я.

– Перепрошую! Чи є в тому моя вина? – щиро захвилювався Верть. – То ж я так прагнув, аби хтось змилосердився над нами і зжер її… Напевно, це дуже погано, що нам анітрохи її не шкода.

Ніхто на це не відповів.

А як би ти вчинив у такій прикрій ситуації, любий читачу?

Я вже раз порятував тітку… Якщо вибирати, то Мара набагато гірша за гризликів, які за своєю природою все ж істоти дуже добродушні… Може, все, що трапилося, обмежиться для тітки пані Гемулевої лише певною переміною життєвих обставин? Можливо, їй пасуватиме трохи коротший ніс? Як гадаєш, читачу?

Як би там не було, сонце яскраво світило, ми відшкрябували палубу, яка стала клейкою після нашестя гризликів, а потім випили не один баняк доброї чорної міцної кави. "Мурська Сиринада" спроквола пливла поміж сотень дрібних острівців.

– Їм не видно ні кінця ні краю, – мовив я. – Куди ми, зрештою, пливемо?

– Кудись… Або й нікуди… – відізвався Потішник, набиваючи свою люльку. – А що? Хіба нам зле?

Я не мав підстав заперечувати, що нам зовсім незле, але душа моя прагнула пригод! Я жадав змін! Хай би сталося хоч що-небудь! (За винятком, ясна річ, появи гемулів!)

Мене не покидало жахливе відчуття, що всі великі пригоди безупинно відбуваються десь, де мене нема. Знамениті, яскраві, неповторні пригоди! Я квапився, страшенно квапився! Стояв на носі корабля і нетерпляче вглядався у своє майбуття, підсумовуючи уже набутий досвід. Складався він на той момент із семи пунктів:

1. Усім батькам мумі-тролів слід заздалегідь подбати про сприятливі астрологічні передумови народження свого чада та про його романтичну

появу на світі! (Позитивний приклад: моє обдарування. Негативний приклад: господарська торба).

2. Ті, хто не точать ляси, не люблять слухати розповіді про гемулів! (Позитивний приклад: Фредріксон. Негативний приклад: їжачиха).

3. Ніколи наперед не відомо, що може потрапити у невід. (Позитивний приклад: скринька з барометром).

4. Ніколи не використовуй залишки фарби, лиш би використати. (Негативний приклад: бляшанка Вертя).

5. Небезпечний не конче той, хто великих розмірів. (Позитивний приклад: дронт Едвард).

6. Навіть малюк може бути надзвичайно хоробрим. (Позитивний приклад: я).

7. Добре подумай, перш ніж рятувати когось у темряві! (Негативний приклад: тітка пані Гемулевої).

Доки я отак розмірковував над глобальними істинами, наш корабель проминув останній острівець, а моє серце раптом підскочило до горла та там і застрягло. Я заволав на повні груди:

– Фредріксоне! Попереду море!

Нарешті хоч щось сталося! Просто переді мною простягалося сповнене таємниць іскристе синє море.

– Воно надто велике, як на мене, – сказав Верть і заповз до своєї бляшанки.

– Але ж яке синє і м'яке! – шаленів від радості Потішник. – Будемо гойдатися на хвилях, спати і нікуди не квапитися…

– Як гатіфнати, – мовив Фредріксон.

– Як хто? – перепитав я.

– Гатіфнати, – повторив Фредріксон. – Вони вічно мандрують, без жодної мети… Ні хвилини не знають спокою.

– Ет, то велика різниця, – заперечив Потішник. – Для мене спокій понад усе! Я люблю поспати. А гатіфнати ніколи не сплять, не вміють… Вони й розмовляти не вміють, усе намагаються дійти до обрію…

– Комусь пощастило? – запитав я, мимоволі здригаючись.

– Хтозна, – знизав плечима Потішник.

Ми кинули якір поблизу скелястого узбережжя.

Ось і зараз мурашки бігають мені по спині від хвилювання, коли я шепочу сам до себе: "Ми кинули якір поблизу скелястого узбережжя".

Вперше у своєму житті я побачив червоні скелі і прозорих медуз, схожих на маленькі кульки, які дихають і серце яких нагадує квітку.

Ми зійшли на берег, щоб назбирати черепашок.

Хоча Фредріксон запевняв, що зійшов на суходіл з наміром вивчити місце стоянки корабля, та щось мені підказувало, що його теж зацікавили черепашки. Поміж скелями, сховані від стороннього ока, жовтіли невеличкі піщані пляжі. Уявіть собі радість Вертя, коли виявилося, що всі камінці тут ідеально круглої форми або ж видовжені,

немов яйце. Охоплений пристрастю колекціонера, він зняв з голови каструлю і почав невтомно наповнювати її камінцями. Пісок під прозорою зеленкуватою водою лягав хвильками, нагріті сонцем скелі пашіли теплом, вітерець то налітав, то десь ховався. Скільки сягало око, іскрилося море, жодного обрію попереду, лише неозора світла прозорість.

Світ у ті часи був незмірно великий, а все маленьке видавалося приємнішим, аніж зараз, і щонайліпше пасувало до стану моєї душі. Якщо ви розумієте, що я маю на увазі…

Саме цієї миті мені прийшла до голови нова думка, дуже важлива, як на мене: любов мумі-тролів до моря, без сумніву, вроджена, і я, на превелику свою втіху, помічаю, як вона пробуджується зараз у душі мого сина.

Згодься, однак, дорогий читачу, що берег викликає у нас ще більше захоплення.

Відсутність обрію у відкритому морі дещо пригнічує нормального мумі-троля. Нам більше до душі змінне і примхливе, неочікуване і дивне: берег, що єднає воду та суходіл; захід сонця – злиття світла й темряви; весна з її холодом і теплом.

Знову звечоріло. Сутінки розповзалися поволі й обережно, не квапячи день до сну. На західному прузі неба рожевіли маленькі хмаринки, схожі на збиті вершки, і віддзеркалювалися на поверхні моря. Море, немов блискуче дзеркало, було привітне й анітрохи не грізне.

– Тобі доводилося бачити хмари так зблизька? – запитав я у Фредріксона.

– Так, – відповів той. – У книжці.

– Мені вони нагадують малинове варення, – зауважив Потішник.

Ми сиділи рядочком на скелі. Приємно пахло водоростями та ще чимось, напевно, морем. Я чувся страшенно щасливим і навіть думки не припускав, що щастя може минути.

– Ти почуваєш себе щасливим? – запитав я.

– Тут гарно, – промурмотів Фредріксон і враз знітився (то була незаперечна ознака, що й він страшенно щасливий).

Раптом ми побачили цілу флотилію невеличких човнів, що прямувала у відкрите море. Легкі, наче метелики, вони ковзали власним віддзеркаленням у воді. Усі човни були переповнені мовчазними сіро-білими постатями, котрі щільно тулилися одна до одної і незмигно дивилися в далеч.

– Гатіфнати, – коротко кинув Фредріксон. – Пливуть за допомогою електричних зарядів.

– Гатіфнати, – прошепотів я схвильовано. – Пливуть і пливуть без мети… Вічно в дорозі…

– Вони заряджаються електрикою під час грози, – пояснював Фредріксон. – Обпікають, наче кропивою.

– А ще ведуть розпутне життя, – повідомив Потішник.

– Розпутне життя? – зацікавився я. – Це як?

– Не знаю до пуття… Можливо, витоптують чиїсь городи та п'ють пиво…

Ми довго дивилися услід гатіфнатам, доки вони зникли за небокраєм. Десь у глибині душі мені кортіло податися з ними у сповнену таємниць та загадок подорож і зажити розпутним життям. Та я нікому в цьому не признався.

– То що, завтра? – зненацька озвався Потішник. – Вирушимо в море?

Фредріксон окинув поглядом "Мурську сиринаду".

– Це річковий корабель, – зронив він задумливо. – Ходить на водяному колесі… Без вітрил…

– То кинемо жереб, – запропонував Потішник, підводячись. – Вертю, ходи-но сюди і прихопи з собою якого ґудзика!

Верть стрілою вистрілив з води і гарячково заходився вивертати кишені.

– Достатньо одного ґудзика, любий племінничку!

– О, будь ласка! – радісно заметушився Верть. – З двома чи чотирма дірочками? Якого хочете: кістяного, плюшевого, дерев'яного, скляного, металевого чи, може, перламутрового? Однотонного, барвистого, в цяточку, в смужку чи в клітинку? Круглого, овального, ввігнутого, випуклого, восьмигранного чи…

– Дай звичайного ґудзика від штанів, – урвав його Потішник. – Кидаю! Якщо падає дірочкою догори, випливаємо в море! Що там?

– Дірочка зверху, – мовив Верть, нахилившись до самого ґудзика, щоб розгледіти його в присмерку.

– Ет! – нетерпляче вигукнув я. – Де він?

У цю мить Верть ворухнув вусами і ненароком скинув ґудзика у розколину між скелями.

– Ой, вибачте! Ой лишенько! – заголосив Верть. – Може, дам іншого ґудзика?

– Кидати жереб можна тільки один раз! – похитав головою Потішник. – Тепер уже буде, як буде, а я хочу спати…

Тієї ночі ми спали препаскудно. Моя ковдра виявилася клейкою, ніби облитою сиропом. Клямки дверей так само. Липнули до рук зубні щітки і пантофлі, а вахтовий журнал Фредріксона так склеївся, що його годі було розгорнути!

– Племіннику! – гукнув він. – Як це ти прибирав?

– Перепрошую, – мало не образився Верть. – Я й не думав нині прибирати!

– У тютюні купа сміття, – невдоволено буркотів Потішник, який мав намір посмалити у ліжку.

Що не кажіть, дуже прикра склалася ситуація. Потроху ми все ж угомонилися і повмощувалися до сну, вибравши місця, де менше липнуло. Але цілу ніч нам заважали спати дивні звуки, які, здавалося, долинали з навігаційної рубки.

Мене розбудило незвичне і зловісне теленькання корабельного дзвону.

– Уставайте! Уставайте й подивіться! – галасував на палубі Верть. – Навколо вода! Велич і пустка! А я забув на березі свою найліпшу шматинку для витирання чорнильних пер! Лежить, бідна, маленька, цілком самотня…

Ми висипали на палубу.

"Мурська Сиринада" пливла у відкритому морі, хлюпочучи лопатнями водяного колеса, спокійна і впевнена, навіть, як мені здалося, потайки вдоволена.

Понині не можу збагнути, як дві шестерні зуміли зрушити з місця корабель. Добре ще на ріці – там течія могла понести, але у морі… Це вже межує з містикою… Будь-яка спроба пояснення породжує, так би мовити, сумніви. Якщо гатіфнати пливуть, вдаючись до власного електричного заряду (дехто ще називає це тугою або неспокоєм), то чого дивуватися, що корабель приводять у рух дві невеличкі шестерні… Гаразд, облишмо розумування і повернімося до Фредріксона, котрий, наморщивши чоло, розглядав обірваний якірний трос.

– На цей раз вже й мені терпець урвався! – озвався він. – Я злий! Страшенно лютий! Ще ніколи так не лютував! Його перегризли!

Ми перезирнулися.

– Ти ж знаєш, мої зубки дуже дрібненькі, – зауважив я.

– А я надто лінивий, щоб гризти такий грубезний трос, – наголосив Потішник.

– То не я! – скрикнув Верть, якому й виправдовуватися було зайве. Ніхто й ніколи не чув брехні з уст Вертя, навіть якби йшлося про розміри його колекції ґудзиків (річ загалом неймовірна, якщо брати до уваги, що він був справжнім колекціонером). Очевидно, вертям просто бракує фантазії.

Раптом ми почули тихе покашлювання, а обернувшись, побачили крихітного Гризлика, який сидів під дашком від сонця і мружив очка.

– Ага, – мовив Фредріксон. – Ага, – повторив уже з більшим притиском.

– У мене ріжуться зубки, – засоромлено виправдовувався маленький Гриз лик. – Я мушу щось гризти!

– Але чому саме якірний трос??? – запитав Фредріксон.

– Він був такий пошарпаний на вигляд, то я подумав, що вам він не згодиться, – відповів малий.

– А на кораблі ховався навіщо? – встряв я у допит.

– Не знаю, – щиро зізнався Гризлик. – Часом у мене з'являються різні несподівані ідеї…

– А де ти ховався? – поцікавився Потішник.

Гризлик вразив нас своєю освіченою відповіддю:

– У вашій чудовій навігаційній рубці! (Так воно й було, рубка теж стала клейкою).

– Послухай, Гризлику! – завершив я цю дивну розмову. – Що скаже твоя мама, як помітить, що тебе немає?

– Заплаче, – відповів малюк.

Розділ четвертий,

у якому розповідь про мою подорож морем сягає кульмінації у величному зображенні шторму та завершується жахливою несподіванкою.

"Мурська Сиринада" самотньо розтинала води моря. Минали дні за днями, сонячні, небесно-блакитні і сонні. Зграйки морських примариків забавлялися перед носом корабля, а в кільватері волочилися хвостом морські русалки, яких ми підгодовували вівсяною кашею. Іноді, коли над морем спадала ніч, я полюбляв заступати Фредріксона за стерном. Виблискуючи в місячному сяйві, переді мною то підіймалася, то плавно опускалася палуба, я спостерігав, як мовчазно котяться хвилі та хмари до величної арки обрію, і мене огортало приємне й щемке відчуття. Я відчував себе страшенно важливою персоною і страшенно маленькою водночас (та все ж важливою більше).

Час від часу я помічав у темряві жевріння люльки Потішника; він, незграбно чалапаючи, перелазив до мене на корму і вмощувався поруч.

– Погодься, страшенно приємно байдикувати і нічого не робити, – сказав він мені однієї ночі, вибиваючи люльку об поруччя.

– Але ж ми щось та робимо! – заперечив я. – Я стерную. Ти палиш люльку.

– А куди ти стернуєш? – запитав Потішник.

– Це вже інше питання, – відповів я з притиском, бо вже тоді мав схильність до логічних міркувань. – Ми ж розмовляли про те, щоби щось робити, тобто діяти, а не про те, що саме робити. У тебе знову з'явилися Передчуття? – раптом захвилювався я.

– Ні, – позіхнув Потішник. – Гуп! Гоп! Мені байдуже, куди плисти! Всюди гарно. На добраніч!

– Бувай!

Коли Фредріксон прийшов на світанку замінити мене біля стерна, я розповів йому мимохідь про дивовижну байдужість Потішника до того, що відбувається навколо.

– Гм, – хмикнув Фредріксон. – Може, якраз навпаки… Він усім переймається, але спокійно і без метушні. Нас цікавить одне і те ж: ти хочеш бути, я хочу щось робити, мій племінник хоче мати, а Потішник хоче просто жити!

– Ет, жити! – чмихнув я. – Жити може будь-хто…

– Гм, – знову хмикнув Фредріксон і замкнувся у своїй звичній мовчанці, схилившись над нотатником, де він малював дивовижні конструкції машин, схожих на павутину чи летючих мишей.

Потішник з отим своїм прагненням "просто жити" видавався мені дещо зарозумілим. Що тут такого – жити? Ми й так живемо… Як на мене, то йдеться про те, аби зуміти переосмислити, пережити, зробити своїм набутком купу дуже важливих, істотних речей, які щоденно нас оточують. Для цього існує стільки можливостей, що мені хутро дибки стає на карку, як тільки подумаю про них. А у центрі всього – я, найважливіший і найістотніший, ясна річ!

Тепер, коли минули літа, мене не раз огортає смуток, що вже немає колишніх можливостей. Замислююся, від чого ж це залежить. Та, в кожному разі, я й нині у центрі всього, а це вже хоч якась втіха!

Уранці Верть запропонував послати телеграму мамі Гризлика.

– Немає адреси. Немає телеграфу, – відчеканив Фредріксон.

– Ай справді! – скрикнув Верть. – Що я за дурень! Вибачте!

І він засоромлено заховався у своїй бляшанці.

– Що таке телеграф? – поцікавився Гризлик, котрий разом з Вертем ділив житлову площу у бляшанці.

– Не питай мене! – відмахнувся Верть. – То щось таке велике і чудне. Ним посилають маленькі значки з одного боку земної кулі на інший… А там з них робляться слова!

– Як їх посилають? – допитувався Гризлик.

– Повітрям! – розпливчасто намагався пояснити Верть, розмахуючи лапами. – Жоден значок по дорозі не губиться!

– Ого, – мовив Гризлик і замовк, вражений. Після тієї розмови він увесь день просидів на палубі, крутячи головою на всі боки й визираючи, де ж пролітають ті значки.

Десь коло третьої години пополудні Гризлик помітив велику хмарину. Вона пливла дуже низько, була крейдяно-біла, пухнаста і якась чудернацька.

– Хмаринка із книжки з малюнками, – зауважив Фредріксон.

– Ти читав книжки з малюнками? – не повірив я власним вухам.

– Звичайно. Одна називалася "Подорож Океаном".

Хмарка минала нас досить швидко. І враз завмерла.

Зненацька сталося щось неймовірне, щоб не сказати жахливе: хмарка розвернулася і поплила за нами услід!

– Перепрошую! – пискнув Верть. – А ця хмара небезпечна?

Ніхто не зміг йому нічого відповісти. Тепер хмара, що переслідувала нас за кормою, збільшила швидкість, перевалилася через поручні і м'яко гупнула на палубу, повністю накривши собою бляшанку Вертя. Потім вона почала моститися, вовтузитися від борту до борту, шукаючи зручної місцинки, опала і – клянуся своїм хвостом! – одразу ж заснула у нас на очах!

– Ти коли-небудь бачив щось подібне? – не тямлячись з дива, запитав я Фредріксона.

– Ніколи, – рішуче відповів він. Усе це йому не подобалося.

Гризлик підійшов до хмари і відгриз клаптик, а потім сповістив, що вона така на смак, як ґумка-ви– тирачка його матусі.

– Принаймні м'яка, – мовив Потішник, вимощуючи собі в ній кубельце для спання, а хмарина одразу огорнула його з усіх боків, немов ніжною пуховою ковдрою. Вочевидь, ми сподобалися хмарці.

Однак цей незвичайний випадок значно ускладнив плавання.

Того ж дня перед самим заходом сонця небо дивно змінилося. Воно пожовкло, однак набуло не приємної, а якоїсь брудно-жовтої імлистої барви. Понад самим обрієм грізно насупили брови чорні хмаровища.

Ми сиділи під дашком від сонця. Вертеві та Гризликові врешті-решт вдалося визволити свою бляшанку і відкотити її на корму, куди гостя-хмарина не дотяглася. Диск сонця оповився тьмяним серпанком, море почорніло, вітер злякано свистів у натягнутих канатах. Кудись без сліду запропастилися примарики та морські русалки. Недобрі передчування закралися у наші душі.

Фредріксон звернувся до мене:

– Ану, перевір барометр!

Я переповз через нашу сонну хмарину і насилу зумів протиснутися повз неї до навігаційної рубки. Уявіть собі мій жах, коли я побачив, що стрілка барометра досягла 670, тобто найнижчої поділки!

У мене від тривоги затерпнув ніс. "Напевно, я зблід, – подумалося мені в ту мить… – Став білий мов полотно або посірів. Як цікаво…" Я квапно повернувся на корму і ще здалеку загукав:

– Бачите? Я побілів мов полотно!

– Нічого не бачу! Звичайний мумі-троль! – буркнув Потішник. – Що там показує барометр?

– Шістсот сімдесят, – відповів я, як самі розумієте, досить ображено.

Мене завжди дивувало, як дехто вміє легко руйнувати урочисті моменти в житті певної особистості буденними або й відверто зневажливими зауваженнями. Хай навіть не зі злого умислу, а тільки через власну бездумність. Я глибоко переконаний, що з кожної безвихідної ситуації необхідно шукати вихід. Особливо беручи до уваги нинішню ситуацію… До того ж, на мою думку, страх зменшується, якщо його посилено на себе наганяти. Та ще так приємно справляти враження на інших! Звичайно, Потішникові не під силу збагнути мої міркування. Відомо, розумові здібності розподіляються не порівну, однак не мені сумніватися, чи мають право такі, як Потішник, на висловлювання власних, хай навіть незрозумілих, думок.

Фредріксон тим часом лопотів вухами та принюхувався до вітру. Він оглядав "Мурську Сиринаду" з ніжною турботою. А потім мовив:

– Вона добре збудована. Витримає. Вертеві та Гриз– ликові ліпше заховатися до бляшанки і зачинитися зсередини, бо за мить налетить шторм.

– Тобі вже доводилося потрапляти у шторм? – обережно запитав я.

– Ясна річ, доводилося, – відповів Фредріксон. – У книжці "Подорож Океаном". Не думаю, що варто сподіватися більших хвиль, ніж там…

А тоді налетів шторм. Раптово, несподівано, зненацька, як усі шторми. Щоправда, у першу мить розгубленості "Мурська Сиринада" мало не втратила рівновагу, але швидко оговталася і, загрібаючи лопатнями, впевнено почмихала бурхливим морем.

Полотняний дашок зірвало вітром, немов листок, і понесло понад хвилями. (Він був у доброму стані, тож маю надію, що хтось його знайде і використає собі на втіху). Бляшанка Вертя застрягла під поруччям, і щоразу, коли корабель спадав униз чи здіймався на гребінь хвилі, ґудзики, підв'язки до шкарпеток, консервні відкривачки, цвяхи та скляні кульки немилосердно тарахкотіли всередині. Верть відчайдушно голосив, що йому млосно, але ми нічим не могли зарадити. Ми міцно трималися за те, що потрапило під руку, коли налетів шторм, і, сповнені жаху, не зводили очей з грізної стихії.

Сонце зникло. Обрій теж зник. Усе навколо змінилося до невпізнання, стало чужим та ворожим. Хвилі, перелітаючи через поруччя, обсипали нас бризками шумовиння, за бортом панував чорний незбагненний хаос. Нараз десь на підсвідомому рівні мені сяйнула думка, що я нічого не знаю ні про море, ані про кораблі. Я гукнув Фредріксона, але він мене не почув. Я був сам– самісінький, кинутий на поталу негоді, і навіть усвідомлення того, що це, можливо, найдраматичніший злет мого дотеперішнього життя, не давало полегші. Не відчував ані найменшого бажання наганяти на себе ще більшого страху, радше навпаки, любий читачу! Може, вихід з безвиході ліпше шукається на очах у публіки, коли на тебе дивляться

збоку? Натомість я спробував применшити свій страх, думаючи: "Якщо заплющу очі і вдаватиму, що мене немає, може, ніхто не згадає про моє існування і все минеться… Усе, що відбувається, не має, власне кажучи, нічого спільного зі мною! Я опинився тут випадково…" І я справді заплющив очі, зіщулився, раз у раз повторюючи, мов заклинання: "Усе минеться. Я зовсім крихітний. Сиджу на гойдалці в садку пані Гемулевої, скоро мене покличуть їсти вівсяну кашу…"

– Агов! – гукнув Фредріксон, перекрикуючи бурю. – Вони менші!

Я не зрозумів, що він каже.

– Менші! – репетував Фредріксон. – Хвилі менші, аніж у книжці з малюнками!

Але я ніколи не бачив хвиль з Фредріксонової книжки, тому не розплющував очі і щосили тримався за гойдалку в садку пані Гемулевої. Це допомогло. За якийсь час я дійсно відчув, як м'яко колише мене гойдалка, шторм кудись зник, ніщо мені більше не загрожувало.

А розтуливши повіки, не повірив очам. "Мурська Сиринада" линула високо в повітрі під нап'ятим величезним білим вітрилом. Далеко внизу, під нами, далі шаленіло море, котячи поперед себе темні збурені хвилі. Однак згори все здавалося іграшковим, і шторм уже зовсім не лякав.

– Ми летимо! Ми летимо! – вигукував Фредріксон. Він стояв коло поручнів і не зводив очей з велетенської білої кулі на щоглі.

– Як тобі вдалося запрягти хмару? – чудувався я.

– Вона сама запряглася! Летючий річковий корабель… – і Фредріксон поринув у глибоку задуму.

Нічна темрява спроквола розсіювалася. Небо стало сірим, дуже похолодніло. Потроху я почав забувати, як намагався заховатися на садовій гойдалці пані Гемулевої. До мене поверталися моя впевненість та цікавість, захотілося кави. Надворі справді було страшенно холодно. Я обережно потрусив лапами, помацав хвоста і вуха. Усе на місці, нічого не ушкоджено.

Потішник також уцілів, пригнувся за бляшанкою Вертя, намагаючись припалити люльку.

Тільки "Мурська Сиринада" була в жалюгідному стані. Щогла зламалася, водяне колесо відлетіло, обірвані канати жалісно вигойдувалися в повітрі, у кількох місцях прим'ялися поручні. Палуба була встелена водоростями, якимись уламками, а подекуди навіть зомлілими примариками. Та нас спіткало найгірше лихо – безслідно зникла золота цибуляста баня з даху навігаційної рубки!

Наша хмарина поволі випускала дух, корабель опустився на воду. Коли небокрай на сході порожевів, нас, як і перед тим, вихитувало на збурених хвилях, а до вух долинав брязкіт ґудзиків з бляшанки Вертя. Біла хмарка з дитячої книжки з малюнками знову вклалася між поручнями до сну.

– Дорога командо! – урочисто проголосив Фредрік– сон. – Ми гідно витримали шторм! Випустіть тепер мого племінника з бляшанки!

Ми відчинили покришку, і з бляшанки виснув голову Верть, змарнілий і позеленілий від хитавиці.

– Клянуся своїм найліпшим ґудзиком! – мовив він слабким голосом. – Чим я провинився, що мені так зле? Ох, що за життя! Суцільні клопоти і нещастя! Ви лишень погляньте, на що стала схожа моя колекція! Ой лишенько!

Услід за Вертем з'явився і Гризлик, понюхав повітря, чмихнув і сказав:

– Я голодний.

– О ні, перепрошую, – замахав лапами Верть. – Як тільки подумаю про готування їжі…

– Не турбуйся, – заспокоїв я його. – Мені не важко зготувати каву…

Простуючи до рубки, я кинув крізь проламані поруччя відкритий сміливий погляд на море і подумав: "Тепер я вже дещо про тебе знаю! І про кораблі теж! І про хмари! Наступного разу не буду зажмурюватися і щулитися від страху!"

Заварилася кава, над світом зійшло сонце. М'яко і ніжно пригріло мені змерзлого живота та збадьорило мій дух. Я пригадав, як воно сходило першого ранку моєї свободи, коли я втік з притулку для мумі-троленят, і як світило потім, того дня, коли я будував на піску свій дім. Я народився у серпні під величним знаком Лева і Сонця, мені судилося простувати сповненим пригод шляхом, визначеним зірками.

Шторми? Пусте! Вони існують, мабуть, лише для того, щоб після них сходило сонце! Для рубки я змайструю нову цибулясту баню.

З почуттям глибокого задоволення я сьорбав каву.

І ось сторінку перегорнуто, я підходжу до нового розділу в моєму житті. Попереду земля, великий самотній острів посеред морських просторів! Гордовитий силует чужого узбережжя!

Стоячи на голові, я загукав:

– Фредріксоне! Зараз знову щось трапиться!

Вертеві одразу минулася млість, він кинувся наводити лад у бляшанці перед висадкою на суходіл. Гриз лик вгриз сам себе за хвоста від збудження, а Фредріксон загадав мені наглянцювати все металеве обладнання, яке уціліло після шторму (Потішник байдикував). Нас відносило просто до незнайомого берега. На гребені високого гірського кряжу виднілося щось схоже на маяк. Башта ворушилася, витягуючись то в один, то в інший бік – небачений феномен! Але за клопотами та метушнею ми невдовзі забули про неї.

Коли "Мурська Сиринада" підійшла до самого берега, ми поставали в ряд біля поручнів, причесані, з почищеними зубами та хвостами.

Раптом звідкись згори, з-понад наших голів, долинув зловісний голос:

– Ха! Хай мене Мара вхопить, якщо це не Фредріксон зі своїми друзяками! Нарешті ви потрапили мені до рук!

Німа сцена… То був дронт Едвард! І, до речі, страшенно лютий!

– Отакі речі відбувалися у часи моєї молодості! – завершив Тато читання спогадів і згорнув зошита.

– А далі! – запротестував Чмих. – Що сталося потім? Дронт хотів вас затоптати?

– Про це довідаєтеся згодом, – загадково мовив Тато. – Цікаво, правда? У цьому й полягає головна таємниця письменницького хисту – обірвати розповідь у найцікавішу мить!

Усе товариство – Тато Мумі-троля, сам Мумі-троль, Чмих та Нюхмумрик – розташувалося на піщаному пляжі. Слухаючи розповідь про страхітливий шторм, друзі милувалися морем, що, як завжди наприкінці літа, мляво накочувалося на берег, і уявляли собі "Мур– ську Сиринаду",

котра, немов корабель-привид, летіла крізь бурю з їхніми татусями на борту!

– Як його, мабуть, виснажила морська хвороба у тій бляшанці, – пробубонів Чмих.

– Похолодніло… Може, трохи пройдемося, – запропонував Мумі-тато.

Товариство рушило у бік мису, вітер підганяв їх у спину.

– Зумієте наслідувати голос Гризлика? – запитав Нюхмумрик.

Тато спробував.

– Ні, не так! Має звучати, ніби з металевої труби…

– Як на мене, трохи схоже, – потішив Тата Мумі-троль. – А потім ти, здається, втік з гатіфнатами, тату…

– Та-а, може, й так, – знітився Тато. – Але це трапилося набага-ато пізніше… Може, навіть не писатиму про це.

– Як це? – обурився Чмих. – Про все треба написати! Чи, може, ви тоді вели розпутне життя?

– Замовкни! – урвав його Мумі-троль.

– Годі, годі, – вгамував дітей Мумі-тато. – Погляньте, там щось прибило до берега! Ану принесіть!

Друзі побігли туди, де показував тато.

– Що це? – запитав Нюхмумрик.

Предмет був великий, важкий і схожий на цибулину. Напевно, не один день носило його морями, бо він обріс водоростями та мушлями. Де-не-де на потрісканому від води дереві виднілися сліди золотої фарби.

Тато Мумі-троля взяв дивний предмет у лапи, довго розглядав, очі його при цьому округлювалися чимраз більше, аж врешті він затулив їх лапою і зітхнув.

– Діти, – врешті мовив Тато урочистим, ледь тремтячим голосом, – це, як ви бачите, баня з дашка навігаційної рубки "Мурської Сиринади"!

– О! – шанобливо зронив Мумі-троль.

– А тепер, – вів далі Мумі-тато, зворушений спогадами майже до сліз, – я маю намір розпочати роботу над новим великим розділом і поміркувати над знахідкою, але на самоті. Пограйтеся тим часом у печері!

З мемуарами під однією пахвою та золотою банею під іншою він попростував на край мису.

– А я таки був бравим мумі-тролем замолоду, – пробубонів сам до себе. – Та й зараз нічого мені не бракує! – додав по хвилі і радісно притупнув ногою.

Розділ п'ятий,

у якому я демонструю свої розумові здібності, знайомлю читача з родиною Мюмлі, а також розповідаю про свято Великої Несподіванки, на якому я прийняв нагороду з рук Володаря.

Ще й нині я абсолютно переконаний, що дронт Едвард мав намір роздушити нас своїм задом. Без сумніву, опісля він би гірко ридав і марно намагався заспокоїти своє сумління влаштуванням розкішного похорону.

Так само не викликає жодного сумніву і його коротка пам'ять: він би миттєво забув своє горе і придушив би ще когось із своїх знайомих за те, що наважилися його роздратувати.

Байдуже, зрештою, як би воно було, але у вирішальний момент мені сяйнула думка. У моїй голові, як це звичайно буває, щось клацнуло, і ось прошу – маєте ідею! Я хоробро підійшов до цієї гори, що кипіла люттю, і, зберігаючи спокій, гукнув:

– Агов, дядечку! Приємно знову зустрітися! Чи ноги ще болять?

– Ах ти ж водяна блохо! – заревів дронт Едвард. – Тобі ще вистачає нахабства питати мене про таке? Так, ноги ще болять! І задок також! З вашої вини, до речі!

– О, то в такому разі, – незворушно вів я далі, – дядечкові припаде до вподоби наш подарунок! Справжній пуховий дронтячий спальний мішок! Пошитий на спеціальне замовлення для дронтів, що посиділи на гострому камінні!

– Спальний мішок? Пуховий? – перепитав Едвард, короткозоро приглядаючись до нашої хмаринки. – Зрозуміло, знову хочете мене ошукати, кляті щіткохвості! Ця подушка, напевно, напхана камінняччям…

Він витягнув хмарку на берег і підозріло принюхався.

– Сідай, Едварде! – крикнув Фредріксон. – Спробуй, як м'яко і приємно!

– Ти вже й перше так казав, – дронт не квапився довіряти нам. – М'яко і приємно, то ж твої слова… А як було насправді? Колюче, тверде, жахливо каменисте, ґудзувате дно, щоб мара вас ухопила!

Дронт Едвард таки сів на хмарину і поринув у мовчазну задуму.

– То як? – затамували ми подих.

– Грумпф! – рикнув він понуро. – Де-не-де ніби й м'яко… От ще трохи посиджу і вирішу, зробити з вас пляцок чи ні.

Та доки дронт Едвард розмірковував, ми були вже далеко від того фатального місця, яке легко могло стати декорацією для фінальної сцени мого життя з усіма мріями та сподіваннями.

На щастя, нова незнана земля зустріла нас привітними трав'янистими пагорбами. Напевно, це був острів круглих пагорбів, якими то спиналися вгору, то збігали вниз безконечні мури, викладені з круглих каменів – результат мозольної праці. Зате поодинокі хатини були збудовані з соломи, до того ж, досить недбало, як на мій погляд.

– Навіщо їм ці кам'яні мури? – дивувався Потішник. – Щось обгороджують? Чи, може, самі відгороджуються від чогось? І куди всі поділися?

Навколо панувала цілковита тиша, ані сліду галасливої юрби, що мала би вибігти нам назустріч, зацікавлено розпитуючи, хто ми та звідки, захоплюючись нашими подвигами та співчуваючи з приводу пережитого шторму. Я не міг приховати розчарування, та й друзі, без сумніву, поділяли мої почуття. Проходячи повз крихітну халупку, мабуть, ще нечупарнішу за решту, ми почули, як хтось там грає на гребені. Ми чотири рази постукали, але ніхто не відчинив.

– Агов! – погукав Фредріксон. – Є хтось удома?

– Ні! Нікого немає! – долинув зсередини тоненький голосок.

– Дивно, – зачудувався я. – Хто ж тоді відповідає?

– Я, Доня Мюмлі, – відказав голосок. – Але ви йдіть собі геть, бо я нікому не відчиню, доки не повернеться мама!

– А мама де? – допитувався Фредріксон.

– На забаві у саду, – сумно мовив голосок.

– Чому ж тебе не взяла з собою! – щиро обурився Верть. – Ти замаленька ще?

Доня Мюмлі раптом розплакалася:

– У мене болить горлечко! Мама боїться, що то дифтерит!

– Відчини двері, будь ласка, – лагідно попросив Фредріксон. – Подивимося на твоє горло. Не бійся!

Доня Мюмлі відчинила. Її очка були червоні від сліз, шийка – обгорнена вовняним шаликом.

– Ану, подивимося. Розкрий рота і скажи "а-а-а", – попросив Фредріксон.

– А ще мама казала, що, може, у мене плямистий тиф або холера, – жалібно скаржилася Доня Мюмлі. – А-а-а!

– Плям немає, – сповістив Фредріксон. – Болить?

– Страшенно! – застогнала мала. – Ще чого доброго заросте, ось побачите, і я не зможу дихати, їсти і навіть розмовляти…

– Скоренько лягай у ліжко, – налякався Фредріксон. – Треба привести твою маму! Негайно!

– О ні, не робіть цього! – зойкнула Доня. – Насправді я вас надурила. Я зовсім не хвора! Мама не взяла мене з собою, бо я була дуже нечемна, і вона втомилася від мене!

– Надурила? Навіщо? – розгубився Фредріксон.

– Просто так! – відповіла мала і знову заплакала. – Мені так нудно!

– Може, заведемо її на те свято! – запропонував Потішник.

– А якщо Мюмля розсердиться? – втрутився я.

– Не розсердиться! – втішено загукала Доня. – Мама любить іноземців! Та й, мабуть, уже встигла забути, що я була нечемна! Вона все забуває!

Мала Мюмля скинула шалик і вискочила надвір.

– Покваптеся! – крикнула вона. – Король уже, певно, давно розпочав свої Несподіванки!

– Король! – мені аж похололо в животі. – Маєш на увазі справжнього Короля?

– Справжнього? – перепитала Доня. – Звичайно, Король справжній! Він Володар і найбільший Король на світі! Нині святкують його уродини, йому виповнилося сто літ!

– Він схожий на мене? – прошепотів я.

– Анітрішки. Чого би це він мав бути схожий на тебе? – заперечила здивовано Доня Мюмлі.

Я пробурмотів щось нерозбірливе і густо почервонів. Звичайно, то була передчасна думка. Та все ж… Ану ж раптом… Я відчував у собі щось королівське. Що ж, принаймні побачу Володаря, може, навіть побалакаю з ним!

Є в Королях щось особливе, величне й недосяжне. Взагалі, мені не властиво самозабутньо захоплюватися кимсь (окрім, хіба, Фредріксона), але Королем можна захоплюватися, не втрачаючи власної гідності. Це навіть приємно.

Доня Мюмлі бігла підстрибом пагорбами попереду нас, перескакуючи численні камінні огорожі.

– Послухай, – гукнув до неї Потішник. – Навіщо ви понабудовували оцих мурів? Когось відгороджуєте чи самі від когось відгороджуєтеся?

– Та ні, просто так будуємо, – відказала Доня. – Підданим королівства подобається мурувати, бо тоді можна взяти з собою перекуску і влаштувати пікнік… Мій дядечко по материнській лінії збудував сімнадцять кілометрів стіни! Вам би сподобався мій дядечко! – торохтіла вона весело. – Він вивчає всі літери та слова справа наліво і зліва направо, без кінця повторює їх, аж доки впевниться, що вивчив напам'ять. А дуже довгі та кучеряві слова зубрить годинами!

– Наприклад, гарголозимдонтолог, – підказав Потішник.

– Або антифіліфренсконсумція, – докинув і я собі.

– О, – вигукнула Доня. – Біля таких величезних слів йому довелось би розбити наметовий табір! Ночами він обгортається своєю довжелезною рудою бородою. Половиною бороди накривається, а інша половина служить йому матрацом. Удень в бороді мешкають дві маленькі білі мишки. їм не треба платити за помешкання, бо вони дуже симпатичні!

– Перепрошую, – втрутився Верть, – у мене закралася підозра, що вона знову забиває нам баки…

– Мої братчики і сестрички теж так кажуть, – анітрохи не зніяковіла Доня Мюмлі. – Маю їх чотирнадцятеро, а може, п'ятнадцятеро, і всі такої думки про мене… Я найстарша і наймудріша… Ось ми й прийшли. Скажіть тепер мамі, що це ви заманили мене сюди!

– А яка вона з себе? – запитав Потішник.

– Кругла, – відповіла Доня. – Кругла з усіх боків і всередині, мабуть, також…

Ми опинилися перед вищою за інші стіною з прикрашеною гірляндами брамою в ній. Над брамою висів плакат:

– А що станеться? – не втерпів цікавий Гризлик.

– Та все що завгодно! – пояснила Доня. – У цьому вся штука!

Ми увійшли до саду. Він був страшенно запущений, дерева й кущі тут росли, переплівшись у якійсь легковажній нечупарності.

– Перепрошую, а дикі звірі тут водяться? – поцікавився Верть.

– Усе набагато гірше, – прошепотіла Доня Мюмлі. – П'ятсот відсотків гостей зникають без сліду! Просто жах! То я побігла! Бувайте!

Ми сторожко подибали у тому напрямку, куди зникла Доня Мюмлі. Стежка вповзла поміж густі чагарі, ми опинилися немов у довгому зеленому тунелі, де панував загадковий присмерк.

– Стійте! – раптом скрикнув Фредріксон, нашорошивши вуха.

Шлях нам перегородило провалля! На дні розколини (ой, навіть казати про таке страшно!) сидів велетенський кошлатий павук з вибалушеними очима, ворушачи довгими лапами!

– Ш-ш-ш-ш! – шикнув Потішник. – Перевіримо, чи він злий, – і жбурнув униз камінець.

Павук замолотив ногами, наче вітряк, і завертів очима на всі боки (вони у нього сиділи на шарнірах).

– Він штучний! – у погляді Фредріксона спалахнуло зацікавлення. – Ноги зі сталевих пружин. Майстерно зроблено!

– Перепрошую, але, як на мене, так жартувати не годиться! – обурився Верть. – Тут і без цих жартів стільки небезпек на світі!

– Що вдієш – іноземці! – знизав плечима Фредріксон.

Я почувався глибоко враженим не так павуком, як цілком не Королівським поводженням Володаря.

За наступним закрутом стежки нас зустрів ще один плакат з веселим повідомленням, написаним великими літерами:

"Як може Король вдаватися до дитячих витівок! – думав я з обуренням у душі. – Не пасує таке Королю, ще й з огляду на його столітній вік! Час уже подбати про любов та повагу своїх підданих!"

За якийсь час ми підійшли до штучно зробленого озера. Довіри воно у нас не викликало. Біля берега гойдалися кілька маленьких човників, прикрашених королівськими знаменами. Дерева лагідно схиляли над водою віти.

– Неймовірно! – буркнув Потішник, ступаючи в яскраво-червоний човник з блакитними поручнями.

Ми встигли доплисти до середини озера, як Король приголомшив нас новою несподіванкою: могутній струмінь води рвонув угору біля самого човна і промочив нас до нитки. Верть, ясна річ, зарепетував з переляку. Доки ми добралися до протилежного берега, ще чотири рази потрапляли під душ! А там нас чекало повідомлення:

Я розгубився, мені було соромно за Короля.

– Дивне свято! – пробурмотів Фредріксон.

– А мені подобається! – тішився Потішник. – Той Володар, напевно, потішний хлопець! Не носиться зі своєю величністю!

Я виразно глянув на Потішника, але взяв себе в руки і змовчав.

Ми потрапили у лабіринт каналів, поєднаних між собою вутлими, а то й просто недбало заклеєними картоном містками. Подекуди доводилося переходити провалля, балансуючи на гнилих колодах або підвісних кладках, сплетених зі старих канатів та мотуззя. Нічого з нами не трапилося, хіба що Гризликові довелося постояти на голові у замуленій калюжі, але така процедура його, здавалося, тільки підбадьорила.

Раптом Потішник гукнув:

– Ха-ха! Цього разу він нас не надурить!

Сміливо підійшов до великого опудала бика і ляпнув його по носі.

Можете уявити собі наш жах, коли бик, грізно заревівши, опустив роги (добре, хоч шматтям замотані) і так штурхонув Потішника, що той, описавши вишукану дугу, гепнувся у трояндові кущі.

Ясна річ, ми й тут надибали плакат з тріумфальними словами:

Тепер я вже почав подумувати, що Володар, можливо, і має деяке почуття гумору.

Потроху ми призвичаювалися до Несподіванок. Заходили все далі і далі у хащі Королівського саду, продиралися зеленими, заплетеними віттям гротами та загадковими сховками, проходили попід водоспадами та понад проваллями з розкладеними внизу ватрами. Та не лише пастки, петарди і страховиська на сталевих пружинах вигадав для своїх підданих Володар. Під кущами, у шпаринах поміж скель, у дуплах дерев можна було знайти гнізда з кольоровими або позолоченими яйцями з гарно вималюваними на них цифрами.

Я знайшов яйця з цифрами 67, 14, 890, 223 та 27. То була Королівська Лотерея Володаря. Я не надто полюбляю лотереї та змагання, бо мені страшенно гірко від програшу, але пошуки яєць сподобалися. Найбільше яєць знайшов Гризлик, і нам коштувало немало зусиль переконати його не їсти їх, а приберегти до самого розіграшу. Другим за кількістю знайдених яєць був Фредріксон, потім я, наприкінці – Потішник, надто лінивий до пошуків, та Верть, якому бракувало методики і який тільки метушився без пуття.

Нарешті ми наткнулися на довгу кольорову стрічку, зав'язану кокардами між двома деревами. Великий плакат сповіщав:

До нас долинуло веселе гойкання, постріли та музика – забава посеред саду була у розпалі!

– Я, напевно, почекаю вас тут, – стривожено мовив Гризлик. – Там щось надто гамірно!

– Добре, – погодився Фредріксон. – Тільки ж не загубися!

Ми зупинилися на краю розлогої зеленої левади, яку заполонили юрби Володаревих підданих. Вони з'їжджали з гірок, верещали, співали, кидали один в одного кульками-хлопавками та ласували цукровою ватою. Посеред левади стояла велика кругла споруда, прикрашена вимпелами, що тріпотіли на вітрі, всередині кружляли білі коники у срібній упряжі, линула музика.

– Що це?! – вигукнув я, невимовно вражений.

– Карусель, – відказав Фредріксон. – Я робив креслення такої машини і показував тобі. Пригадуєш?

– Але ж те, що ти малював, було зовсім не таке! – запротестував я. – Тут коні, срібна упряж, вимпели і музика!

– І шестерні! – додав Фредріксон.

– Чи бажають панове морсу? – виринув коло нас високий на зріст гемуль у якомусь недоречному фартуху (я завжди казав, що гемулям бракує смаку). Налив кожному по келихові морсу і мовив поважно: – Час і вам привітати Володаря. Йому нині виповнюється сто літ!

Дещо розгублено я взяв до лап келих і підвів погляд на трон Володаря. Він був зморщений, мов сушений опеньок, й анітрохи на мене не схожий. Що це було: розчарування чи полегкість? Підвести очі на трон – важлива й урочиста мить. У кожного мумі-троля мусить у житті бути щось таке, на що варто звести погляд (і на що поглянути згори вниз, звісно, теж), щось таке, що викликає пошану та шляхетні почуття. Та де там! Король сидів переді мною, зсунувши корону набакир і натикавши

квітів за вуха, ляскав себе по колінах і притупував у такт музиці, аж трон ходором ходив! Біля трону стояв протитуманний корабельний ревун, у який він час від часу трубив, коли хотів випити за здоров'я когось із підданих. Чи варто казати, яким розчарованим і пригніченим я себе почував.

Коли ревун урешті замовк, озвався Фредріксон:

– Маю за честь привітати з першим століттям!

Я відсалютував хвостом і пропищав чужим голосом:

– Ваша Володарська Величносте! Дозвольте гостеві з далеких країв засвідчити Вам своє шанування!

Ця мить залишиться у моїй пам'яті назавжди!

Король зачудовано глипнув на мене і зайшовся сміхом.

– Будьмо! – підняв він келиха. – Чи гарно промокли? А як привітав вас бик? Тільки не кажіть, що жодному з вас не довелося булькнути до бочки з сиропом! О, як весело бути королем!

Та скоро ми йому надокучили, і він знову схопив корабельного ревуна.

– Гей, вірнопіддані! – загорлав він. – Та зупиніть ту карусель! Ходіть усі до мене! Будемо розігрувати лотерею!

Карусель і великі гойдалки-човники зупинили, всі збіглися до Короля зі знайденими яйцями.

– Сімсот один! – викрикнув Король. – У кого номер сімсот один?

– У мене! – відізвався Фредріксон.

– Ось тобі виграш! Користуйся на здоров'я! – Володар простягнув Фредріксонові чудово оздоблену прекрасну механічну пилку, саме таку, про яку він мріяв уже віддавна.

Король викрикував нові виграшні номери, піддані юрмилися біля трону, сміялися та перемовлялися між собою. Кожна комашка, кожна кузька щось виграла, і тільки я – нічогісінько!

Потішник та Верть розклали виграші перед собою рядком і вже почали братися до них, бо були то здебільшого ласощі: шоколадні тістечка, марципанові гемулі, троянди з цукрової вати. На колінах у Фредріксона лежали дуже практичні, але зовсім нецікаві речі – інструменти.

Нарешті Володар підвівся з трону й гукнув:

– Любий народе! Дорогі мої галасливі, безтямні, нерозумні піддані! Кожен з вас одержав виграш, який йому найліпше пасує, і на більше ви не заслуговуєте. Нашою столітньою мудрістю Ми розсудили так: заховати яйця у трьох сховках. Перші сховки – це ті місця, де легко спіткнутися, стрибаючи без пуття, а ще добре вони пасують лінивим, тому ці виграші їстівні. Ще Ми заховали яйця у таких місцях, де їх можна знайти, шукаючи спокійно, методично, розсудливо. Ці виграші призначалися для практичного використання. Що ж до третього різновиду схованок, то знайти їх можна було тільки з допомогою уяви та фантазії. І виграші ці ні на що не годяться! Слухайте уважно, мої невиправні, немудрі піддані! Хто знайшов найдивовижніші сховки, під камінням, на дні потічків, у кронах дерев, у пуп'янках квітів, у власних кишенях чи в муравлиськах? Хто має яйця за номерами 67, 14, 890, 999, 223 та 27?

– Я!!! – зарепетував я з такою силою, аж сам підскочив від свого крику і зашарівся по самі вуха. А услід за мною хтось пропищав: – Дев'ятсот дев'яносто дев'ять!

– Підійди ближче, бідолахо! – звелів Володар. – Перед тобою ні на що не придатні виграші, які вартують свого власника-фантазера! Подобаються?

– Неймовірно, Ваша Величносте, – ледь видихнув я, заворожено споглядаючи свої скарби. 27-й був, без сумніву, найгарніший. Маленький трамвайчик з морської шумки на кораловій підставці для окраси вітальні. На платформі другого вагончика стояла крихітна шкатулка для шпильок. 67-й виграш приніс мені колотило для розбивання бульбашок у шампанському[4], оздоблене гранатами. А ще я виграв акулячий зуб, законсервоване кружальце диму та декоровану корбу від катеринки[5]. Чи можеш, любий читачу, збагнути моє щастя? Уяви собі, я готовий був простити Володареві його некоролівськість, він навіть видався мені цілком добрим Королем!

– А як же я? – почувся голосок Доні Мюмлі (неважко здогадатися, що саме вона виграла за номером 999).

– Люба Мюмлечко! – поважно мовив Володар. – Тобі дозволяється поцьомати Нас у носа.

Доня Мюмлі видряпалася на коліна Королеві, поцьомала його у старого володарського носа, а юрба загукала "слава!", поїдаючи свої виграші.

То було величаве свято! Коли смерклося, по всьому Парку Несподіванок позапалювались різнобарвні ліхтарі, розпочалися танці і жартівливі поєдинки та змагання. Володар пороздавав усім надувні кульки та звелів відкрити велетенські бочки з яблучним вином; скрізь палахкотіли ватри, біля яких піддані варили юшку і смажили ковбаски.

Сновигаючи поміж гостями, я надибав Мюмлю-маму, схожу на велику кулю. Підійшов до неї і, вклонившись, мовив:

– Перепрошую, ви, напевно, Мюмля?

– Власною персоною, – відповіла, сміючись, Мюмля. – Але ж я наїлася! Шкода, що тобі дісталися такі дивні виграші!

– Дивні? – спантеличено вигукнув я. – Що може бути ліпшого за фантастично гарний непотріб! Більшої винагороди годі й сподіватися! – а потім ввічливо додав: – Доня шановної пані отримала, звичайно, головний виграш!

– Це робить честь нашій родині, – запишалася Мюмля-мама.

– То пані Мюмля вже не гнівається на неї? – запитав я.

– Чому б я мала на неї гніватися? – здивувалася Мюмля-мама. – Я на це не маю часу! Вісімнадцять чи дев'ятнадцять дітей помити, вкласти спати, одягнути і роздягнути, а нагодувати, обтерти носи, розрадити і ще мара знає що… Ні, мій юний друже, я ніколи не псую собі настрою!

– А ще пані має такого виняткового брата, – заговорив я знову для підтримання розмови.

– Брата?

– Так, дядько вашої доні, – розтлумачував я. – Отой, який спить, обгорнувшись своєю рудою бородою (на щастя, я нічого не бовкнув про мишок, які мешкають у тій бороді!)

Мюмля аж зайшлася реготом.

– Ну що за доня у мене! Вона тебе надурила! Наскільки мені відомо, жодного дядька у неї немає! Що ж, бувай, піду покружляю на каруселі!

З тими словами вона згребла оберемком стільки своїх діток, скільки вмістилося в її широких обіймах, і сіла з ними до червоного вагончика, у який було запряжено коня в яблука.

– Яка незвичайна Мюмля, – мовив Потішник зі щирим подивом.

На спині коня сидів Верть з дивною міною на рийці.

– Що з тобою? – запитав я. – Тобі невесело?

– Дуже весело! – пробубонів Верть. – Я забавляюся з усіх сил. Ось тільки від кружляння мене млоїть... Так шкода!

– Скільки ти вже кружляєш?

– Не знаю, – на Вертя годі було дивитися без жалю. – Довго! Дуже довго! Вибачте, але я мушу! Може, це єдиний раз у житті мені випало покружляти на каруселі... 0, починається нове коло!

– Час збиратися додому, – закомандував Фредріксон. – Де Король?

Але Володар був зайнятий – з'їжджав з гірки, тож ми пішли, не попрощавшись. Лише Потішник ще зостався. Сповістив нам, що гойдатиметься з Мюмлею на гойдалках до сходу сонця.

На краю левади ми знайшли нашого Гризлика – той спав, зарившись у мох.

– Вставай! – розтуркав я його. – Чому не прийшов по виграші?

– Виграші? – Гриз лик розгублено закліпав очками.

– Твої яйця, – пояснив Фредріксон. – Ти ж мав десять штук!

– Я їх поїв, – засоромлено зізнався Гризлик. – Вас так довго не було, а я нудився…

Дуже мені цікаво, що виграв би Гризлик і хто забрав собі його виграші? Може, Володар приберіг їх для свого наступного столітнього ювілею…

Тато Мумі-троля перегорнув сторінку й оголосив: "Розділ шостий".

– Заждіть хвильку, – попросив Нюхмумрик. – Моєму татові припала до вподоби ота Мюмля?

– Ще й як! – відповів Мумі-тато. – Вони, скільки пам'ятаю, бігали одне за одним і без угаву реготали, до речі й не до речі.

– Він любив її більше, ніж мене?

– Але ж тебе ще на світі не було! – запротестував Мумі-тато.

Нюхмумрик пирхнув. Натягнув капелюха на самі вуха й відвернувся до вікна.

Мумі-тато пильно подивився на нього, підвівся, почалапав до шафи у кутку, довго копирсався там на верхній полиці, а коли повернувся, тримав у лапі довгого блискучого акулячого зуба.

– Ось візьми, – мовив до Нюхмумрика. – Він подобався твоєму татові.

– Гарний, – визнав Нюхмумрик, оглядаючи зуб. – Його можна повісити над ліжком. Татко сильно вдарився, коли бик закинув його рогами на трояндовий кущ?

– Ні, – заспокоїв Мумі-тато. – Потішник гнучкий, наче кіт, та й роги бика були обмотані шматтям.

– А що сталося з іншими виграшами? – поцікавився Чмих. – Трамвайчик стоїть біля дзеркала у вітальні, а решта?

– Гм, шампанського в нашій хаті ніколи не було, – замислився Тато Мумі-троля. – Тож колотило, мабуть, понині лежить десь на дні кухонної шухляди. А консервований димок з часом вивітрився…

– Була ще декорована корба від катеринки! – нагадав Чмих.

– То правда… – згодився Тато. – Якби я знав, коли у тебе день народження. Твій тато вічно десь губив свій календар…

– Але ж існують ще іменини, – благальним голосом заскімлив Чмих.

– Гаразд, хай буде по-твоєму. На свої іменини одержиш таємничий подарунок, – пообіцяв Мумі-тато. – А тепер помовчте, я читатиму далі…

Розділ шостий,

у якому я засновую колонію, переживаю особисту кризу і викликаю привида на Острові Жахів.

Мені надовго запам'ятається той ранок, коли Фредріксонові надійшла термінова телеграма. Починався він спокійно та мирно. Ми сиділи в рубці "Мурської Сиринади" і пили каву.

– Я також хочу кави, – попросив Гризлик, видмухуючи бульки у своїй склянці з молоком.

– Ти ще маленький, – приязно зауважив Фредріксон. – До того ж, за півгодини тебе відішлють до мами поштовим судном.

– Справді, – незворушно відгукнувся Гризлик, і далі видмухуючи бульбашки в молоці.

– А я залишуся у вас! – вигукнула Доня Мюмлі. – Аж доки стану зовсім дорослою. Послухай, Фредріксоне, чи не міг би ти винайти щось таке, від чого мюмлі ставали би жа-а-ахливо великими?

– Нам і маленької вистачає вище вух, – буркнув я.

– Мама теж так каже, – погодилася Доня. – А знаєте, що я прийшла на світ у мушлі і, коли мама знайшла мене у своєму акваріумі, була не більшою за водяну блоху?

– Ти знову вигадуєш! – розсердився я. – Я чудово знаю, як діти з'являються на світ – з маминого животика. Лежать там до своєї появи, як зернята у яблуку! Навіщо нам мюмлі на борту? Вони приносять нещастя!

– Дурниці! – безтурботно відповіла Доня і відпила кави з горнятка.

Ми прив'язали до Гриз ликового хвоста аркуш з адресою і розцілували його рийку. Треба віддати малюкові належне – він нікому з нас не відгриз носа!

– Вітай від нас маму! – напучував малого Фредрік– сон. – І нічого не погризи на поштовому судні!

– Постараюся! – пообіцяв щасливий Гризлик.

Потім вони обоє з Мюмлею подалися в дорогу, Доня пообіцяла допильнувати, щоб Гризлик щасливо дістався на борт поштового судна.

Фредріксон розгорнув на столі рубки карту світу. Саме тієї миті хтось постукав у двері і сповістив громовим голосом:

– Телеграма! Термінова телеграма Фредріксонові!

За дверима стояв великий гемуль з Королівської гвардії Володаря. Фредріксон, зберігаючи самовладання, одягнув на голову капітанського кашкета і з поважною міною прочитав телеграму. Там було таке:

"Нам стало відомо фредріксон винахідник покликанням крапка просимо віддати свій талант службу володареві знак оклику відповідь терміново крапка".

– Перепрошую, але цей король шкутильгає в право– писі, – зауважив Верть, який навчився читати написи на своїй бляшанці (коли та мала ще, звісно, блакитну етикетку).

– У термінових телеграмах зазвичай пропускаються прийменники, – пояснив Фредріксон. – Бракує часу на них. А загалом дуже промовиста телеграма!

Він досяг з-поза барометра щітку до волосся і заходився так енергійно вичісувати свої вуха, аж клоччя шерсті летіли на всі боки.

– Можна мені порозставляти прийменники у тій твоїй телеграмі? – запитав Верть.

Та Фредріксон його не чув. Він щось пробурмотів собі під ніс і перейшов до чищення штанів.

– Фредріксоне, – озвався я стиха. – Якщо ти почнеш служити своїми винаходами Володареві, ми нікуди більше не помандруємо… Так?

Фредріксон якось невизначено відмахнувся.

– А винаходження займає багато часу… Так? – не вступався я.

Коли Фредріксон не відповів і цього разу, я закричав у розпачі:

– Як можна стати шукачем пригод, сидячи на одному місці! Ти ж хотів стати шукачем пригод, хіба ні?

І раптом я не повірив своїм вухам:

– Ні. Я хотів стати винахідником. Я мрію побудувати летючий річковий корабель.

– А зі мною що буде? – геть спантеличився я.

– Можеш разом з рештою заснувати тут колонію, приязно усміхнувся Фредріксон і зник.

Того ж пообіддя Фредріксон перебрався до Парку Несподіванок, і "Мурську Сиринаду" прихопив із собою. На березі зосталася в самотині тільки рубка. Королівська гвардія Володаря перетягнула наш корабель до поля розваг, оточила його надзвичайною секретністю та вісьмома новими мурами, які з величезною втіхою побудували піддані.

До винахідницького майданчика було доставлено безліч тачок з інструментами, тонни шестерень та кілометри сталевих пружин.

Фредріксон пообіцяв Володареві придумувати по вівторках та четвергах страшилки для його Парку Несподіванок в обмін на дозвіл решту часу присвячувати винаходові летючого корабля. Про все це я довідався лише згодом. А тоді відчував себе просто зрадженим. Мені у душу знову закрався сумнів щодо чеснот Володаря, і я втратив здатність захоплюватися королями. До того ж, я не знав, що означало чудернацьке слово "колонія". Зрештою подався шукати розради до хатинки Мюмлі.

– Привіт! – радо зустріла мене Доня Мюмлі, яка саме мила під водяною помпою своїх численних братчиків та сестричок. – У тебе такий вигляд, наче ти наївся кислючої журавлини!

– Я вже більше не шукач пригод, а засновник колонії, – відказав я понуро.

– Он як! А що це таке? – запитала Доня Мюмлі.

– Не знаю, – пробубонів я. – Напевно, щось жахливо безглузде. Ліпше податися у світи з гатіфнатами, покинути всіх і стати самотнім, як вітер пустелі або морський орел…

– Я піду з тобою! – не вагаючись ні хвилини, вирішила Мюмля і покинула помпувати воду.

– Але ж ти не Фредріксон, – сказав я таким тоном, що будь-хто збагнув би його значення, тільки не Мюмля.

– Звичайно! – зраділа Доня. – Мамо! Де ти? Ну куди вона знову поділася!

– Я тут, – озвалася Мюмля-мама, визираючи з-під листочка. – Скількох ти вже помила?

– Половину, – повідомила Доня. – Решта залишаться немитими, бо ось цей мумі-троль попросив мене супроводжувати його у мандрівці навколо світу – будемо самотні, як вітер в пустелі або синиця у небі…

– Ні, ні і ще раз ні! – запротестував я стривожено, і мою тривогу можна зрозуміти. – Я зовсім не це мав на увазі!

– Ага, не як синиця, а як орел… – поправила себе Доня Мюмлі.

– О, невже! – скрикнула здивовано Мюмля-мама. – То ти не обідатимеш з нами?

– Ах, мамо, коли побачиш мене наступного разу, я буду найбільшою мюмлею світу! Вирушаємо вже?

– Знаєш, обдумавши ситуацію ще раз, я вирішив справу на користь колонії, – мовив я ледь чутно.

– Гаразд, – жваво згодилася з моїм рішенням Мюля. Станемо колоністами! Поглянь, мамо, на справжнього колоніста! Я негайно покидаю домівку!

Любий читачу, задля твого ж власного блага, закликаю тебе не втрачати обачності, маючи справу з мюмлями! їх цікавить геть усе, але вони цілком не здатні зрозуміти, що самі нікого не цікавлять!

Отож, я проти власної волі змушений був заснувати колонію з Донею Мюмлі, Вертем та Потішником. Ми зібралися у покинутій Фредріксоном навігаційній рубці.

– Я запитала в мами, – почала Доня Мюмлі, – що таке колонія, і вона пояснила мені, що це, на її думку, поселення, у якому всі живуть гуртом, бо страшенно не люблять самотності. А потім усі починають жахливо

гризтися між собою, бо так набагато веселіше, ніж коли довкруги пустка, навіть посваритися нема з ким! Мама мене зразу попередила!

Її слова ми зустріли ворожим мовчанням.

– Сваритися треба вже? – налякано запитав Верть. – Я страшенно не люблю сварок! Перепрошую, але це так сумно!

– Усе не так! – вигукнув Потішник. – Колонія – це місце, де живуть у мирі та злагоді, по можливості якнайдалі один від одного. Інколи трапляється щось надзвичайне, але потім знову настає мир та спокій… Чому б не поселитися, скажімо, на яблуні… Пісеньки, сонце, спання донесхочу – самі розумієте… Ніхто не плутається під ногами і не дзижчить над вухом, що, мовляв, існують важливі речі, які слід зробити негайно, не відкладаючи… Можна покинути їх на самоплив, самі зробляться!

– А вони зуміють самі зробитися? – недовірливо запитав Верть.

– Аякже, – мрійно мовив Потішник. – Головне їм не заважати… Достигають помаранчі, розцвітають квіти, час від часу народжується новий потішник, щоб ласувати ними та насолоджуватися пахощами квіту. А все навколо скупане у сонячних променях!

– Ні! Яка ж це колонія! – урвав я Потішника. – Я вважаю, що колонія – вільне товариство, не пов'язане жодними зобов'язаннями! Товариство, готове на всілякі романтичні, ба навіть небезпечні вчинки, на які ніхто більше не наважиться…

– Які саме? – жваво зацікавилася Доня Мюмлі.

– Побачимо, – відповів я загадково. – Наступної п'ятниці опівночі! Ви будете вражені!

Верть закричав "ура!", а Доня Мюмлі заплескала лапками.

Та весь жах полягав у тому, що я й уявлення не мав, чим вразити друзів опівночі наступної п'ятниці.

Ми одразу погодилися, що в нашій колонії буде панувати абсолютна незалежність.

Потішник оселився на яблуні поблизу хатинки Мюмлі. Доня Мюмлі, аби цілковито зберегти свою суверенність, постановила собі кожної ночі спати на новому місці, а Верть вирішив не розлучатися з бляшанкою з-під кави.

Я ж, охоплений ностальгією, обрав собі за житло навігаційну рубку. Поставив її на відлюдній скелі, де вона, скоріш за все, нагадувала уламок корабля, винесений на суходіл після бурі. Добре пригадую, як я стояв і з сумом дивився на стару Фредріксонову скриньку з інструментами, якою погордували гемулі-гвардійці Володаря, бо вона, мовляв, не пасувала придворному винахіднікові.

Я думав: "Настав найвищий час вигадати щось надзвичайне, таке, що не поступатиметься винаходам Фредріксона. Бо як інакше домогтися визнання мешканців колонії? Вони з нетерпінням чекають сповнення обіцянки, та й п'ятниця вже не за горами, а я стільки наплів про свої виняткові таланти..."

На якусь мить мені стало зовсім зле, я дивився на хвилі, що котилися повз мене, й уявляв, як Фредріксон будує, будує, безперестанку щось винаходить і цілком забуває мене. Я вже навіть готовий був пожалкувати, що не народився гатіфнатом під мандрівними непостійними гатіфнатськими зірками. Мандрував би собі до недосяжного небокраю, нічим не турбуючись, ніхто нічого іншого від мене би й не сподівався.

Пригнічений стан не покидав мене до вечора. А надвечір я засумував за товариством, тож почвалав углиб острова, де піддані Володаря невтомно мурували нікому не потрібні кам'яні огорожі, час від часу влаштовуючи собі перепочинок, щоб попоїсти припасених у прогулянкових кошиках харчів. Вони повсюдно розкладали невеличкі вогнища, інколи запускали у небо саморобні ракети і, як завжди, славословили свого Володаря. Минаючи бляшанку Вертя, я чув, як він бубонить сам до себе нескінченний монолог. Наскільки мені вдалося розібрати окремі слова, йшлося про якогось ґудзика круглої форми, а може, й овальної, залежно з якого кута зору на нього дивитися. Потішник спав на своєму дереві, а Доня Мюмлі десь, напевно, гасала островом, доводячи мамі свою повну самостійність.

Глибоко переконаний у Марноті всього Сущого, я дійшов до Парку Несподіванок, оповитого в цей час цілковитою тишею. Водоспади вимкнули, ліхтарі погасили, карусель дрімала під великим брунатним тентом. Над троном Володаря так само нап'яли тент, біля трону притулився корабельний ревун. Усе довкола було всіяне папірцями з-під карамельок.

Ураз до мене долинуло гупання молотка.

– Фредріксоне! – скрикнув я радісно.

Але він гупав далі і нічого не чув. Тоді я схопив ревуна. За якийсь час з присмерку виринули Фредріксонові вуха і почувся його голос:

– Не заглядай сюди, доки я не закінчу. Ти прийшов надто рано…

– Я зовсім не збирався підглядати за твоїм винаходом, – дорікнув я. – Хотів лише побалакати.

– Про що? – не виявив зацікавлення Фредріксон.

Я трохи помовчав, а тоді мовив:

– Любий Фредріксоне, чим, власне кажучи, займається вільний шукач пригод?

– Усім, чим йому забажається, – відказав Фредріксон. – Ти ще чогось хотів? Бач, я зайнятий.

Він приязно залопотів вухами і зник у сутіні. За короткий час до мене знову долинуло гупання молотка, яким він забивав цвяхи. Я сумно подався назад, у голові роїлися думки, яким я, на жаль, не міг знайти застосування. Уперше міркування про власну персону не приносили мені насолоди. Я поринув у стан глибокої меланхолії, яка і згодом у житті не раз огортала мене, коли я усвідомлював, що хтось зумів досягнути більшого, аніж я.

Однак нове відчуття певною мірою видалося мені цікавим, я здогадувався, що навіть всупереч усьому воно свідчило про моє незвичайне обдарування. Зауважив таке: якщо я дозволяв собі впадати у чорний безпросвітній сум, зітхав, дивлячись на морські простори, то відчував майже солодке задоволення. Мені ставало неймовірно шкода себе, а це так приємно.

У такому стані, з думками, що витали деінде, лиш не коло мене, я, взявши до рук інструменти Фредріксона та позбиравши на березі уламки дощок, почав потроху переробляти навігаційну рубку. Вона мені видавалася надто присадкуватою.

Так минув сповнений смутку, але дуже важливий для мого розвитку тиждень. Я майстрував і міркував, розпилював дошки і міркував, забивав цвяхи і міркував, а час від часу у моїй голові чулося "клац!" (ну, ви знаєте, що це означало).

У ніч на четвер місяць сяяв уповні. Ніч безшелесна. Навіть піддані Володаря втомилися без угаву вигукувати "слава!" та запускати в небо феєрверки. Сходи на другий поверх уже були готові, я сидів біля вікна, затуливши носа лапками, а навколо панувала така тиша, що чутно було, як шарудять крильцями нічні мотилі.

Отоді я помітив маленьке біле створіння на піщаному пляжі. На перший погляд воно видалося мені гатіфнатом. Та коли постать, ніби й не торкаючись землі, підпливла ближче, мені хутро на карку настовбурчилося. Істота була прозора! Я бачив крізь неї! До того ж, вона не відкидала тіні! А як додати, що була вбрана у щось схоже на тендітну білу фіранку, то ні в кого не виникне сумніву – то був привид!

Я схвильовано зірвався на ноги. Чи не забув замкнути двері внизу? А може, примара вміє проходити крізь стіни… Що мені тоді робити? Раптом заскрипіли зовнішні двері. Холодний протяг війнув угору сходами й торкнувся моєї потилиці.

Тепер, з віддалі часу, я маю сумнів, що мною тоді керував страх, – радше усвідомлення необхідності бути обережним. Тому я рішуче заповз під ліжко і принишк там. За якийсь час скрипнули сходи. Раз, удруге… Сходи мали дев'ять сходинок, я це точно знав (збудувати їх коштувало мені немало праці – вони були гвинтовими). Отож, я нарахував дев'ять скрипів, а потім запала мертва тиша. "Воно стоїть за дверима", – подумав я…

Тут Мумі-тато урвав читання і зробив ефектну паузу.

– Чмиху, – мовив він. – Підкрути гніт у гасовій лампі. Уявляєте, в мене ще й нині пітніють лапи, коли я читаю про ту ніч примар!

– Хтось щось казав? – сонно пробурмотів Чмих, прокидаючись.

Мумі-тато з докором глипнув на Чмиха.

– Та ж то я читаю свої Мемуари!

– Оте з привидом добре придумано, – мовив Мумі-троль, котрий лежав у ліжку, натягнувши по самі вуха ковдру. – Хай залишається. А от усілякі сумні почування, на мою думку, зайві. Надто затягують розповідь.

– Затягують? – образився Тато. – Що ти маєш на увазі? Сумні почуття та меланхолія повинні бути у мемуарах. У всіх мемуарах вони є. Я пережив душевну кризу!

– Душевну що? – перепитав Чмих.

– Мені було дуже прикро на душі, – сердито пояснював Тато Мумі-троля. – Жахливо зле! Я почував себе таким нещасним, що майже не помітив, як збудував двоповерховий будинок!

– А на яблуні, де жив Потішник, яблука росли? – звернув розмову в інше русло Нюхмумрик.

– Ні, – коротко відбуркнув Мумі-тато і хряснув стулками зошита.

– Послухай, тату, – знову озвався Мумі-троль. – Привид просто фантастичний! Справді! Страшенно хочеться почути про нього більше!

Однак Тато мовчки зійшов униз і сів у вітальні, задивившись на барометр, що висів на стіні над комодом, хоч це й була не навігаційна рубка, а вітальня. Що там тоді сказав Фредріксон, побачивши будинок Мумі-тата? "Погляньте, він теж зумів щось зліпити докупи!" – ті слова прозвучали так… зверхньо. Інші навіть не помітили, що дім став вищим. Може, й справді доведеться скоротити розділ, де він описує почуття? Можливо, описи почувань роблять розділ надто примітивним і анітрохи не цікавим? Можливо, й сама книга примітивна!

– Чого це ти сидиш у темряві? – здивувалася Мумі-мама, визирнувши з кухонних дверей. Вона саме повернулася з комори, принесла харчів і наробила канапок.

– Гадаю, розділ про мою юнацьку душевну кризу вийшов примітивним, – зітхнув Тато.

– Маєш на увазі початок шостого розділу? – перепитала Мама.

Тато лишень щось проворкотів.

– Він найліпший у книжці! – впевнено ствердила Мама. – Розповідь відразу оживає, коли ти хоч на мить перестаєш вихвалятися! Діти ще надто малі, щоб це збагнути. Я тобі також принесла вечірню канапку. Бувай поки що…

Мама подалася на другий поверх сходами, які скрипіли точнісінько, як тоді… Дев'ять скрипів! Хоча ці сходи зроблені набагато вправніше…

Тато з'їв свою канапку, не вмикаючи світла. А потім теж піднявся нагору, щоб дочитати розділ Мумі-тролеві, Нюхмумрикові та Чмихові.

Двері ледь-ледь прочинилися, досередини просоталася тоненька біла цівочка диму і згорнулася клубочком на килимі. З середини того клубочка блимало двоє блідих очей. З моєї схованки під ліжком мені все дуже добре було видно.

– Це й справді привид, – мовив я сам до себе (мушу визнати, що дивитися на нього було не так страшно, як прислухатися до скрадливих кроків на сходах).

Кімната вмить вистигла, як це зазвичай буває в розмаїтих історіях про привидів, з усіх кутків потягло холодом, і раптом… привид пчихнув!

Любий читачу, не знаю, як би ти зреагував, я ж відразу майже цілковито втратив повагу до нього, виповз з-під ліжка (мене й так уже помітили) і сказав:

– На здоров'я!

– Хай тобі самому таке піде на здоров'я! – сердито відбуркнув привид. – Примари ущелини скаржаться на цю похмуру зловісну ніч!

– Чи можу я чимось допомогти? – ввічливо мовив я.

– У таку зловісну ніч, як ця, – знову затягнув привид, – покинуті кості торохтять на морському березі!

– Які кості? – роззявив я рота від здивування.

– Покинуті! – рявкнув привид. – Жах жовто шкірить зуби над пропащим островом! Стережіться, смертні, я повернуся опівночі у п'ятницю тринадцятого числа цього місяця!

Привид розгорнувся з клубка й шугонув у прочинені двері, кинувши на мене від порога лютий погляд, та в останню мить не вписався в отвір дверей, з гуркотом телепнувся головою до одвірка й скрикнув: "Ой, гооопля!" Потім скотився сходами вниз, вихопився надвір під місячне сяйво, тричі завив, мов гієна, але зі своїм намаганням нагнати на мене страху він уже трохи припізнився…

Я бачив, як примара розчинилася у тумані, що густою пеленою заволік море, і раптом зайшовся реготом. Ось несподіванка для мешканців моєї колонії! Тепер я міг встругнути щось таке, на що би ніхто інший не зважився!

Незадовго до півночі у п'ятницю тринадцятого я вийшов з дому на берег моря зустріти своїх колоністів. Був гарний тихий вечір. Я влаштував

невибагливу гостину на піску – з юшкою, сухариками та яблучним вином Володаря (якого на кожному кроці можна було собі націдити з великих бочок). Порцеляновий посуд пофарбував чорним велосипедним лаком і прикрасив зображеннями перехрещених кісток.

– Міг би трохи червоної фарби у мене позичити, – з докором озвався Верть. – Або жовтої чи блакитної… Я, звісно, перепрошую, тільки мені здається, так було би веселіше…

– До моїх намірів не входило створювати веселий настрій, – стримано мовив я. – Нині вночі відбуватимуться нечувано жахливі речі. Будьте готові до всього!

– Юшка на смак начеб з риби… Що ти туди накидав? – поцікавився Потішник.

– Моркву! – коротко відповів я. – їж! Не думай довго, а їж! Гадаєш, привиди така вже звична й буденна з'ява?

– Ага, то ти розповідатимеш історії про привидів? – висловив здогад Потішник.

– Мені такі історії подобаються! – зраділа Доня Мюм– лі. – Мама завжди намагається полякати нас вечорами моторошними оповідками. Вона все розповідає та розповідає, доки врешті нажене на себе такого страху, що ми не спимо всеньку ніч, заспокоюючи її. А з моїм дядечком по маминій лінії ще й не таке бувало. Одного разу…

– Це тобі тут не смішки, а дуже серйозно! – урвав я її сердито. – Історії про привидів, кажете? Ха! Я вам покажу привида! Справжнього! Викличу його чарами! Що на це скажете?!

Я обвів усіх поглядом звитяжця.

Доня Мюмлі заплескала в долоні, а Верть зі сльозами на очах прошепотів:

– Любий друже! Не треба! Прошу!

– Гаразд, – згодився я великодушно, – задля тебе викличу дуже маленького привида…

Потішник перестав сьорбати юшку і витріщився на мене геть спантеличено… Але ж чому не захоплено?! Я досягнув мети – врятував свою честь! Та все ж, любий читачу, можеш собі уявити мою тривогу, коли нарешті настала північ. Чи повернеться примара? Чи достатньо моторошною видасться на цей раз? А якщо розпчиха– ється або почне молоти дурниці і зіпсує увесь ефект?

Визначальна риса мого характеру – за всяку ціну справити враження на оточення, викликати захоплення, співчуття, страх чи прояв будь-якого іншого екстраординарного відчуття. Така риса, вочевидь, сформувалася в період мого нелегкого дитинства, коли мене ніхто не розумів.

Отож, коли стрілка годинника наблизилася до дванадцятої ночі, я видряпався на скелю, задер носа до місяця, замахав, немов справжній маг, лапами і завив – моє виття мало всіх пройняти жахом до самих кісток. Одним словом, я викликав привида!

Колоністи заворожено завмерли в напруженому очікуванні, лише у ясних насмішкуватих очах Потішника я помітив недовірливі іскорки. Нині відчуваю глибоке задоволення, що все ж зумів справити враження навіть на нього. Бо привид таки з'явився. Він справді прийшов, не залишаючи по собі тіні, цілком прозорий, і одразу ж почав теревенити про покинуті кості та примари ущелини.

Верть зойкнув, ховаючи голову в пісок. А Доня Мюмлі сміливо підійшла до привида і простягнула йому лапку для привітання:

– Привіт! Приємно познайомитися зі справжнім привидом. Почастувати тебе юшкою?

Ніколи заздалегідь не відомо, на що здатні мюмлі!

Мій привид відчув себе, ясна річ, зневаженим, розгубився, одразу зіжмакався і скоцюрбився. А коли бідачисько зник, залишивши по собі самотню хмарку диму, Потішник голосно зареготав, і я певен, привид почув той сміх. Що ж, ніч остаточно була зіпсута.

Однак колоністи поплатилися за свою непростиму нетактовність. Наступний тиждень годі й описати. Ніхто з нас не спав ночами, бо привид десь роздобув залізного ланцюга і брязкав ним до четвертої години ранку. А ще не бракувало пугикання сов, виття гієн, хтось без кінця човгав ногами, скрипів сходами, меблі стрибали самі по собі і розпадалися на кавалки.

Колоністи ремствували.

– Прожени свою примару! – сварився Потішник. – Ми хочемо виспатися.

– Нема на те ради, – серйозно розтлумачував я. – Якщо вже викликали привида, доведеться з ним миритися.

– Верть плаче, – дорікав Потішник. – Привид намалював на його бляшанці череп і підписав "ОТРУТА", і Верть тепер у розпачі, що ніхто більше не захоче прийти до нього в гості!

– Як по-дитинячому! – пирхнув я.

– Фредріксон також сердиться! – наполягав Потішник. – Твій привид порозписував погрозами "Мурську Сиринаду" і краде у нього металеві пружинки!

– О! – скрикнув я обурено. – У такому разі слід вжити запобіжних заходів! Негайно!

Я квапливо нашкрябав оголошення і вивісив його на дверях навігаційної рубки. Ось що там було написано:

"Шановний привиде!

З певних причин наступної п'ятниці перед заходом сонця відбудеться зібрання, на яке запрошуємо і Тебе. Розглянемо усі скарги.

Королівська Самостійна Колонія

P.S. Приходити без залізних ланцюгів".

Я довго міркував, як підписати: "Королівська" чи "Самостійна", і вирішив залишити обидва титули. Так підпис видавався мені більш збалансованим.

Привид надіслав відповідь на червоному пергаменті (пергамент виявився старим дощовиком Фредріксона), якого він пришпилив до дверей хлібним ножем Мюмлі.

"Вирішальний час надходить, – писав мій маленький привид. – Прийду в п'ятницю, але опівночі, коли пустелю сповнить самотнє виття Шакала! Ви, марнославні кузьки, ховайте свої носи у землю, що гудітиме під важкими кроками Невидимця, бо ваша Доля виписана кров'ю на стіні Гробниці!

Якщо мені захочеться, я прихоплю з собою ланцюга і питати вас не буду!

Привид на ймення Страховисько".

– Цікаво, – озвався Потішник. – Здається, "доля" є його найулюбленішим словом!

– Дивися ж, цього разу не смійся! – суворо застеріг я. – Коли не маєш поваги ні до чого на світі, наслідки бувають паскудними!

Вертеві доручили запросити на зустріч з привидом Фредріксона. Звичайно, я міг би й сам піти за Фредріксоном, але пригадав собі його слова: "Не заглядай сюди, доки я не закінчу. Ти прийшов надто рано… Я не маю часу…" А ще тон, яким це було сказано, – дружній, але стриманий…

Привид з'явився точно опівночі, ознаменувавши свою появу трикратним виттям.

– Я прибув! – мовив він голосом, якого я не зумів би повторити. – Тремтіть, смертні, час помсти покинутих кісток не за горами!

– Здоров! – привітався Потішник. – Що це ти без кінця торочиш про якісь старі кості? Чиї вони? Чому сам їх не приберешш?

Я копнув Потішника по нозі і заговорив шанобливо:

– Вітаємо тебе, примаро ущелин! Як справи? Жах шкіриться блідо-жовтим оскалом над пропащими берегами!

– Не повторюй моїх слів! – розлютився привид. – Тільки я можу так говорити!

– Послухай! – втрутився Фредріксон. – Дай нам спокійно поспати! Полякай когось іншого, га?

– Усі вже до мене звикли, – понуро буркнув привид. – Навіть дронт Едвард перестав мене боятися!

– Я боюся! – скрикнув Верть. – Я усе ще тебе боюся!

– Це дуже мило з твого боку, – мовив привид і квапно додав: – Самотній караван скелетів завиває під крижано-зеленим місячним сяйвом!

– Любий привиде! – звернувся приязним тоном Фредріксон. – Ти якийсь неврівноважений. Укладімо угоду: ти обіцяєш лякати когось іншого, а я обіцяю навчити тебе нових страшилок. Домовилися?

– О, Фредріксон – мастак на усілякі страшилки! – вигукнула Доня Мюмлі. – Ти собі й уявити не можеш, що він виробляє з фосфором та листами бляхи! Зможеш до смерті налякати дронта Едварда!

– І Володаря теж! – додав я.

Привид поглянув на Фредріксона з недовірою.

– Хочеш мати власного ревуна? – запропонував Фредріксон. – Знаєш фокус з ниткою та живицею?

– Ні! Як це? – зацікавився привид.

– Береш грубу нитку до шиття, – взявся пояснювати Фредріксон. – Двадцятки достатньо. Чіпляєш її до чийогось вікна, а сам стоїш надворі і треш по нитці шматком живиці. Таке виття, аж вуха закладає!

– Як на моє демонічне око, ти мені подобаєшся! – скрикнув привид і згорнувся калачиком біля Фредріксонових ніг. – А зміг би роздобути для мене скелет? Листки бляхи, кажеш, знайдуться… Як це робиться?

Фредріксон до самого світанку розтлумачував привидові фокуси та способи, як лякати людей, малюючи для більшої наочності розмаїті конструкції на піску. Він страшенно захопився цим дітвацтвом!

Уранці Фредріксон повернувся до Парку Несподіванок, а мій привид став мешканцем Королівської Самостійної Колонії й одержав почесний титул – Страшило з Острова Жахів.

– Послухай, – сказав я йому. – Чи не хотів би ти мешкати удвох зі мною? Мені трохи самотньо… Звичайно, я жодним чином не стверджую, ніби боюся, але часом уночі мені буває якось незатишно…

– Присягаюсь усіма псами пекла! – почав було привид, збліднувши від образи, але потім заспокоївся і мовив: – Гаразд, дуже мило з твого боку запросити мене пожити у твоїй домівці…

Я вимостив привидові ліжечко у пачці з-під цукру, пофарбував її у чорний колір і намалював череп та перехрещені кості, щоби привидові було приємніше у ній спати. На горнятку написав: "ОТРУТА" (на превелику втіху Вертя).

– Дуже затишне кубельце! – зрадів привид. – Ти не гніватимешся, якщо я трохи погримаю опівночі? Нелегко відмовитися від давньої звички…

– Гримай собі на здоров'я, – погодився я, – але п'ять хвилин, не довше. І обережніше з трамвайчиком із морської шумки – то дуже вартісна річ…

– Що ж, хай буде по-твоєму – п'ять хвилин… Однак нічого не зможу обіцяти, як настане купальська ніч!

Розділ сьомий,

у якому я описую урочисте освячення оновленої "Мурської Сиринади", а також щедре на пригоди експериментальне занурення у морські глибини.

Надійшла Купальська ніч і… минула (саме тієї ночі народилася найменша доня Мюмлі, яку назвали Мю, що означає "найменша у світі"). Розцвіли квіти і стали яблучками чи іншими смачними фруктами, які ми не забарилися з'їсти, а я тим часом погруз у загрозливій буденності. Справа зайшла так далеко, що я посадив на капітанському містку навігаційної рубки чорнобривці і залюбки грав у ґудзики з Вертем та Володарем.

Нічого не відбувалося. Страшило сидів собі біля кахельної печі і виплітав на дротах шалики та шкарпетки – дуже заспокійливе заняття для привидів з розхитаними нервами. На початках йому дійсно щастило лякати підданих, і він від того страшенно тішився, однак бажання лякати одразу перейшло, коли привид помітив, що підданим дуже подобається лякатися.

Доня Мюмлі вигадувала все неймовірніші історії, а я щоразу вівся на її брехні. Одного разу вона розпустила чутку, ніби дронт Едвард затоптав Володаря! На жаль, я завжди вірю словам інших і дуже ображаюся, коли мене обдурюють та ще й насміхаються. Якщо вже я щось перебільшую, то завжди й сам у це вірю!

Інколи на відмілину біля нашого берега приходив дронт Едвард і, за старою звичкою, лаяв нас на чому світ стоїть. Потішник також за словом до кишені не ліз. Але загалом я жодного разу не бачив, щоб він займався чимось корисним, – лише їв, спав, засмагав на сонці, хихотів з Мюмлею та лазив по деревах. Раніше він полюбляв дряпатися ще й по кам'яних мурах, але йому скоро набридло, бо це не заборонялося. І постійно запевняв, що почуває себе пречудово.

Інколи я бачив, як повз острів пропливають гатіфнати, і тоді смуток на увесь день осідав у моїй душі.

Десь у той час мене почала брати нетерплячка, яка згодом переросла у нестримне бажання покинути це розважне, одноманітне й забезпечене життя, іншими словами, мені страшенно закортіло накивати п'ятами з цього острова.

Та ось нарешті щось таки трапилося.

Одного чудового дня у дверях навігаційної рубки з'явився власного персоною Фредріксон у капітанському кашкеті на голові. Однак цього разу його кашкет прикрашала пара маленьких позолочених крил!

Я стрімголов злетів униз сходами, радісно репетуючи:

– Фредріксоне! Вітаю! Ти таки змусив її літати!

Фредріксон зателіпав вухами і закивав головою.

– Комусь про це вже розповів? – моє серце ледь не вискакувало з грудей.

Мій друг заперечно похитав головою. Вмить у мені ожив шукач пригод! Душа затріпотіла від щастя, ніби й зросту мені додалося, я відчув себе красенем! Фредріксон прийшов до мене першого, щоб повідомити про свій завершений винахід! Не до Володаря, а до мене!

– Скоріше! Скоріше! – метушився я. – Пакуймося!

Не треба мені чорнобривців, і будинку теж не треба! О, Фредріксоне, я аж тремчу від передчуттів! У мене стільки ідей!

– Це добре, – вгамував мій запал Фредріксон. – Але спершу нову "Мурську Сиринаду" треба освятити і випробувати в польоті. Не годиться псувати Королеві свято!

Експериментальний політ відбувся ще того самого пообіддя. Летючий корабель стояв на узвишші перед троном Володаря, накритий червоною тканиною.

– Чорна тканина додала би урочистості, – зауважив мій Привид і так швидко заорудував в'язальними дротиками, що лиш задзвеніло. – Або, скажімо, сіра, немов опівнічна імла. Колір жаху, як ви знаєте…

– Але ж то базіка! – буркнула Мюмля, яка прийшла подивитися на випробування з усім своїм виводком дітей. – Привіт, люба доню! Бачила наймолодшеньких?

– Мамусю кохана, ти з новими дітками? – сплеснула руками Доня Мюмлі. – Розкажи їм, що їхня старша сестра – принцеса королівської колонії – подасться у навколомісячну подорож на летючому кораблі!

Молодші братчики та сестрички нашої принцеси вклонилися, не зводячи з неї захоплених поглядів.

Фредріксон раз по раз залазив під червоне покривало, щоб уже вкотре пересвідчитись, чи все гаразд.

– Щось застрягло у вихлопній трубі, – пробубнів він. – Гей, Потішнику! Вилізь на палубу й увімкни велику щітку!

За якийсь час щітка запрацювала, з труби струменем вдарила каша і заліпила Фредріксонові око.

– Щось тут не те, – стурбувався він. – Вівсянка!

Діти Мюмлі заверещали від утіхи.

– Перепрошую, – ледь не розплакався Верть. – Залишки сніданку я висипав до чайника, а не у вихлопну трубу!

– Що там сталося? – запитав Володар. – Можемо виголосити Нашу урочисту промову, чи ви ще не готові?

– То все через мою крихітку-донечку Мю! – захоплено пояснювала Мюмля. – Яка виняткова дитина! Запхати кашу до труби! Уявіть-но собі тільки!

– Я б так не тішився на вашому місці, шановна пані, – мовив Фредріксон досить стримано.

– Починаємо чи ні? – Король уже втрачав терпець.

– Починайте, Ваша Королівська Величносте! – дозволив я.

Після короткого сигналу ревуна з'явився Добровільний оркестр гемулів, Володар під оплески та вигуки зійшов на трон. Коли юрба стихла, він промовив:

– Нетямущий, підстаркуватий народе! Ми, користуючись нинішньою нагодою, хочемо мовити вам кілька глибокодумних слів. Зверніть свої погляди на Фредріксона, Королівського Придворного Винахідника Несподіванок! Сьогодні ми побачимо найвизначнішу з Несподіванок і з її допомогою підкоримо землю, воду і повітря! Добре замисліться над цим витвором зухвалої думки! Вам не судилося такого досягти, бо лише й умієте порпатися у своїх норах, гризти, метушитися без пуття та базікати дурниці. Ми все ще не втратили надії дочекатися великих звершень від вас, Наші невдатні, безголові любі піддані! Намагайтеся принести честь та славу Нашим пагорбам або ж принаймні гідно привітайте героя нинішнього свята!

І юрба заревіла "слава!", аж земля задрижала.

Оркестр гемулів заграв Королівський Святковий вальс, під дощем троянд та японських перлів Фредрік– сон виступив наперед і смикнув за мотузку покривала. То було неповторне видовище!

Тканина зісковзнула з "Мурської Сиринади".

Та це був не наш рідний старий річковий корабель, а якась оббита металом, чужа дивовижна машина! Настрій у мене потьмарився. Проте вже наступної миті я побачив таке, що примирило мене із новочасними змінами у кораблі – на його борту і далі красувалася виведена ультрамариновою фарбою назва "Мурська Сиринада"!

Тепер Добровільний Оркестр гемулів утяв Гімн Володаря, отой, та ви знаєте... з приспівом "Від здивування щелепи обвисли, ха-ха!", який зворушив Мюмлю до сліз.

Фредріксон натягнув кашкета на вуха і піднявся на борт у супроводі мешканців Королівської Самостійної Колонії (все ще під дощем троянд та японських перлів). Ніхто не встиг й оком змигнути, як дітлашня Мюмлі обліпила все судно.

– Перепрошую! – несподівано верескнув Верть і щодуху кинувся до трапу. – Ні, це не для мене! У повітря? Мене знову знудить! – він блискавично пірнув у юрбу і зник з очей.

Тієї ж миті машина затремтіла і загуркотіла, двері щільно позамикалися, "Мурська Сиринада" нерішуче гойднулася на узвишші і враз так різко стрибнула вперед, що я гримнув додолу. Коли ж нарешті відважився визирнути у вікно, ми летіли понад верхівками дерев Парку Несподіванок.

– Летить! Летить! – горланив Потішник.

Мені бракує слів, щоб описати те неперевершене відчуття, коли витаєш над землею. Хоч я цілком задоволений, так би мовити, присудом своєї долі, мушу все ж визнати, що польоти – не моя стихія. Але тоді я несподівано відчув себе легким та елегантним, немов ластівка, швидким та непереможним, наче блискавка, і ніякі прикрощі світового масштабу не могли потьмарити мого щастя. З неймовірним задоволенням споглядав я юрбу внизу, яка знетямлено, зі страхом та здивуванням дивилася на мене. То була незабутня мить, надто коротка, на жаль!

"Мурська Сиринада" зробила м'який віраж і, начіпляючи на носа білі вуса морського шумовиння, сіла на воду біля берега Володаря.

– Фредріксоне! – скрикнув я. – Полетімо звідси!

Фредріксон глянув на мене відсутнім поглядом, його очі наповнювала бездонна блакить, і весь він променився загадковим тріумфом, який, здавалося, жодним чином нас не стосувався. "Мурська Сиринада" тим часом поринала у море. Навколо замерехтіло зеленкувате прозоре світло, повз ілюмінатори догори попливли зграйки повітряних бульбашок.

– Ми тонемо, – повідомила Маленька Мю.

Я притиснувся носом до шибки ілюмінатора і вдивлявся у морський світ. Вздовж борту нашого судна загорілися гірлянди лампочок, розсіваючи у глибинних сутінках тремке світло.

Я здригнувся. Навколо нас панувало царство зеленавої пітьми, ми опинилися в обіймах вічної ночі та безмежної пустки. Фредріксон вимкнув двигун, тож ми у цілковитій тиші поринали чимраз глибше. Усім немов позачіплювало, ми, щиро кажучи, трохи злякалися.

Зате Фредріксонові вуха настовбурчилися від утіхи, тепер він нап'яв на голову капітанського кашкета, оздобленого двома маленькими срібними плавниками.

У мертвотній тиші я нараз вловив якесь шепотіння, яке ставало щораз голосніше. Здавалося, немов тисячі наляканих голосів шепотіли одні й ті ж слова: "Морський пес, морський пес, морський пес..."

Любий читачу, спробуй і ти так пошепотіти, загрозливим тоном, поволі розтягуючи слова, – бррр, як страшно!

Тепер уже можна було розрізнити безліч невеличких тіней, які наближалися до нас з темряви. То були риби та морські змії, і у кожного з них на носі виднівся маленький ліхтарик.

– Чому їхні ліхтарики не світяться? – здивувалася Мюмля.

– Може, батарейки сіли, – здвигнула плечима її Доня. – Хто такий Морський пес, мамо?

Риби вже підпливли до самої "Мурської Сиринади" і зацікавлено її розглядали, оточивши щільним колом та раз у раз повторюючи загрозливі слова: "Морський пес! Морський пес!"

– Щось тут не те, – озвався Потішник. – У мене погане Передчуття! Чую своїм носом, що вони не наважуються засвітити ліхтарики. Подумайте лишень, заборонити засвічувати ліхтарики на своїй же голові!

– Може, Морський пес заборонив їм... – прошепотіла Доня Мюмлі, завмираючи від хвилювання. – У мене була тітка по маминій лінії, яка ніколи не наважувалася запалити примус, а раз таки запаливши, злетіла в повітря разом з ним!

– Ми згоримо! – оголосила Маленька Мю.

Риб ставало все більше, вони суцільною стіною обступали корабель і витріщалися на наші лампочки.

– Можливо, вони хочуть нам щось сказати? – запитав я.

Фредріксон увімкнув свій безконтактний слуховий апарат. Спочатку почувся тріск, а потім до нас долинуло тисячоголосе жалібне голосіння:

– Морський пес! Морський пес! Він наближається! Він уже зовсім близько… Вимкни світло! Вимкни світло! Пес тебе з'їсть… Скільки у тебе ват, бідолашний ките?

– Там, де бути темряві, хай запанує темрява! – схвально промовив мій Страшило. – Ніч долі загортає кладовище у чорний саван… чорні пустельні гавані волають до пітьми…

– Ш-ш-ш, – шикнув Фредріксон. – Я щось чую…

Ми прислухалися. Десь здалеку почулося слабке гупання, наче удари пульсу, ні, наче кроки, ніби хтось надходив сягнистими повільними стрибками. Умить всі риби щезли.

– Тепер нас з'їдять, – знову бадьоро озвалася Маленька Мю.

– Гадаю, треба повкладати дітей спати, – вирішила Мюмля. – Ану всі, марш до ліжка!

Дітки Мюмлі слухняно поставали вервечкою в коло, допомагаючи одне одному розстібати ґудзики на спинках.

– Полічіть себе самі, – попросила вона. – Щось мені нині недобре…

– А ти нам хіба не почитаєш уголос? – збунтувалися діти.

– Що ж, почитаю, – зітхнула Мюмля. – На чому ми зупинилися?

Діти завели хором:

– …це… кривавий… вчинок… одноокого… Боба… сказав… інспектор поліції… Твіґґс… і… витягнув… тридюймового… цвяха… з… вуха… убитого… це… напевно… трапилося…

– Гаразд, гаразд, – урвала хорову декламацію Мюмля. – Але трішки покваптеся…

Дивний стрибучий звук чувся уже зовсім поруч. "Мурська Сиринада" тривожно гойднулася, а слуховий апарат зашипів, наче кіт. Я відчув, як хутро здибилося у мене на карку, і закричав:

– Фредріксоне! Гаси лампочки!

Та перш ніж згасло світло, ми встигли мигцем побачити Морського пса. То було справжнісіньке страховисько. Можливо, він видався нам таким страшним, бо з'явився лише на мить, а темрява ще домалювала жаху в уяві.

Фредріксон запустив двигун, та, мабуть, був такий розтривожений, що не міг керувати судном, бо замість підніматися на поверхню, "Мурська Сиринада" стрімко пішла у морську глибінь. На дні увімкнулися гусениці, і корабель поповз по піску. Водорості, немов загребущі руки, пропливали повз ілюмінатори, хапаючись за обшивку. У темряві та тиші ми чули сапання Морського пса. Ось він сірою тінню виринув з хащ морської трави, обмацуючи жовтими очима, немов велетенськими прожекторами, борти нашого судна.

– Усім під ковдру! – скомандувала Мюмля дітям. – І не визирати, доки не дозволю!

Раптом з боку корми почувся жахливий хрумкіт – Морський пес заходився гризти стерно глибини.

У ту ж мить в морі завирувало, "Мурську Сиринаду" підняло потоком води і перевернуло догори кілем; водорості, схожі на пасма волосся, стелилися морським дном, а вода бурхала, немов з крану у ванній. Нами метляло на всі боки, дверцята шафок повідчинялися, з них вилітав посуд, а за ним вівсянка та манка, сагова крупа та рис, черевички Мюмлиних дітей, Привидові в'язальні дротики, та що найгірше – розсипався з коробочки тютюн Потішника! А з морської пітьми долинуло виття, від якого хутро настовбурчилося на всіх без винятку хвостах!

Потім настала тиша. Моторошна тиша.

– Мені більше подобається літати, ніж плавати під водою, – щиро зізналася Мюмля. Цікаво, скільки у мене зосталося дітей. Полічи їх, люба доню!

Не встигла Доня Мюмлі взятися до перерахунку братчиків та сестричок, як громовий голос заревів:

– Ага! То ось де ви, мара б вас ухопила! Клянуся своїм задком, ви хотіли заховатися на морському дні? Та від мене нікуди не сховаєтесь! Не втекти вам від того, кому навіть "бувай!" забуваєте сказати на прощання!

– Хто це ще на нашу голову? – зойкнула Мюмля.

– Угадай з трьох разів, – хитро усміхнувся Потішник.

Фредріксон засвітив лампочки. Дронт Едвард занурив голову у воду, розглядаючи усе товариство крізь шибку ілюмінатора. Ми намагалися нічим не зрадити нашого переляку і привітно дивилися йому у вічі, бо саме помітили окремі шматки Морського пса, що плавали довкола у воді – шмат хвоста, клоччя вусів, та здебільшого якась каша. Дронт Едвард умудрився розтолочити його на гамуз.

– Едварде! Любий друже! – зарепетував Фредріксон.

– Ми вдячні будемо тобі довіку! – приєднався і я. – Ти врятував нас в останню хвилину!

– Дітки, поцілуйте дядечка! – звеліла Мюмля, зронивши сльозу від розчулення.

– Тільки не це! – рикнув Едвард. – Не випускайте ніяких дітей! Ще чого доброго позалазять мені у вуха! А ви з кожним днем стаєте нестерпніші! Ще трохи, і мені навіть зжерти вас не захочеться… Я собі ледь пальці на ногах не повиламував, розшукуючи вас, а ви, як завжди, намагаєтеся безкарно вислизнути, ще й підлабузнюєтеся!

– Ти розтоптав Морського пса! – урвав тираду Едварда Потішник.

– Що ти кажеш! – аж підстрибнув Едвард. – Я знову когось розтоптав? Ото лихо! Саме тоді, коли у мене ані копійки на похорон… – раптом він розлютився і закричав: Зрештою, це ваша вина! Навіщо дозволяєте своїм старим псам вештатися у мене під ногами?

І дронт Едвард, глибоко скривджений, побрів собі морем. Зробивши кілька кроків, він озирнувся:

– Завтра раненько прийду на каву! – гукнув він. – Дивіться ж мені, щоб кава була міцною!

Та на цьому пригодам ще не настав край – зненацька все морське дно спалахнуло світлом.

– Ми знову горимо, – сповістила Маленька Мю.

Сотні мільйонів-більйонів риб припливли звідусіль із запаленими світелками, кишеньковими ліхтариками, штормовими ліхтарнями, галогенними та карбідовими лампами. У декого біля кожного вуха висіло по лампадці.

Усі, усі без винятку нетямилися від щастя та вдячності.

Ще недавно похмуре море засяяло всіма барвами веселки, на зеленому килимі морських трав фіолетово, червоно і яскраво-жовто зацвіли анемони, а морські змії танцювали, стоячи на голові від радості.

Наше повернення додому стало тріумфальним. Ми зборознили вздовж і впоперек усеньке море і вже самі не знали, що миготить перед нашими ілюмінаторами – морські вогні чи зорі на небі.

Лише на світанку "Мурська Сиринада" підійшла до узбережжя Володаревого острова. Ми ледь не засинали від утоми.

Розділ восьмий,

у якому я описую обставини одруження Вертя, легким порухом пера у лапі торкаюся моєї драматичної зустрічі з Мамою Мумі-троля і глибокодумними міркуваннями завершую нарешті свої мемуари.

За десять морських миль від берега ми помітили човен на веслах, який прапорцем подавав сигнали біди.

– Це ж Володар! – вигукнув я схвильовано. – Невже на острові з самого ранку відбулася революція? (Хоча піддані Короля не мали схильності до бунту).

– Революція? – і собі стурбувався Фредріксон, додаючи обертів двигунові. – Хоч би нічого не сталося з моїм племінником…

– Що трапилося? – загукала Мюмля до Володаря, коли ми загальмували поряд з Королівським човном.

– Трапилося? Таки трапилося! – крикнув Володар у відповідь. – Усе йде шкереберть! Вам слід негайно повертатися додому!

– Може, покинуті кістки нарешті здійснили свою помсту? – з надією в голосі запитав Привид.

– Та ні, це ваш малий Верть заварив усю кашу, – Володар, важко хекаючи, видряпався на борт судна. – Нехай хтось подбає про човен… Ми власною Величністю подалися навздогін за вами, бо анітрохи не покладаємося на Наших підданих.

– Верть? Кашу заварив? – не йняв віри Потішник.

– Так-так, саме Верть, – потвердив Король. – Ми дуже любимо весілля, але ніяк не можемо запросити до Королівства сім тисяч гризликів на чолі зі злющою тіткою!

– А хто одружується? – поцікавилася Мюмля.

– Та Ми ж уже про це сказали! Верть, ясна річ! – нетерпеливився Володар.

– Бути такого не може! – не повірив Фредріксон.

– Може, може і ще раз може! Він хоче негайно одружуватися! – почав уже дратуватися Король. – З Підливкою (та додайте ж ходу!). Вони закохалися одне в одного з першого погляду, обмінялися ґудзиками, гасали по острову, дуріли і бешкетували, а сьогодні послали телеграму тітоньці (хоча її начебто з'їли) і запросили її та сім тисяч гризликів на своє весілля! Ми готові закластися і з'їсти Нашу корону, що вони перериють усеньке Королівство! Подайте Нам, хто-небудь, келих вина!

– Невже вони запросили на весілля тітку пані Гемулевої? – розгублено пробелькотів я, подаючи Володареві вино.

– Так, про щось таке йшла мова, – похмуро мовив Володар. – Тітка з відкушеним носом, до того ж, страшенна злюка! Ми любимо несподіванки, але любимо робити їх власноруч!

Тим часом наш корабель підходив до острова.

На самому краю мису, чекаючи нашого прибуття, стояв Верть з Підливкою попід лапку. "Мурська Сиринада" пристала до берега, Фредріксон кинув швартовий трос кільком підданим, котрі, роззявивши рота, захоплено витріщалися на нас.

– Ну-у??? – тільки й сказав він.

– Перепрошую! – радісно вигукнув Верть. – Я одружився!

– Але ж Ми звеліли вам зачекати й одружитися після обіду, – дорікнув Володар. – Тепер не буде веселого свята!

– Вибачте, несила чекати так довго! – виправдовувався Верть. – Ми страшенно закохані!

– О, любі молодята! – розчулено схлипнула Мюмля, стрімголов кидаючись до них униз трапом. – Вітаю! Яка гарненька ця крихітка Підливка! Привітайте їх, діти, вони одружилися!

– Вони подружилися! – і собі додала Маленька Мю.

На цьому місці Чмих урвав читання мемуарів, він скочив на рівні ноги і закричав:

– Стоп!

– Тато читає про свою молодість, – докірливо зауважив Мумі-троль.

– І про молодість мого тата теж, – нагадав Чмих з несподіваним відчуттям власної гідності. – Я вже чимало наслухався про Вертя, але вперше чую про Підливку!

– Я забув про неї… – винувато промимрив Мумі-тато. – Вона з'являється щойно зараз…

– Забули про мою маму! – обурено скрикнув Чмих.

Двері враз відчинилися і до спальні зазирнула Мама Мумі-троля.

– Ви ще не спите? – здивувалася вона. – Мені здалося, ніби хтось кликав маму…

– То був я! – вигукнув Чмих, зістрибуючи з ліжка. – Уявляєте? Упродовж усієї розповіді тільки й чуєш про татів, про татів і знову про татів, аж раптом цілком неочікувано довідуєшся, що була ще й мама!

– Але що ж у цьому дивного? – чудувалася Мумі-мама. – Наскільки я розумію, у тебе була напрочуд щаслива мама з великою колекцією ґудзиків!

Чмих суворо глянув на Мумі-тата:

– Справді?

– Так, з купою ґудзикових колекцій! – запевнив Тато. – А ще вона мала колекції каменів, черепашок, скляних кульок – усього, чого душа забажає! До речі, й сама була несподіванкою!

Чмих поринув у задуму.

– Якщо вже зайшла мова про мам, – озвався нараз Нюхмумрик, – як склалася доля отієї Мюмлі? У мене також була мама?

– Звичайно! – потвердив Тато Мумі-троля. – Чудова мама!

– Отже, Маленька Мю – моя родичка? – недовірливо запитав Нюхмумрик.

– Так! Саме так! – утішився Мумі-тато. – Але більше не заважайте мені читати. Це, зрештою, мої мемуари, а не дослідження родинних коренів!

– Можна Татові читати далі? – запитав Мумі-троль.

– Хай читає, – погодилися Чмих з Нюхмумриком.

– Дякую! – полегшено зітхнув Мумі-тато, беручись знову до читання.

Верть та Підливка увесь день приймали весільні подарунки. Врешті-решт бляшанка з-під кави переповнилася, і ґудзики, камінці, мушлі, цвяшки (всього не перелічити) довелося складати на скелі.

Верть сидів на купі подарунків, тримав Підливку за лапку і променів від щастя.

– Так приємно бути одруженим, – тішився він.

– Може, й так, – погодився Фредріксон. – Але послухай, чи варто з такої нагоди запрошувати сюди тітку пані Гемулевої? Та ще й гризликів?

– Перепрошую, вони б напевно засмутились, якби не побували на нашому весіллі, – заперечив Верть.

– Гаразд, але тітку, тітку навіщо кликати??? – не стримався я.

– Знаєш, за тіткою я, власне кажучи, не надто скучив, – щиро зізнався Верть. – Але перепрошую! У мене нечисте сумління! Це ж я побажав, аби хтось змилосердився над нами і зжер її!

– Гм, – буркнув собі під ніс Фредріксон. – У цьому щось є…

До часу прибуття поштового корабля увесь мис, навколишні пагорби та пляжі всіяли піддані Володаря. Його Величність сидів на найвищому пагорбі під балдахіном, готовий будь-якої миті подати знак Добровільному оркестрові ге мулів.

Вертя та Підливку посадили до весільного човна, зробленого у формі лебедя.

Всі були страшенно збуджені й стривожені, бо чутки про тітку пані Гемулевої та її нестерпний характер уже давно розповзлися островом. До того ж, були всі підстави боятися, що гризлики погублять королівство і згризуть упень дерева у Парку Несподіванок. Ніхто, однак, і слова не проронив про це перед молодятами, котрі зі спокійним сумлінням обмінювалися ґудзиками.

– Гадаєте, її можна налякати фосфором або тертям живиці по нитці? – запитав мій Привид, вишиваючи черепи на повстяній грілці для чайника у подарунок Підливці.

– Кого хочеш, тільки не її, – похмуро бовкнув я.

– Знову почне насаджувати нам виховні ігри, – пророкував Потішник. – Або ще, чого доброго, заборонить залягати у зимову сплячку і змусить ходити на лижах.

– Як це – ходити на лижах? – не зрозуміла Доня Мюмлі.

– Волочити ноги по замерзлих опадах з неба, – пояснив Фредріксон.

– Тьху, тьху, – сплюнула налякана Мюмля. – Який жах!

– То ми скоро помремо! – вирішила Маленька Мю.

Тієї миті сполошений шепіт прокотився юрбою – надходив поштовий пакетбот.

Добровільний оркестр гемулів голосно утяв гімн "Бережи недолугий Наш народ!", і весільний лебідь відійшов від берега. Двоє діток Мюмлі звалилися у море від надмірного збудження, навколо заревіли корабельні ревуни, а Потішник не витримав і втік.

Щойно побачивши порожній пакетбот, ми зрозуміли, що сім тисяч гризликів у ньому аж ніяк не змогли б поміститися. Понад узбережжям залунали вигуки полегшення вперемішку з розчаруванням. Один-єдиний крихітний гризлик зістрибнув у човна-лебедя, який швидко полинув до берега.

– Що тут відбувається? – запитав Володар, який не витерпів більше на своєму троні і збіг до моря. – Один-однісінький гризлик?!

– Це наш давній знайомий Гризлик, – вигукнув я. – У нього величезний пакет із собою!

– То її усе ж з'їли, – зронив Фредріксон.

– Тихо! Тихо! Тихо! – загорлав Володар і увімкнув ревуна. – Дайте дорогу Гризликові! Розступіться перед Послом!

Юрба розступилася, звільнивши місце нареченим та Гризликові, котрий, сором'язливо глипнувши на нас, поклав долі згорток, хоч і надгризений трохи по краях, але загалом у доброму стані.

– То що? – нетерпеливився Володар.

– Тітка пані Гемулевої переказувала вітання… – мовив Гризлик, гарячково нишпорячи по кишенях свого вихідного костюма.

Усі від нетерплячки вже ногами перебирали.

– Поквапся! Поквапся! – підганяв малого Володар.

Нарешті Гризлик добув зім'ятого листа і поважно проголосив:

– Тітка пані Гемулевої навчила мене писати. Я знаю майже всю абетку! Окрім деяких літер: ї, ю та е. Вона диктувала, а я записував. Ось що вона вам написала.

Гризлик перевів дух і почав з натугою читати:

"Лбі діти!

З вличзно прикріст, докорами сумління та відчут тям нвиконаного обов'язку пишу вам ці рядки. Я ніяк н зможу прихати на ваш всілля, та сподівася, ви про– бачит мні такий ганбний вчинок. Повірт, я страшнно рада і щаслива, що ви затужили за мно, я пролила ріки сліз, зворушна рішнням Вртя одружитися. Страшнно вдячна вам, лбі діточки, що ви врятували мн від заж– рливо Мари і познайомили з чарівними гризликами. Вважа свом гмульським обов'язком сповістити прав ду: гризликам і мні так нймовірно добр живться, що навіть всільні урочистості н змогли нас виманити з дому. Ми увсь днь займаємося виховними іграми і мріємо про зиму, щоб ходити на корисні для здоров'я

лижні прогулянки. Щоб хоч трохи розвіяти ваш роз чарування, носила вам всільний подарунок і сподівася, він гідно прикрасить бляшанку Вртя!

Шість тисяч дв'ятсот дв'яносто де'ять вітань від гризликів!

З вдячніст, Ваша тітка пані Гмулва".

На пагорбах запала тиша.

– Що таке "ганбний"? – запитав я.

– "Ганебний", звичайно, – відказав Гризлик.

– Тобі подобаються виховні ігри? – обережно поцікавився Фредріксон.

– Страшенно подобаються! – захоплено мовив Гризлик.

Його відповідь так мене спантеличила, що мені запаморочилося в голові і довелося сісти на траву.

– Відкрий, будь ласка, конверт! – не втерпів Верть.

Гризлик урочисто перегриз шворку і витягнув з конверта світлину, на якій у натуральну величину була зображена тітка пані Гемулевої у ролі королеви гризликів.

– Ніс у неї неушкоджений! – скрикнув Верть. – Який я щасливий! Яка гарна фотокартка!

– Любий, поглянь на рамку, – звернула увагу коханого Підливка.

Усі подивилися на рамку, в яку було оправлено світлину, і водночас скрикнули: "О!" Вона була зроблена зі справжнього іспанського золота,

прикрашена по кутках трояндами з топазів та хризоліту. По всьому периметру тягнувся рядок дрібних діамантів (зворотній бік прикрашала звичайна бірюза).

– Як гадаєш, можна їх відколупати? – поцікавилася Підливка.

– Звичайно! – захоплено скрикнув Верть. – От якби серед весільних подарунків було ще й шило…

Раптом з боку затоки почувся громовий рик:

– Та що це таке! Клянуся своїм задком! Я чекаю на ранкову каву, а ніхто навіть не почухався, щоб зробити приємність старому Едвардові!

Кілька днів по тому, як Тато Мумі-троля розповів про весілля Вертя, все товариство сиділо на ґанку. То був буряний вересневий вечір. Мумі-мама приготувала ромовий пунш, канапки з солодким сиропом і святково прикрасила домівку.

– То як? – очікувально глянула Мумі-мама на Тата.

– Сьогодні я завершив працю над мемуарами, – оголосив Тато безрадісним голосом. – Крапку поставлено о 18.45. Останнє слово за вами – самі маєте вирішити, подобається вам моя книга чи ні!

– Розпутне життя з гатіфнатами описали також? – поцікавився Нюхмумрик.

– Ні-і, – похитав головою Мумі-тато. – Розумієш, ця книга повчальна…

– Саме тому слід було писати про все! – запально вигукнув Нюхмумрик.

– Ш-ша, не сваріться, – примирливо мовила Мумі-мама. – А я десь з'являюся у твоїй оповіді? – запитала вона, зашарівшись до кінчиків вух.

Мумі-тато відпив три великі ковтки зі свого келиха.

– А тепер, синочку, слухай дуже уважно, – мовив він, – бо насамкінець я розповім, як зустрів твою Маму.

Тато розгорнув зшиток і почав читати.

Настала осінь, безпросвітні дощі огорнули острів Володаря густою імлою. Я був цілком певен, що блискуче випробування "Мурської Сиринади" було лише початком великої мандрівки у світ. Та помилився. Воно стало кульмінацією, найяскравішою подією нашого життя, однак… без продовження. Не встигли ще стихнути пристрасті після весілля Вертя, як Фредріксон взявся до поліпшення конструкції свого винаходу. Без кінця щось міняв, добудовував, припасовував, шліфував, чистив і малював, аж врешті "Мурська Сиринада" перетворилася на вишуканий салон.

Інколи Фредріксон вибирався на прогулянки з Володарем або з мешканцями Королівської Самостійної Колонії, але завжди повертався на обід додому.

А я далі скнів, гинув від туги за безкраїм світом, який чекав на мене і ніяк не міг дочекатися. Надворі дощило щораз гірше, а у Фредріксона завжди знаходилася якась причина відкласти мандри: то треба було ремонтувати стерно глибини, освітлення чи люк, то щось удосконалювати.

Настав час штормів.

Хатинку Мюмлі знесло вітром, її Доня застудилася, ночуючи під відкритим небом. Дощ протікав і до бляшанки Вертя. Лише я мешкав у

порядному будинку з доброю кахляною пічкою. Чого можна сподіватися у таких випадках? Звичайно, всі не довго думаючи перебралися до мене! Однак що більше життя у навігаційній рубці нагадувало родинне, то самотнішим я себе відчував.

Навіть описати вам не можу, як зле, коли твої друзі одружуються або стають винахідниками. Сьогодні це веселі, охочі до пригод товариші, котрі, як тільки надокучить осіле життя, готові податися в мандри – й увесь світ стелиться перед ними! Та одного чудового дня це не залежне ні від кого товариство стає збайдужілими співмешканцями, яких нічого не цікавить, які воліють ніжитися у теплі і яких лякає дощ за вікном! Колекціонують речі, котрі вже нема куди приткнути! Ведуть пусті теревені! їм більше не кортить приймати несподівані рішення або ж чинити наперекір! Колись вони напинали вітрила на човнах, а тепер майструють полички для порцеляни! Важко розповідати про це без сліз!

Та найгірше, що їхня апатія і збайдужіння почали заражати й мене. Що затишніше я почувався разом з ними біля кахляної пічки, то важче було мені зберігати в собі дух волі та звитяги морського орла. Сподіваюся, любий читачу, ти розумієш мене? Я почувався наче в клітці і водночас наче покинутий напризволяще, ніхто і ніщо… А надворі завивав вітер і періщив дощ.

Отого надзвичайного вечора, про який я хочу розповісти, негода шаленіла не на жарт. Дах скрипів і тріщав, південно-західний вітер рвав на клоччя дим, що струменів з комина, а злива, немов чиїсь прудкі ноженята, лопотіла по ґанку (я перебудував командний місток на ґанок і прилаштував поруччя, оздобивши його орнаментом із соснових шишок).

– Мамо! Ти почитаєш нам до сну? – озвалися зі своїх ліжечок діти Мюмлі.

– Неодмінно! На чому ми зупинилися?

– Поліцейський… інспектор… Твіґґс… поволі… підкрадався… ближче! – хором зарепетували малюки.

– Гаразд, – урвала їх Мюмля. – Слухайте: "Поліцейський інспектор Твіґґс поволі підкрадався ближче. Що це там зблиснуло? Дуло револьвера? З холодною рішучістю здійснити правосуддя він крався у темряві, зупинився, потім поволі рушив далі…"

Я неуважно слухав розповідь Мюмлі, бо ж чув її уже не раз.

– Ця байка мені подобається, – мовив Привид, вишиваючи чохол для кілочків (схрещені кості на чорній фланелі) і позираючи на годинник.

Верть сидів перед відчиненими дверцятами печі, тримаючи за лапку Підливку. Потішник розкладав пасьянс. Фредріксон, лежачи на животі, милувався малюнками в книжці "Подорож Океаном". Це було спокійне, затишне, розмірене родинне життя, і що глибше я у нього занурювався, то тривожніше ставало мені на душі. Я відчував мандрівну сверблячку…

Час від часу море хлюпало шумовинням у чорні шибки, що дзеленчали від поривів вітру.

– Опинитись би такої ночі посеред моря, – мовив я стиха сам до себе.

– Вісім балів… Якщо не більше, – підхопив Фредріксон, не відводячи погляду від мальованих хвиль у своїй книжці.

– Піду погляну, яка надворі погода, – пробурмотів я і вислизнув з будинку.

Якусь мить стояв непорушно, прислухаючись. Прибій сповнював навколишню темряву грізним гуркотом. Я принюхався, прищулив вуха і рушив до моря.

Шторм налітав на мене з шаленою люттю, аж я заплющив очі, аби не бачити жахіття, що навісніло тієї буремної осінньої ночі. Страх, що робилося! Про таке й думати не хотілося…

До речі, то був один з небагатьох випадків, коли я взагалі ні про що не думав. Просто знав, що мушу зійти на берег до ревучих хвиль. Мене вело туди магічне Передчуття, яке не раз потім, в подальшому житті, не підводило мене.

Місяць вийшов з-поза хмар, мокрий пісок пляжу вилискував, наче метал. Хвилі гуркотіли, вдаряючись до скель, немов лава білих драконів, грізно здіймалися угору, розчепіривши кігті, з ревом опадали додолу, шипіли, відповзаючи, і поверталися знову.

Я й зараз весь у полоні спогадів!

Що змусило мене наперекір пітьмі та холоду (а для мумі-тролів, як ви знаєте, немає нічого гіршого за студінь) вийти на берег моря саме тієї знаменної ночі, коли до нашого острова прибило Маму Мумі-троля? (Ах, яка то дивна річ – свобода!)

Міцно вчепившись лапами у дошку, вона летіла на гребенях хвиль, нею шпурляло, мов м'ячиком, то майже викидаючи на берег, то знову затягаючи у море.

Я кинувся у воду, горлаючи що мав сили:

– Я тут!!!

Ось її знову понесло до берега. Вона випустила з лап дощечку і безпомічно борсалася у хвилях. Незмигним поглядом я дивився на чорну стіну води, що сунула на мене. Ухопив в обійми потерпілу, а вже наступної миті нас закрутило у водоверті прибою. З надприродним зусиллям я вчепився лапами у пісок, тримався щосили, аби мене не

знесло у море, рачкував до берега, спотикався, повз, боровся зі стихією, а хвилі зажерливо хапали мене за хвоста – аж врешті опинився у безпеці, далеко від розбурханого моря зі своєю прекрасною ношею на руках. Ах, хіба можна порівняти цей вчинок з порятунком тітки пані Гемулевої! Я врятував красуню з родини мумі-тролів, вона була така ж, як я, тільки ще гарніша!

Вона сіла на піску і раптом закричала:

– Урятуйте торбинку! Урятуйте торбинку!

– Але ж вона з вами… – мовив я.

– Ой, а я й не помітила, – зраділа порятована. – Яке щастя…

Вона розкрила свою велику чорну торбинку і заходилася запопадливо порпатися у ній, аж врешті добула пудреницю.

– Мабуть, морська вода зіпсувала пудру, – засмутилася вона.

– Ви й без пудри дуже вродлива, – галантно зауважив я.

Вона звела на мене погляд своїх чарівних очей і страшенно зашарілася.

Дозвольте мені на цій чудовій ноті завершити розповідь про свою буремну молодість, завершити мемуари на тому, як Мама Мумі-троля – найпрекрасніша з усіх мумі-тролів – увійшла в моє життя! Після цього вона ласкавим і мудрим поглядом оцінила всі мої витівки, а я почав поводитися виважено та статечно, та водночас втратив чар нестримної свободи, який спонукав мене до написання оцих мемуарів.

Усе це відбувалося страшенно давно, але тепер, повертаючись спогадами у минуле, я ловлю себе на думці, що залюбки пережив би ті часи ще раз, хоча, можливо, й по-іншому.

Я відкладаю перо в цілковитій упевненості, що чудова пора пригод наперекір усьому не завершилася (це було би надто сумно).

Нехай кожен гідний поваги мумі-троль замислиться над моїми враженнями та почуваннями, мужністю, мудрістю, над моїми чеснотами (а можливо, навіть над вчиненими мною дурницями) – якщо він ще не вирішив набиратися розуму шляхом здобування власного досвіду, шляхом важким і чудовим водночас, як це належиться юному, талановитому мумі-тролеві.

На цьому завершуються Мемуари.

Але є ще важливий епілог.

Епілог

Мумі-тато відклав перо для писання мемуарів і обвів поглядом свою родину, котра сиділа за столом на ґанку.

– Браво! – зворушено вигукнула Мумі-мама.

– Браво, тату! – підхопив і собі Мумі-троль. – Тепер ти станеш знаменитим!

– Що ти таке кажеш! – аж підскочив з несподіванки Тато.

– Усі, хто прочитають цю книгу, повірять, що ти знаменитий! – упевнено сказав Мумі-троль.

Письменник від утіхи заметляв вухами.

– Можливо, так і станеться!

– А далі? Що було далі? – устряв Чмих.

– О, потім… – Тато зробив невизначений жест, маючи на увазі будинок, свою родину, садок, Долину Мумі-тролів і взагалі все, що настає після молодості.

– Любі дітоньки, – соромливо мовила Мумі-мама, – потім почалося все те, що маємо нині…

Раптовий порив вітру потермосив ґанком. Дощ припустив мов з відра.

– Ой, що ж то робиться у відкритому морі в таку ніч, – пробурмотів сам до себе Тато Мумі-троля.

– Але ж був іще мій тато! – зауважив Нюхмумрик. – Потішник, чи не так? Що з ним трапилося? І з моєю мамою?

– І з Вертем! – скрикнув Чмих. – Покинули напризволяще мого єдиного тата? Не кажучи вже про його колекцію ґудзиків та Підливку!

На ґанку запала тиша.

І саме тієї миті, у найнеобхідніший для цієї історії момент, у двері постукали. Три сильні короткі удари.

– Хто там? – підхопився з-за столу Мумі-тато.

– Відчиняй! Надворі холодно і мокро! – відповів густий бас.

Мумі-тато широко розчахнув двері.

– Фредріксоне! – зарепетував він.

Досередини і справді увійшов Фредріксон, обтрусився від дощу і сказав:

– Нелегко було тебе знайти! Привіт!

– Ти нітрохи не постарів! – тішився Тато. – Який я радий! Який я радий!

Тут почувся тихий приглушений голос:

– У ніч звершення долі покинуті кості гримотять голосніше! – і Привид власною персоною з привітною усмішкою на устах виліз із Фредріксонового наплічника.

– Ласкаво просимо! – припрошувала Мумі-мама. – Приготувати вам ромового пуншу?

– Дякую, дякую, – кланявся Фредріксон. – Один мені та один Привидові. І ще кілька тим, що залишилися надворі!

– Хто ж там зостався?

– Та, – засміявся Фредріксон. – Кілька батьків. Вони трохи соромляться.

Чмих з Нюхмумриком кинулися надвір під дощ, де, страшенно ніяковіючи (бо ж так довго не давали про себе чути), мерзли їхні тати і мами. Верть тримав за лапку Підливку, наплічники в обох були ущерть напхані колекціями ґудзиків. А ще там стояв Потішник з погаслою

люлькою в роті і Мюмля, котра плакала від розчулення, і Доня Мюмлі, і тридцять четверо діток Мюмлі, і, звичайно, Маленька Мю (вона нітрішки не підросла). Коли всі увійшли досередини, на ґанку стало так тісно, аж стіни повигиналися назовні.

То була неповторна ніч!

Стільки запитань, вигуків, обіймів, пояснень та келихів з ромовим пуншем ще жоден ґанок не бачив і не чув! Коли ж тато і мама Чмиха заходилися сортувати колекції ґудзиків і одразу ж половину подарували своєму синочкові, здійнявся такий шарварок, що Мюмля вирішила про всяк випадок позапихати своїх діток до комірчини з одягом.

– Прошу тиші! – вигукнув Фредріксон, піднімаючи келиха. – Завтра…

– Завтра… повторив за ним Тато Мумі-троля, й очі у нього спалахнули задьористим юнацьким блиском.

– Завтра Велика Пригода продовжиться! – вигукував Фредріксон. – Ми полетимо "Мурською Сиринадою"! Усі! Мами, тати і діти!

– Не завтра, ще сьогодні вночі! – закричав Мумі-троль.

На світанні, коли світ ще був оповитий досвітньою імлою, товариство висипало у садок. На сході небо посвітліло в передчутті появи сонця. Воно ось-ось мало зійти, за кілька хвилин ночі не стане, і все почнеться спочатку.

Відчинилася нова брама у Неймовірне та Можливе, настав новий день, коли все на світі може трапитися, якщо ти сам нічого не маєш проти…